

ÚJKELET

..... Izraeli magyar nyelvű független lap .....

külföldi
& itthoni
HÍREK

„AZ IS FONTOS, HOGY MIT ÁLMODIK AZ EMBER, DE LEGALÁBB ANNYIRA FONTOS, HOGY SZÁMOLJON A VALÓSÁGGAL.” (Bartis Attila)
Egyesek álma mások rémálma – mindaz, ami varázslatos, és minden, ami nyomasztó itt, a Zsidó Álomországban

Ébresztő, Izrael!

GRAFIKA: MISS LOU

Izrael megszületése, talpon maradása és mindennapi győzelmei – igazi hollywoodi álom is lehetne – sőt annál is álomszerűbb, hiszen nem a talmi csillogás tartja össze, hanem a sorsközösség vállalása. Papíron. De mi a helyzet a valóságban?

A 19. század elején Herzl Tivadar megálmodta, évtizedeken át milliónyi ember küzdött érte, majd HaShem, mi, ti, ők, a mi fáradhatatlan felmenőink megvalósítottuk. Herzlről gyakran mondták: „Álma oly lehetetlen, mintha a Holdon kívánna telket vásárolni.”

Az álmok megvalósulásának azonban ára van. A heroikus államalapítás után 70 évvel megannyi dologra lehetünk méltán büszkék, technológiától és innovációtól spiritualitáson és családi értékeken át egészen az erőnkig és kitartásunkig. Ám van, aki szerint Herzl rémálma is megvalósulni látszik – az egészséges társadalomkritika pedig sosem hazafiatlanság, éppen hogy hazaszeretet. Szerzőink friss lapszámunkban „álomfejtenek”: mi az, ami minden képzeletet felülmúlóan mennyei minálunk, és mik azok, amiken változtatnunk kell – együtt, közösen, mindannyiunkért.

Freud szerint az emberi természet része, hogy egy ponton elfogadjuk: az álom rémálommá vált, de a legerősebbek, a legmeghatározóbbak kitartanak az álmuk mellett – vagy új álom előtt találjuk magunkat, és felébredve reményt érzünk. És csak a legszerencsésebbek ébrednek rá: az igazi álom az, hogy képesek vagyunk álmodni.

Magyar faültetés Jeruzsálem mellett

„ÜLTESD EL A CSEMETÉT, ÉS CSAK UTÁNA MENJ A MESSIÁS KÖSZÖNTÉSÉRE.”

Történelmi korok elmúlnak, a fák megmaradnak. Nem törekszenek semmire, nem akarnak eljutni sehová, állnak a helyükön, és a történelem őrzőiként figyelnek. A fák a folytonosság szimbólumai. A zsidó nép a faültető Johanan Ben Zakaj segítségével túlélte a száműzetés két évezredét, és újjáalapította az Államot. Újra itt vagyunk, immár 70 éve. A folytonosság biztosított. Johanan Ben Zakaj szavainak engedelmességre mi újra fát ültetünk. Ez volt Heisler András, MAZSIHISZ elnökének üzenete a Córá erdőben. 35 facsemetét ültettek el, majd a „másik hazánkban”, Magyarországon újabb 35-öt, ezzel köszöntve a 70 éves évfordulót.

Vadász Éva
írása a 12. oldalon

A fene akar szabadságharcos lenni!

KEREKASZTAL BRUNCH ALFÖLDI RÓBERTTEL TEL-AVIVBAN

A givataimi Drory Magyar Könyvtár meghívására érkezett Alföldi Róbert Izraelbe – mi pedig másnap meghívtuk egy hamisítatlan tel-avivi brunch-ra. A szerkesztőség körbeülte a művészt, aki cseppet sem jött zavarba a kérdésektől, és mire elfogyott a sütőtöksteak és az erdei gombás rizottó, a szokásos interjúkérdéseket könnyed és természetes, ugyanakkor mély és sokszor megindító beszélgetés váltotta fel. Mindannyian csak egyet kérdeztünk (na jó, volt, aki kettőt is), mégis anynyi választ kaptunk, mintha nem csak fél órára ültünk volna össze, de legalábbis ugyanabban a társadalomban élénk. Színház, festészet, műgyűjtés, politika – mindenféle szóba került, és néha viccesnek, máskor ijesztőnek tűnt: a Földközi-tenger és a Duna partjai milyen közel állnak egymáshoz. *Cikk a 10. oldalon*

FÓTO: SALAMON SÁRA

A TARTALOMBÓL:

A Pál utcai fiúk Izraelben
Bódi Géza
Nemecsekről mesél (8. oldal)

Egy törpe történet
Korányi Eszter „családlátogatása”
Ovitzéknál (9. oldal)

Veszélyes vízió?
Avi Ben Giora a széthúzás
ártalmasságáról (15. oldal)

Visszaszámlálás indul!
Singer Zsuzsával,
Omer idején (17. oldal)

A könyv, az ember és az élet
Schnapp Lea sosem
hiányozhat (18. oldal)

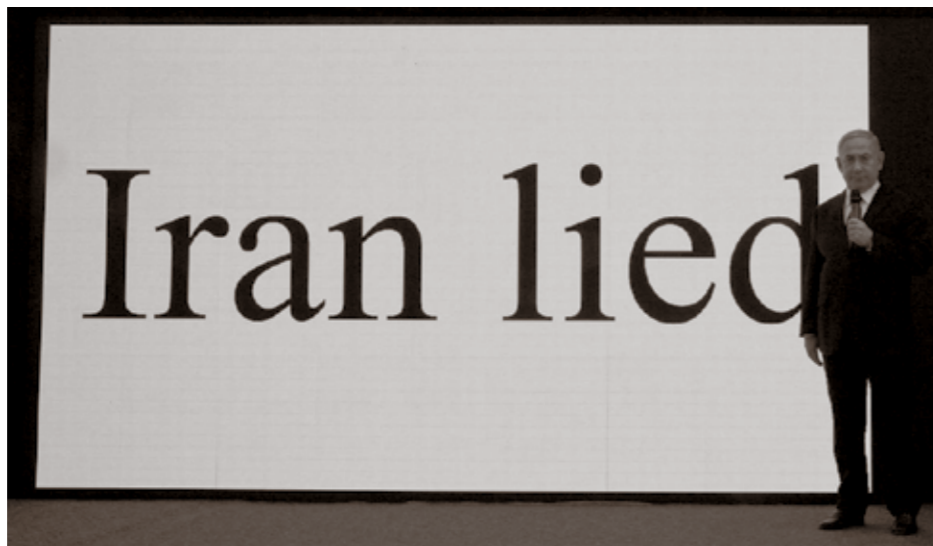
Nyári alapkonyha –
receptek Balázs Ibitől és
Steiner Kristóftól (22. oldal)

Egyenlő a zsidók és a muszlim arabok száma Izraelben?

Az izraeli parlament (kneszet) külügyi és védelmi bizottságának márciusi ülésén az Izrael által 1967-ben elfoglalt területek civil közigazgatásáért felelős katonai egység vezetője bejelentette, hogy a Palesztin Hatóság statisztikai hivatalának adatai szerint Ciszjordániában és a Gázai övezetben együtt ötmillió palesztin él. Magában Izraelben 2016-ban 6,44 millió zsidót és 1,52 millió muszlimot tartottak nyilván, így a Földközi-tenger és a Jordán folyó közötti térségben mintegy hat és fél millió a zsidók és szintén hat és fél millió a muszlimok száma. A palesztinok adatait megkérdőjelezi a szakértők, úgy vélik, a valóságban csak 2,5–2,7 millió palesztin élhet Ciszjordániában, mert egyrészt nem vonják ki a nyilvántartásból az elhunytakat, másrészt beleszámolják a kivándoroltakat is.

A palesztinoknak a zsidóknál jelentősebb demográfiai növekedése az izraeli politika egyik kulcskérdése, amelyet érvként használnak a palesztin területek annektálása ellen küzdők, az izraeli-palesztin konfliktus ún. kétállami megoldásának (az önálló Palesztina létrehozásának) a hívei. Ugyanis a másik, az egyállami megoldás esetén, a területek esetleges bekebelezését követően a palesztinok várhatóan többségbe kerülhetnek, és demokratikus kormányzás esetén akár arab lehetne a miniszterelnök, arab többséggel működő parlamentet alakíthatnának a közös országban, ami felszámolná Izraelt mint zsidó államot. Amennyiben pedig annektálásuk ellenére nem kapnának egyenlő politikai jogokat, akkor kétféle jogállású polgárokból álló, egyfajta etnikai megkülönböztetésen alapuló állam jönne létre.

Izrael szerint Irán titokban atomfegyvert fejlesztett

Irán hazudott, és nukleáris fegyver kifejlesztésén dolgozott, s az iráni atomalku hazugságon alapult – állította az izraeli hírszerzés által megszerzett bizonyítékokra hivatkozva Benjamin Netanjahu izraeli miniszterelnök lapzártnak előtt, április 30-án.

Az izraeli televíziócsatornák élő adásában közvetítették a kormányfő bejelentését, mely szerint Izrael birtokába jutott az iráni titkos atomarchívum, amely szerint Teherán hazudott, mert az Amad-projekt keretében nukleáris bombát próbált előállítani.

Netanjahu állítása szerint a korábbi atomprogram vezetői más szervezeti egységek keretében tovább dolgoztak, és felszólította Donald Trump amerikai elnököt, hogy megfelelő döntést hozzon a közeli napokban, amikor a 2015-ben aláírt nemzetközi atomalku megújításáról határoz.

Jeruzsálem már megosztotta az Egyesült Államokkal, és a jövőben megosztja a Nemzetközi Atomenergia-ügynökséggel (NAÜ) is a leleplező dokumentumokat, amelyek a múltbeli Amad tervet mutatják be. E terv szerint öt darab, ballisztikus rakétával célba juttatható, a hirosimai bomba ötszörös erejével rendelkező robbanófej megtervezésén és előállításán dolgoztak, ami „meggyőző bizonyítékot” szolgáltat arra, hogy terveikről hazudtak a nemzetközi közösségnek.

„2017-ben Irán egy szigorúan titkos helyre költöztette az iratanyagot Teheránban” – közölte Netanjahu, és hangsúlyozta, hogy tovább folytatók a munkákat. „Még a megállapodás után is folytatták a nukleáris fegyverekről szóló ismereteik megőrzését és növelését jövőbeli felhasználás végett” – mondta, cáfolva azt az iráni állítást, mely szerint felhagytak nukleáris terveikkel.

Abbasz Arákczi iráni diplomata, a teheráni külügyminiszter politikai helyettese gyermekteveg és neveléses játszmának nevezte Benjamin Netanjahu bemutatóját arról, hogy Irán hazudott, és a 2015-ös atomalku megkötése előtt igenis megpróbált atomfegyvert kifejleszteni. Mohamed Dzsavád Zarif iráni külügyminiszter pedig a Twitteren azt írta, hogy mindössze régi állítások újracsomagolásáról van szó.

„Micsoda időzítés! A farkast kiáltó fiú összehangolt módon éppen néhány nappal május 12-e előtt áll elő az állítólagos hírszerzési információkkal” – írta az iráni diplomácia vezetője a közösségi oldalon.

Május 12-e azért jelentős, mert Donald Trump amerikai elnök, aki szerint a 2015-ös atomalku hemzseg a hibáktól, eddig adott időt a megállapodás módosítására. Ettől elzárkózik Irán, a többi nyugati ország és Oroszország is. Irán a Nemzetközi Atomenergia-ügynökség szerint is betartja az egyezséget. A tárgyalásokat nyugati részről az Európai Unió kül- és biztonságpolitikai főképviseelője vezette, aki szerint a megállapodás bevált és működik.

Donald Trump újságírói kérdésre sem kívánta kommentálni az izraeli miniszterelnök szavait, de leszögezte: mindig is azt az álláspontot képviselte, hogy a több-hatalmi atomalku rossz. Emellett hangsúlyozta, hogy nem zárja ki egy új megállapodás megkötését Iránnal.

Forrás: MTI/Reuters/AFP/Bloomberg

Többet tudhatunk meg az ötvenes évek izraeli betelepítési politikájáról

A kormány március végén bejelentette, hogy megnyitja az állami archívumokat és elérhetővé teszi azokat az államilapítás első éveire vonatkozó dokumentumokat, amelyek az észak-afrikai zsidók bevándorlásával és Izraelbe telepítésével foglalkoznak. A döntés alapja egy, az izraeli televízióban közvetített dokumentumfilm-sorozat, amelynek alapján nyilvánvalóvá vált, hogy az újonnan érkezettek befogadása és letelepítése Izrael első éveiben rasszista, megkülönböztető állami döntéseken alapult.

Az Eredendő bűn/Szallah, ez itt Izrael földje, David Deri rendező és két újságíró, Doron Glazer és Ruti Yivell filmje az 1950-es évekkel, az izraeli államalapítás első éveivel foglalkozik. Több száz, eddig a nyilvánosság előtt nem ismert jegyzőkönyv segítségével előtérbe kerülnek azok az izraeli televízióban közvetített dokumentumfilm-sorozat, amelynek alapján nyilvánvalóvá vált, hogy az újonnan érkezettek befogadása és letelepítése Izrael első éveiben rasszista, megkülönböztető állami döntéseken alapult.

Az Eredendő bűn/Szallah, ez itt Izrael földje, David Deri rendező és két újságíró, Doron Glazer és Ruti Yivell filmje az 1950-es évekkel, az izraeli államalapítás első éveivel foglalkozik. Több száz, eddig a nyilvánosság előtt nem ismert jegyzőkönyv segítségével előtérbe kerülnek azok az izraeli televízióban közvetített dokumentumfilm-sorozat, amelynek alapján nyilvánvalóvá vált, hogy az újonnan érkezettek befogadása és letelepítése Izrael első éveiben rasszista, megkülönböztető állami döntéseken alapult.

Az Eredendő bűn/Szallah, ez itt Izrael földje, David Deri rendező és két újságíró, Doron Glazer és Ruti Yivell filmje az 1950-es évekkel, az izraeli államalapítás első éveivel foglalkozik. Több száz, eddig a nyilvánosság előtt nem ismert jegyzőkönyv segítségével előtérbe kerülnek azok az izraeli televízióban közvetített dokumentumfilm-sorozat, amelynek alapján nyilvánvalóvá vált, hogy az újonnan érkezettek befogadása és letelepítése Izrael első éveiben rasszista, megkülönböztető állami döntéseken alapult.

külföldi & itthoni HÍREK

Elhalasztották az afrikai menedékkérők kitelepítését

Társadalmi nyomásra és a kiutasítás ellen a legfelsőbb bírósághoz benyújtott petíciókra adott állami válasz elmaradása miatt egyelőre nem indul meg a menedékkérők csoportos kitelepítése – jelentette a Háárec március végén.

A petíció megválaszolásáig a bírók befagyasztották az Afrikába telepítéseket, és ezt a halasztást meghosszabbították az állam döntését alátámasztó ügyészégi vélemény megérkezéséig.

Az afrikaiak áttelepítése ellen Pészach előtti szombaton húszeszes tiltakozó tüntetés volt Tel-Avivban. David Grossman író, a neves nemzetközi Man Booker-díj tavalyi kitüntetettje, akit áprilisban, Izrael fennállásának hetvenedik évfordulóján az ország legnagyobb elismerésével, Izrael-díjjal tüntettek ki, azt kérte, hadd csatlakozhasson a kitelepítés ellen petíciót benyújtókhoz. „Nem hagy nyugodni a gondolat, hogy lesznek olyanok az Izraelből kiutasítottak közt, akiket a kitelepítésük életveszélybe sodor – írta indoklásában. – Izrael erős és elég nagy ahhoz, hogy befogadjon ezeket a hontalanokat. Ha törvénytelenül is szivárogtak be Izraelbe, és ha csak gazdasági nehézségek miatt jöttek is, már itt vannak. Már eljövetelek is beszáorja őket országukban, és kiutasításuk veszélybe sodorhatja őket”.

ujkelet.com

Izrael mégsem adóztatja meg a jeruzsálemi egyházi tulajdont

FOTÓ: SALAMON SÁRA

A jeruzsálemi városháza februárban 152 millió euró adóhátralék befizetését kérte a Szent Sír-bazilikában árusított termékek után. A helyi önkormányzat a jövőben adót vetne ki a keresztény egyházak tulajdonában álló gazdasági érdekeltségekre, üzlethelyiségeik, berbe adott ingatlanjaik után keletkező bevételekre, de hangsúlyozták, hogy az imákra és hitéletre használt épületek továbbra is adómentesek maradnának. Készült egy törvénytervezet is, amely szabályozta és korlátozta volna az egyházi ingatlanok magánüzemeltetésére történő eladását.

Az adóztatást elutasító keresztény egyházak február 25-én közösen, meghatározatlan időre bezárták a látogatók elől a jeruzsálemi Szent Sír-székesegyházat. A lépésről együtt határozott a templomot felügyelő római katolikus, görög ortodox és örmény egyház. A Jézus keresztje feszítésének és sziklasírba temetésének keresztény hagyomány szerinti helyén emelt templomot 1948, a függetlenségi háború harcai óta még sohasem zárták be.

Tiltakozásuk hatására az izraeli kormány február utolsó napján befagyasztotta az egyházi ingatlanok adósvételét korlátozó törvényjavaslatot, a jeruzsálemi városháza pedig elhalasztotta az egyházi tulajdonban lévő ingatlanok megadóztatását. Március elsejétől újra látogathatóvá vált a Szent Sír-bazilika.

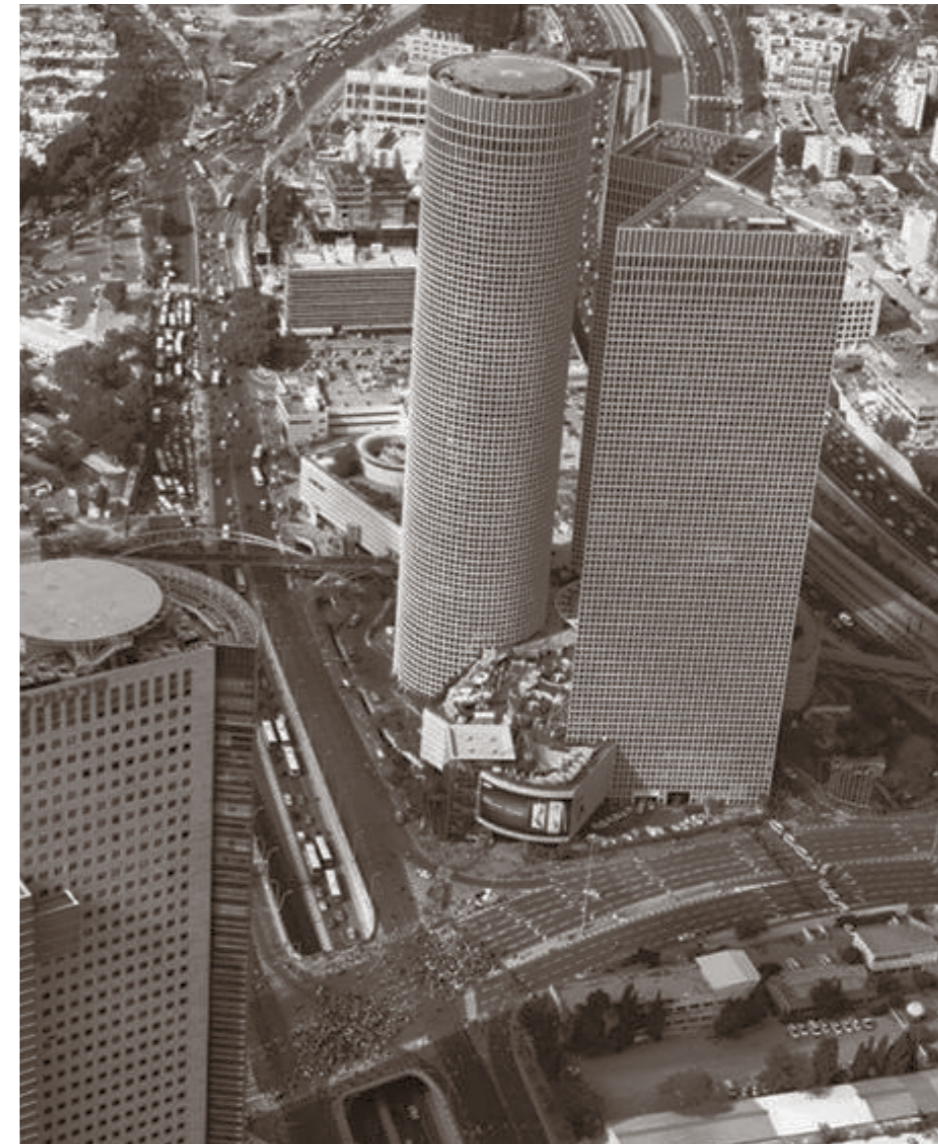
években, ők teszik ki az arab országokból bevándorlók legnagyobb csoportját. Az észak-afrikai zsidók a mai izraeli zsidó lakosság nagyjából felét jelentik.

Nem új téma Izraelben a megkülönböztetésen alapuló befogadás és annak következményei a mizrahi lakosságra. Efraim Kishon még friss bevándorlóként nagyszerű filmet készített a témáról Szalach Sabati (Sallah Shabati) címen. A humoros, de társadalomkritikával bőven átitott film 1964-ben megnyerte a Golden Globe-ot, és jelölték Oscarra is.

Tel-Aviv a világ 9. legdrágább városa

Az Economist nemzetközi gazdasági magazin szerint a Fehér város 2018-ban – részben a dollár gyengülése miatt – New Yorknál (13.) és Los Angelesnél (14.) is drágább. Az izraeli metropolisz öt éve még csak a 34. legdrágább város volt, tavaly már a 11. helyre tornászta fel magát. A világ egyik legelőkelőbb városa címmel is büszkélkedő Tel-Avivban évek óta drasztikusan nőnek az ingatlanárak, az autófénntartás költsége is igen magas: 79%-kal több, mint New Yorkban, noha a benzin ára az öt évvel korábbi kb. két dollárról mára 1,7 köré csúszott vissza.

Miközben Izraelben az amerikai átlagjövedelem felét sem keresik, az alapvető élelmiszerek ára Tel-Avivban öt év alatt 20 százalékkal nőtt, egy üveg jobb minőségű borért 29 dollárnyi sékelt kell fizetni – ez az ár világszűcs. Egy csomag cigaretta ára átlag 9 dollár, csaknem a duplája a tíz évvel ezelőttinek.

Húszmillió dolláros adomány a Sheba Egészségügyi Központnak

Az orosz-zsidó milliárdos – a Chelsea labdarúgó klub tulajdonosa – Roman Abramovics a központ új nukleáris medicinai részlegének felállításához járult hozzá bőkezű adományával. A Ramat Gan-i kórházban egy 2000 négyzetméteres, háromszintes diagnosztikai és kutatóközpont felépítését tervezik. Az új létesítményben felállítani terveznek egy részecskegyorsítót (ciklotront) is, amely pontosan meghatározza és radioaktív ionsugarakkal öli meg a rákos sejteket. Ezt a protonterápiát néhányan a rák kezelés „mágikus golyójának” nevezik, mivel a kezelés során a célzott sugár minimális kárt okoz a szomszédos egészséges szövetekben. Az új kezelési lehetőségekkel a Sheba orvosai a betegek számára pontosabb diagnózist és személyre szabottabb kezelési tervet nyújthatnak majd.

Abramovics már korábban is együttműködött számos projektben a Sheba Orvosi Központtal, beleértve a gyermekgyógyászati, szív- és rákkutatást. A mai napig 57 millió dollárt adományozott a Központnak. Az 51 éves Abramovics a Forbes magazin szerint Oroszország 12. leggazdagabb üzletembere, vagyona eléri a 11,6 milliárd dollárt.

Az antiszemitizmus nem csupán zsidó probléma

Március 19. és 21. között hatodik alkalommal került sor az izraeli külügyminisztérium által szervezett, antiszemitizmus elleni nemzetközi konferenciára Jeruzsálemben. Az eseményen 83 ország 1200 képviselője vett részt. A magyar zsidó közösséget legmagasabb szinten Heisler András, a Mazsihisz, valamint Deblinger Eduárd, a Magyar Ortodox Hitközség elnöke képviselte, de jelen volt még Gönczi Péter (Mazsihisz), Félix Anikó (Tom Lantos Intézet), Szalai Kálmán (TEV) is. A magyar kormányt Gallik Gábor, a miniszterelnökség fősztályvezetője és Nagy Andor nagykövet képviselte.

Az előzetes tervekől eltérően Benjamin Netanjahu miniszterelnök nem vett részt a konferencián, rövid üzenetét Naftali Bennett oktatásügyi miniszter olvasta fel az egybegyűlteknek. A háromnapos rendezvényen a küldöttek több szekcióban üléseztek. Abraham Foxman, a Rágalmazásellenes Liga (ADL) korábbi elnöke beszédében az online gyűlöletkeltés riasztó méreteit emelte ki. „A technológia megváltoztatta az antiszemitizmust. Az internet elpusztította a civilizált diskurzust, amely eddig nagymértékben védte a kisebbségeket” – mondta Foxman.

Ajelet Saked izraeli igazságügy-miniszter a Twittert kritizálta az online antiszemitizmus terjedésében játszott szerepért. Saked jelezte, az izraeli kormány jogi lépéseket fog tenni, mert „a Twitteren keresztül a terrorista szervezetek továbbra is zavartalanul hirdethetik a terrorizmust, és erőszakra ösztönözhetnek”.

Yehuda Bauer, a soá kiemelkedő izraeli történésze a kongresszus egyik szekciójában arról beszélt: „Fel kell ismernünk, hogy az antiszemitizmus nem csupán zsidó probléma. A kisebbségek elleni uszítás rákként betegíti meg a társadalmakat a világ bármely pontján. A megoldás nem az, ha az antiszemitákat megpróbáljuk meggyőzni arról, hogy a zsidók csodálatos emberek. Ellenünk harcolnunk úgy kell, mint akik a békét veszélyeztetik, rombolják a társadalmat.” Bauer utalt rá, bár a konferencián elsősorban az európai és észak-amerikai antiszemitizmusról esett szó, az igazi veszélyt a radikális iszlám terjedése jelenti, amely a legrosszabb náci és bolszevista zsidóellenes ideológiákat képviseli. Bauer kiemelte, a radikális iszlám elleni harchoz szükség van a mérsékelt iszlám államok közreműködésére, az antiszemitizmus elleni harc szövetségesek nélkül nem lehet sikeres.

Impresszum Főszerkesztő: Vadász Éva • Vezető szerkesztő: Steiner Kristóf • Olvasószerkesztő: Bedő J. István, Kristóf Juli • Korrektor: Sebő Anna • Képszerkesztő: Salamon Sára • Tördelőszerkesztő: Szász Julianna • Szerzőink: Arje Singer, Avi Ben Giora, Balázs Ibi, Bódi Géza, Egervári Vera, Halmos László, Halmos Sándor, Horváth-Nehab Katalin, Keller-Alánt Ákos, Korányi Eszter, Krasznai Éva, Nimrod Dagan, Politzer Maymon Krisztina, Róna Éva, Singer Zsuzsa, Schnapp Lea, Sivan Erush, Surányi J. András, Turcsányi Gabriella • Email: ujkelet@gmail.com • Új Kelet online: ujkelet.com • Ára: 21 sékel, Eilat: 18,50 sékel • Az Új Kelet újságot 1918-ban Kolozsváron Chaim Weisburg alapította • Felelős kiadó: Salamon Sára, Steiner Kristóf, Vadász Éva • Hirdetés: +972-54-472-7472 • Információ a terjesztésről: +972-50-528-8982 • Nyomdai kivitelezés: Hadfusz Hechadas Kft. • a szerkesztőség nem felel a hirdetések tartalmáért, a kéziratokat nem őrzük meg és nem küldjük vissza.

Bevándorlók vagy menekültek?

ATTÓL FÜGG, KI ELŐTT SZÓLAL FEL NETANJAHU

Benjamin Netanjahu miniszterelnök április 3-án bejelentette, hogy felmondja az általa korábban az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságával (UNHCR) aláírt megállapodást, amelynek értelmében 16 000 menedékkérőt lehetett volna Izraelből nyugati országokba irányítani az ENSZ közvetítésével. Ez azt az abszurd helyzetet eredményezheti, hogy mivel a kormány által kezdeményezett ruandai és ugandai deportálás végrehajtása is lehetetlenné vált, egyetlen menedékkérő sem hagyja majd el Izraelt.

•• Politzer Maymon Krisztina ••

M indez kevesebb mint egy nappal azután történt, hogy az izraeli miniszterelnök ünnepélyes sajtótájékoztatóján bemutatta az ENSZ menekültügyi szervezetével (UNHCR) kötött megállapodást, amely szerint több mint 16 ezer embert nyugati országok fogadnának be, további mintegy 26 ezer afrikai bevándorló oltalmazotti státuszt kapott volna, és legalább öt évig Izraelben maradhatott volna.

GRAFKA: SALAMON SZABA

A megállapodás része lett volna a menedékkérők szétosztása Izrael-szerte a dél-tel-avivi városrészekből, ahol jelenleg Izrael legnagyobb számú menekült közössége él, illetve a városrészi képviselőinek közreműködésével, a menekülteket érintő egyezmény részeként elkezdtek volna a negyed rehabilitációját is. A miniszterelnök által aláírt megállapodást, amelyet előzetesen nem terjesztettek a kormány elé jóváhagyásra, olyan kemény kritika fogadta Netanjahu kormányá és a közösségi média részéről, hogy a kormányfő először annak felfüggesztéséről, végül pedig felmondásáról döntött.

Netanjahu ezzel egy időben egy Facebook-bejegyzésében azt állította: Ruanda korábban kész volt fogadni a migránsokat, de az utóbbi pár hétben meghajolt az Új Izraeli Alap (NIF) nevű liberális jogvédő csoport és az Európai Unió „egyes elemeinek” óriási nyomása alatt, és elállt ettől. Ezért kellett Izraelnek elfogadnia a megállapodást a UNHCR-rel, amelyről viszont maga Netanjahu korábban úgy nyilatkozott, hogy az a lehető legjobb kompromisszumos megoldás volt Izrael számára.

AZÉRT PONTOSÍTSUNK

Ez utóbbi egy szokásos uszítás, a NIF rágal-mazási pert fontolgat a kormányfő ellen, valamint azóta már azt is tudjuk, hogy Ruanda kikérte magának azt a vádat, hogy civil szervezetek befolyásolnák döntéseiket, illetve „nyilvános lett” az a nyílt levél, amelyet a NIF-hez köthető izraeli jogvédő szervezetek valóban eljuttattak afrikai országoknak, kérve őket, hogy ne segítsék Izraelt a deportálási tervében, amennyiben az nem a menekültek beleegyezésén alapszik.

Az igazság azonban az, hogy az ENSZ-szel kötött megállapodásra azért volt szükség, mert mind Ruanda, mind Uganda egyértelműen bejelentették, hogy a kormány nyilatkozataival ellentétben semmiféle megállapodásuk nincs Izraellel, és egyébként sem kötelezték magukat a menedékkérők befogadására. Jogvédő szervezetek és egy ismert izraeli ügyvéd, Avigdor Feldman ennek alapján megtámadták a Legfelsőbb Bíróság előtt a kormány által már beindított kiutasítási programot, amely március 15-én kibocsátott ideiglenes végzésével befagyasztotta annak végrehajtását, mivel az ügyészség nem tudott érdemi választ adni a beadványra. Ugyanez a bíróság ugyanis eddig azért utasította el a kitoloncolással szemben benyújtott valamennyi petíciót,

mert a kormányt képviselő ügyészség titkos és érvényes megállapodásokra hivatkozott ezekkel az országokkal.

Feldman újabb kérelmet nyújtott be a Szaharonim börtönben fogva tartott menedékkérők azonnali szabadon bocsátásáért, mert azokat az immár befagyasztott kormányzati deportálási program alapján börtönözték be. Ennek eredményeként azokat, akiket Ruandába irányítottak volna, és ezt megtagadták – csaknem 60 embert – szabadon is engedtek, mivel gyakorlatilag – és jogilag – megszűnt az ebbe az országba való kitoloncolás lehetősége.

Ezek után nem világos, mi lesz az Izraelben élő menedékkérők sorsa, hiszen jelenleg Izrael nem kell elhagyniuk sem megállapodás útján (az ENSZ-megállapodást felmondták), sem kitoloncolással (azt a Legfelsőbb Bíróság felfüggesztette, és a kormány nem tud más afrikai országot megnevezni célállomásként). Netanjahu korábbi nyilatkozata, hogy a megállapodás „kivételesen jó Izraelnek” és az a tény, hogy a menedékkérők sorsáról egyenesen a menekültügyi főbiztossal tárgyal, minden bizonytalanságot érvényesíthető majd fel azok javára, akik bírósághoz, illetve a belügyminisztériumhoz fordulnak a jövőben, hogy hivatalosan menekült státuszt kaphassanak Izraelben. Ezeknek a száma ugyanis jelenleg minimális.

EGY HÍR MARGÓJÁRA

Egyszóval Netanjahu mégsem engedett a „Szép Izraelnek” – Dél-Tel-Aviv aktivistáinak, a civil jogvédőknek, azoknak a polgároknak, akik erkölcsi és jogi alapon is elleneztek az afrikaiak kitoloncolását. Csakhogy meghajlás a jobboldali politikuskok – és szavazók – nyomására mégis olyan új helyzetet teremtett, amelyben a kormány de facto elismeri az afrikai menedékkérők jogi státuszát. Ez viszont egyben akadályt jelent majd további deportálási tervek kidolgozása előtt is. Együttal lehetősége volt a civil szervezetek ellen (ismerős?) is uszítani, beleértve egy nagy adag Sorosozást is, mert ezek „csalók, akik az emberi jogokról beszélnek, miközben el akarják pusztítani a zsidó államot” (lásd az egyik Mimuna-ünnepségen elhangzott Netanjahu-beszédet).

Ez a visszatáncolás Netanjahutól egyáltalán nem meglepő, és semmiképpen sem lehet „gyengéségnek” nevezni, vagy annyival elintézni, hogy már megint a „csöcse-

léknek enged”, ahogy ezt a döntését sokan kommentálták Izraelben.

Netanjahu ugyanis konzekvensen szabázik mondhatni politikájának szerves része a köpönyegforgatás, a már meghozott és általa korábban teljes mellszélességgel védett döntése megváltoztatása. Számítalan példát lehet hozni erre hosszúra nyúlt kormányzása idejéről. Csak példaként: így volt ez többek között, amikor még Obama elnöksége idején kijelentette, hogy támogatja a kétállami megoldást (lásd 2009-ben a Bar Ilan Egyetemen megtartott híres beszédét), majd napokkal később a Kneszet előtt viszszaszavizta, és elvileg azóta sem támogatja. Korábban (1998) hajlandóságot mutatott az Oslói szerződés folytatásának – az úgynevezett Y-szerződésnek – a végrehajtására, majd „tárgyalópartner hiányában” azt is kidobta az ablakon. Először nyilvánosan elítélte a hatástalanított terroristát kivégző Elor Azaria tettet, mint „az izraeli katonaság értékeivel, tisztasáival ellenkezőt” – később azonban szimpátiájáról és támogatásáról biztosította a katona családját és egyet nem értéséről a katonai vezetést meg a bíróságot, s ezek jogi úton is elítélték tettéért a katonát. A Távközlési Hatóság feloszlását és egy új intézmény felállítását hirdette meg, az azt ellenző munkahelyi szakszervezet tagjait Hamasz-terroristákhoz hasonlította, majd a választások után bocsánatot kért, visszatáncolta a reformtól, hogy aztán végül mégis létrehozta az új intézményt...

Az ultraortodoxok katonai szolgálat alóli felmentését garantáló, ún. Tal-törvény ügyében is már számtalanszor fordult a köpönyeg, legalább kétszer emiatt kormányválságba is került, hogy aztán éppen az egyenlőségben alapuló katonai szolgálatot ellenző ultraortodoxok segítsék ki, amikor beleegyeztek a felmentés elhalasztásába, és ezzel megmentették a koalíciót a választásoktól. Nem volt régen az sem, amikor biztonsági szakértők véleménye és ajánlása ellenére Netanjahu felállította a fémdetektorok kapukát Jeruzsálemben a Mecsetek terén, majd néhány nap és néhány halott után leszedette őket. Emilitésre méltó az a döntése is, amikor az amerikai reform-zsidóság és egyáltalán a diaszpóra zsidóságának kárára és mérhetetlen csalódására visszavonta a betérésre és a Siratófal előtti koedukált imádságra kijelölt részre vonatkozó, már letárgyalt és minden fél által elfogadott megállapodást és a terveket.

Az ENSZ-szel kötött, a menekültek ügyének rendezésére vonatkozó, kitűnőnek értékelt megállapodás felmondása tehát nagyon is beleillik a Netanjahu-féle döntéshozatalba.

Netanjahu következetes visszatáncolásának célja és alapja ugyanis az, hogy szándékosan eltussolja az izraeli pártpolitikában és közéletben jelen lévő éles ellentmondásokat, és megnehezítse a tisztánlátást. Úgy tűnik, egyáltalán nem okoz gondot neki, hogy egyetlen politikai kérdés megoldására kétféle, egymásnak szögesen ellentmondó megoldást képviseljen.

Elég, ha belegondolunk, milyen sikeresen képes Netanjahu képviselni és kommunikálni azt a hihetetlen ellentmondást, ami Izrael Állam vezetésére vonatkozó elképzelésének alapját képezi: egyrészt a megszállás, a telepelés-politika fenntartása és aktív folytatása, a demokratikus intézmények (sajtó, Alkotmánybíróság, civil szervezetek), na meg a rendőrség gyengítése – ugyanakkor büszkén képviselni azt az Izraelt, amely a világ vezető országa (startup-nemzet!), és egyúttal a zsidó nép örök hazája, a „szabad világ” vezető országa, a Közel-Kelet egyetlen demokráciája. Netanjahu nagyon is jól tudja, mennyire fontos az európai és az amerikai gazdasági és akadémiai elit támogatása Izrael további fejlődése szempontjából – ugyanakkor legjobb cimborái Putin, Orbán és további jobboldali, EU-ellenes vezetők, ezt pedig az előbbieknél nem könnyen nyelik le.

Amikor Netanjahu visszatáncol egy-egy döntésből, azt nem csak politikai, választói nyomásra teszi, hanem ennek segítségével képes – ha rövid távon is – eltussolni a politikai nézeteiben rejlő ellentmondásokat és fenntartani mindkét oldallal szemben (ha nem is egy időben) azt a látszatot, hogy a két ellentét fenntartható. Továbbra is tárgyal az Izraelről egyre inkább eltávolodó és csalódott amerikai zsidósággal a betérés és a koedukált imatér ügyében, mert az amerikai diaszpóra elengedhetetlenül fontos Izrael számára – miközben az ortodoxokat ellentétes ígéreteivel tartja a koalíciójában. Trumppal együtt már a békéről tárgyalnána, ugyanakkor a Kneszetben készül a törvény a szuverenitás kiterjesztéséről a megszállt területeken. A menekültügyben sem ez lehet a végső szó, mivel a menekültügyi főbiztosság továbbra is kérte tőle, próbáljon mégis támogatást szerezni a megállapodáshoz, és folytassa a tárgyalásokat az esetleges befogadó országokkal. Mindeközben Netanjahu a megállapodás felmondása után a menekültek (és az azok érdekeit védők) elleni uszítás révén tovább növelte hűveinek táborát.

Netanjahu visszatáncolás stratégiája tehát nem gyengéségről árulkodik, ahogyan azt kritikusai sokszor állítják, hanem éppen ellenkezőleg: mivel politikai hitvallása és államvezetése már eleve ellentmondáson alapul, az ellentétes döntésekkel lehetőséget teremt magának a politikai manőverezésre és a hatalom megtartására – és egyben az ellentét további fenntartására. Szabad egy táncra? ■

Ha akarjuk, nem rémálom

NAPLÓTÖREDÉKEK

A rendszerváltás korszakának napjai – melyet némelyek gengszterváltásnak, mások rendszerváltoztatásnak, megint mások a KGB és a CIA támogatta, féktelen cionista puccsnak tituláltak – felette mozgalmak, néha meglepőek voltak. A nyolcvanas- kilencvenes évek fordulójának Pestjén józan ember ezt nem is mulaszthatta el.

..... Surányi András .....

A szennyesteregetés, a zavarosban halászás, a zabrálás, a gyűlölködés, a talmi lelkesedés és a hamarjában bekövetkező kiábrándulás viszont ideg- és politikaörlő klímát hozott, amibe az érzékenyebb lélek hamar belebetegedett. Időszerűvé vált a valódi váltás – esetleg a hazái is, 1991 tavaszán, Purimkor éppen véget ért az Öböl-háború. Már előtte is kokettáltam az aijja regényes gondolatával, azonban sem héberül, sem jiddisül nem tudtam, 37 évvel ezelőtt is egy kicsit öregnek tartottam magam egy ekkora ugráshoz.

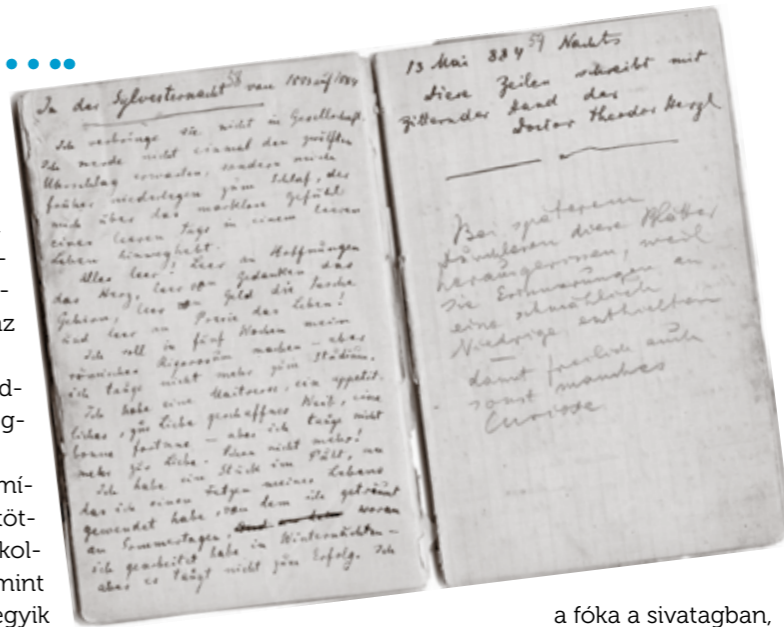
A váltás lehetőségeként elsősorban Ausztria jött számításba számomra, hiszen gyerekkoromat Bécsben töltöttem, később sokat jártam vissza. Egy karintiai grafikus kollégám kapacitált már régebben is, hogy kellenék neki, mint szárnysegéd. Vonatra ültém, és hamarosan Ausztria egyik idegenforgalmi központjában dolgozhattam, a Wörthi-tó partján, Veldenben. Ottlétem alatt tört ki a délszláv háború, rögtön a szomszékban. Az amúgy is Ausztria legjobboldalibb tartományaként számon tartott Karintia kvázi frontonl lett, elképesztő albán-bosnyák-szerb menekültáradattal, a vakláma és mesterséges hisztéria, amit a jelenlegi magyar kormány kampánycélokra kreált (kézzelfogható menekültek nélkül), ott és akkor Dél-Ausztriában nagyon is valósnak tűnt, és a következményeit én is kiélvezhettem. Nem tudtam úgy kilépni a házból, hogy le ne csapjon rám egy rendőrájár.

Optikailag nyilván tökéletesen megfeleltem az aktuális ellenségképnek, ráadásul feketén dolgoztam, és bejelentve sem voltam a lakhelyemen. Munkaadóm kelletlenül beléptetett az ő művészeti szervezetébe, és kötöttem velem egy „együttműködési szerződést, műteremhasználattal”. Így lettem legális, bár az osztrák mátrix szerint albánnyanus maradtam. Mindazonáltal az eleinte csipkelődő viták egyre durvultak az esti tévé és sör mellett. A sablonos vezérfonal a „hagyományos özszeesküvés” körül fonódott, melybe frissen albán cionistává avaszálva én is szisztematikusan belegabolyodtam.

A viták bájusz alatt morgott végkövetkeztetése rendszeresen az volt: „Akkor miért nem mész Izraelbe?” Nem volt nehez edőbbállnom a kérdéses helyzetűvé vált Karintiából. Anyagiilag sem volt veszenivalóm. A tapasztalat újra az Erecre irányította érdeklődésemet. Bécsben, a Szochnutnál nem értettek, visszairányítottak Budapestre, mondván, mint „osztrák olé” bitang rosszul járok. Az iroda asztalán egy csomó broszúra és használt könyv hevert, elvitelre. Összeszedtem párat, és a visszaúton a vonaton találomra kijegyzeteltem az első látásra érdekes dolgokat, abból raktam össze egy virtuális mozaikot. Jó, kell ez nekem, fog ez menni, hiszen szükség is van rám.

Herzl Naplójából kiírtam magamnak az úgy vélt essen-ciajárt, saját fordításban: „A keményebb válás lesz az a nevelési folyamat, melyben a darwini mimikri fog megvalósulni és a zsidók alkalmazkodnak. Olyanok ők, mint a fókák, akiket a Világvéletlenség a vízbe dobott: a halak küllemét és tulajdonságait veszik fel, holott nem azok. Ha újra a szilárd földre kerülnek és maradhatnak pár generációt, akkor újra lábukat csinálnak az uszonyokból.” Ez a fóka megragadta a fantáziámat. Ott izzad, szárad a Negev közepén, Ben Gurion tanyájának udvarán a homokban, és minden erejével azon van, hogy a lehető leggyorsabban lába nőjön.

„...És hova akar menni?” – kérdezte a pesti sochnutos. Nekem mindegy – mondtam – oda, ahol szükség van rám. „De miért pont ide?” – kérdezte Tova, a Beer Seva-i magyarmeg önkéntes. Nem tudom – mondtam, – nem hallottam még Beer Seváról. A Sochnut ide irányított, feltételezhetően itt van rám égető szükség... bár ahogy körülnézek, bennem is felmerülnek kérdések. Ne firtassuk, itt vagyok és kész, én,

a fóka a sivatagban, aki heroikusán növeszti lábait.

„Mi az a fóka?” – kérdezte Tova, kicsit elképedve azon, hogy szerintem itt szükség van rám. Az a mókás behemót tengeri emlős, amelyik labdáznai és tapsolni szokott a cirkuszbán, és ezért heringeket kap. „Jaaa, kelev járn! De miért lennél te egy kelev járn? Itt ilyen nincs!” Nos, hát most lesz, lesz Herzl Tivadar is megmondta, a zsidó fóka mindenütt boldogul, csak idő és lábak kérdése. Megállja az a helyét az Alpokban, a tundrán, a sivatagban, sőt a jég hátán is megél.

Merzak klita-béli szobátársam, az argentin Alberto ágya fölött kiterített leperellő: Jeruzsálem, melyre egy erkélyről Herzl tekint, és egy idézőjelbe tett mondat spanyolul. Alberto cuccával teli az egész szoba, az ágyamig csak egy medvescapáson tudok eljutni. Aki előbb jött, mindent visz. Minden tulajdonom az ágy alatt három kofferban. Kibirhatatlan a meleg, a klita magyarjai „hamszín”-ről beszélnek, és hogy egy ilyen sivatagi homokvihar egy hétig is eltarthat.

Második éjszakámat sem fogom megaludni, a nyelvtanulás nem kezdődik, mert sztrájkolnak a tanárok. Kinyitom az ablakot, de minek, az argentin becscuja, mert szirénázna. Lent egy rakás rendőr, akik Alberto villanyorgonáját is túlvülvöltik, a klita jugoszlávjai csaptak össze arabokkal a nyilvános telefonnál, a szabadkai Vladimir magyarázta, azok nem arabok, hanem marokkói zsidók. Na, jó. Kirángatom az egyik koffert az ágy alól. Legfelül ugyanaz a leperellő az erkélyen kikönyöklő Herzellel. Alberto ihletett La cucarachaja elhalikul a villanyorgonán, a pampák fia döbbenet nézi, hogy én is kiteszem az ágy fölé a kihajított broszúrát: „Ha akarjátok, ez nem álom.”

Örülnek tartottak a magyarok: „Az oroszok összetették volna a kezüket egy ilyen klita-helyért... és akkor ám pénzt sem kapsz.” Három hétig bírtam a negyvenfokos panelt, a sztrájk is tartott ezny. Az igazgatónó szerint van kibuc, ami befogad, de ott dolgozni is kell, pénz nincs. Jó, de ebben mi a baj? Hogy ez nem az a leányálom. Németül beszélünk, a szülei bécsiek voltak. Az első nap kikészültem, köves talajon telepítettünk banáncseméteket. Kéz teli véraláfutásokkal és hólyagokkal. Az avokádó jobban ment, csak a terep volt tele kigyókkal. Viszont éreztem, hogy nő a lábam, az avokádós araboktól tanultam héberül. A nevem „bandura ungari” lett. Értetlenkedtem, hogy a bandura egy ukrán hangszer, Bandera meg egy ukrán náci, hogy jövök én ehhez? Rákvörösrre égtem az avokádóban, így lettem arabul „magyar paradicsom”.

Altató egy kibuc ez, önmegvalósító álom. Elvan az ember, mint a befőtt, távol a hektika és a bizonytalanság, azonban nem egy túlkoros főknán. Kovács úr cukrászdájában, Hadera főterén jutottak ezek az eszembe, három hű kofferom társágában. „Meglátja, András, a kezdeti nehézségek csak próbák, később álom... tudja, Herzl!” – és kacsint.

Tudom, Kovács úr. Mondja, megy innen busz Herzliára? ■

Naomi Semer legendás Jerusálaim sel záháv című dala amolyan második himnusz Izraelben. Az Arany Jeruzsálemben „Amikor alszik a fa és a kő, álomban fogoly a magányos város, melynek szívében van a fala. Jeruzsálem, te arany-, réz- és fény-város, minden dalodnak én vagyok a hegedűje.” Második himnusz talán Magyarországon már a füstös hangú Oláh Ibolya dala, melyet 13 évvel ezelőtt az alkotmány ünnepén, a budapesti Lánchíd tetején énekeltek. „Van egy ország, ahol álomban jártam: Magyarországon, ahol az arcodban láttam a magam arcát. Gyere és egyszer végre, amikor új nap ébred, te várj! Gyere és bújj hozzám újra Magyarországi! Én ezer év óta várlak már...” Az Arany Jeruzsálem és a Magyarország című dalok romantikája és racionalitása felszabadítják a hazafit mindannyiunkban itthon és otthon is.

Alig két hete a hetvenes Izraeli túzijátékokkal, légiaradéval és ösztönpiknikkel ünnepeltük. A függetlenség napja előtt Izrael elesett katonáira emlékeztünk. Előtte egy héttel a soá áldozataira. Azelőtt négy nappal a magyarországi választásokat figyeltünk. Ez a sok nagy esemény nem hozott változásokat, lényegében minden ugyanaz maradt, Izraelben és Magyarországon is: két országunk egyszerre nevet és sir, szépu és pusztul, vonz és taszit.

Az álmok sokszor képtelen fonáksgok, máskor tudatos gondolatébresztők; olykor csálókák, megint mások túkrót mutatnak. Az álmokat valóra váltjuk, az elvezéseket kivitelezük, a terveket keresztülvisszük, aztán az eredmények mindig további álmokat generálnak. Ezt a szerkesztőségünkben sokszor felmerült témát a 70. születésnapoz igazítottuk. Az országot ünnepljük és kultiváljuk, kritizáljuk és szétcincáljuk mindennapjainkban és most papíron is, sok szemszögből, jobbról-balról, fentről-lentről, sőt még középről is.

Politzer Maymon Krisztinának a menekültekről szóló kérdése megkérdőjelezi az izraeli álmot, aminek megvalósításáról Surányi J. András barátunk Herzl naplóját hozza, Nimrod Dagan az álmok rémálommá fejlődését veszi górcső alá, Keller-Alánt Ákos a magyar parlamenti választások előtt rendezett „Talmud nem csak nőknek” vitaestéről ír képtelen igazságokat a Mindeközben Budapestben rovatban. Új rovatunk: A hónap vállalkozója Burián Barbara reklámcégét mutatja be, és hogy a gyerekeknek újra jó legyen, folytatódik a Bullagária hercege – Tökéletes történet című könyv a Kicsi Keletben.

Kellemes olvasást, jó morfondírozást! Ez a lapszámot új tördelő kollegánknak, Szász Julinak ajánljuk.

A solymászat a Talmudban

EGY TALMUDISTA ABU DHABIBAN

A solymászat évezredek óta a kultúra része az arab és a keleti világban. A közelmúltban solymászati konferenciát rendeztek Abu-Dhabiban, s ezen vett részt nagyrabecsült szerzőnk, Leor Jacoby, a Bar Ilan Egyetem rabbinikus irodalom és művészettörténet szakos PhD hallgatója, aki hét éve foglalkozik a művészetben és a Talmud irodalomban szereplő solymászat témakörével. A tel-avivi tengerparton beszélgettünk.

..... Vadász Éva .....

Az előadásaidat hallgatva előbb-utóbb mindig a solymászatnál találjuk magunkat. Hogyan kerültél közel a témához?

Egy készülő talmudi szótárban a solymászat szó definiálását kellett megoldani. Nem tudtam, hogy a Talmudban szerepel ez a szó. De a Talmud-magyarázók szerint a perzsa *bazírán* és a *szakár bázáj* is ezt jelenti. A kóseróság kontextusában a *riszát hanec* pedig azt, hogy ha a sólyom megtámad és megesbesít egy másik madarat, az már nem lesz kóser. A középkori francia Talmud-kommentátorok sokszor említik ezt a kifejezést, mert akkor számos zsidó foglalkozott solymászával. Érdekesnek találtam a témát. Az első munkám erről egy kisebb tanulmány lett 2013-ban, a Zsidó solymászat a középkori Franciaországban címmel.

Hol említi a Talmud a solymászatot?

Egy helyen biztosan erről tesz említést, két másik helyen viszont értelmezés kérdése, miről beszél.

Miért kell rendelkezni a sólyommal végzett vadászat előírásairól?

A vadászatnak két indítéka lehet. Az egyik az élelemszerzés, a másik a sport. Az elejtett állat előbb-utóbb az asztalra kerül, viszont akkor annak kóserasága már a talmudi kommentárok kérdése.

Ahány rabbi, annyi vélemény?

A rabbik az élelemszerzési vadászattal kapcsolatban nem foglalmaztak meg véleményt. Ám ha étkezésre szánjuk a sólyommal vadászott állatot, annak kósernek kell lennie. A vadászsporthoz azonban a rabbik eltérnek és ellenzik.

Mit mond az iszlám a vadászatról?

Az iszlám is a vadászat során elejtett állatok levágásának tisztaságáról tesz említést. A Korán törvénykezésének értelmezését vettem össze a mi szóbeli tanunkkal. Mindkettő hasonlóan rendelkezik az elfogyasztásra kerülő állat tisztaságáról. A Koránban Allah kijelenti, hogy megengedett az állatok vadászata egy másik állattal. A sivatagi világ kultúrájának igen fontos eleme a sólyommal vagy kutyával segített vadászat. Magának a solymászatnak pedig hatalmas az irodalma az arab világban. Erről Madridban adtam elő, 2014-ben.

Olvastam a neten, hogy rendeztek egy hasonló témájú konferenciát egy évvel később, Angliában.

Az angliai konferenciát az angol művészettörténettel foglalkozó Warburg Intézet szervezte. Ennek fókuszában a solymászat gyakorlati része és a középkori szövegek voltak, tudomány- és nyelvtörténetesek vettek részt rajta. A solymászat ott kezdődik, hogy a vadon élő sólymot el kell fogni és meg kell tanítani vadászni. Kutatásaim során találtam a betanítási folyamatra vonatkozó arab, perzsa, latin, ófrancia nyelvű, részletes „kézikönyveket”, még állatorvosi leírás is szolt róluk. Létezett egy héber nyelvű, 12. század végi változat is Provence-ből, de az elveszett. Az angliai konferencián arról beszéltem, hol és kik solymásztak, hol tesz róla említést a zsidó irodalom, a zsidó művészet. Középkori, olykor illusztrált kéziratok voltak a forrásaim.

Manapság nem gyakori az illusztráció a hagadákban, miért szerepelhetett mégis bennük a középkorban?

A héber bibliákat valóban nem díszítették bibliai jelenetek rajzaival. De a hagadák a családoknak készültek, bennük illusztrált történetek szerepelnek. Az egyiptomi kivonulás történetében Mózes akkor figyelmeztet az eljövendő csapásokra, amikor a Fáraó a víz felét tart, ami egyértelműen a Nílus. Rási értelmezése szerint a Fáraó istenként tekintett magára, és mint ilyen, mosakodnia sem szükséges. De a Fáraó mégiscsak ember, tehát titokban járhatott fürödni. Rav Jozsef Bekhor Sor, Rabeinu Tám tanítványa ezt másképp gondolta. Szerinte a Fáraó vadászni ment a folyóhoz, ahova az állatok inni járnak.

Leor Jacoby Talmud- és művészettörténész Madzsid Manszuri emírnék adja át Szaadia Gaon kőtetét

Számos középkori illusztráció is ábrázol ilyen jelenetet. Egyes provance-i hagadákban Mózes a vadászruhás, kezén sólymot tartó Fáraót figyelmezteti.

A zsidó költészetben is repkednek sólymok?

Az európai költészetben a sólyom gyakran a szerelemnek, az udvarlásnak a szimbóluma. Megjelenhet akár a nő szeretőjeként, akit a hölgy meg akar tartani, nem engednie elrepülni. A zsidó költészetben a pijuток a madarat említi, de a francia és német pijut-magyarázatok a solymászával indokolják az állat felbukkanását a liturgiai versekben. Ez egy vadonatúj kutatásom. Az Új Kelet publikálja először. Zürichben van egy ház, a régészek szerint a 14. században Mose Mizürich rabbi és családja élt benne. Ő írta a Szmak Zürich (azaz Szefer Micvot Katan: Rövid parancsolatok) című könyvet, az eredeti Szmak kiadását. A ház falfestményeinek egyike romantikus solymászával ábrázolt jelenetet, ez szerepel a könyvében is.

Az Abu-Dhabiban rendezett nemzetközi konferenciáról nagyon feldobva jöttél haza.

Ez a mostani művészettörténeti konferencia volt a solymászat jegyében. Egy mongol kolléga előadása azért volt rendkívül érdekes, mert feltételezhető, a solymászat Mongóliából indult el, s a hunok által érkezhetett Európába. Egy amerikai tudós a kínai művészetben fellelhető solymászával foglalkozott. Majdnem minden nemzet kultúrájában, művészetében megtalálhatjuk a vadászat ilyen formáját.

Lovas sólyommal, perzsa domborműves csempé

Fegyveres jelenet kalligráfia elefántcsonton, Párizs, 14. sz.

Egyedüli zsidóként hogy érezted magad Abu-Dhabiban, ebben a zárt közegben?

Tartottam tőle, a családom meg aggódott értem. Az utcán sapkában jártam, nem látszott a kipám. A konferencián azonban szívélyesen fogadtak, nem volt probléma. A New York University pedig olyan, mint egy buborék, a kampuszon nem is viseltem sapkát a kipámon.

Azért hívtak meg már másodszer Abu-Dhabiba, mert egyedül te foglalkozol a solymászat zsidó megközelítésével?

Pontosan. Lehetőségem volt beszélgetni a konferencia patronusával, Madzsid Manszuri emírral, aki a konferencia alapítója, és maga is solymász, klasszikus szövegeket tanulmányoz, fontosnak tartja az oktatást és elnöke az Emirátusok Solymász Klubjának is. Szaadia Gaon rabbi könyvének judeo-arab eredetijét arab átírásban vittem neki ajándékba. Az Emirátusok és Izrael kapcsolata nem felhőtlen, de remélem, hogy elkezdődik valamiféle dialógus a jobb jövő érdekében. A solymászat ebben hidat képezhet.

Melyik volt a kutatásaid számára a konferencia legemlékezetesebb anyaga?

A bayeux-i kárpitról tartottak egy roppant izgalmas előadást. Ez a 11. századból ránk maradt, himzett falkárpit Anglia 1066-os, normannok általi elfoglalását jeleníti meg színes képekben. Nagyon híres darab, engem (főleg) azért érdekelt, mert szerepelnek rajta solymászjelenetek is. A másik nagyon érdekes előadás a halálnak, az élet hiábavalóságának a szimbólumáról szolt, a középkor népszerű motívumáról. A jelenet: három lovas harca három halottal. A sokszor megörökített téma egyik ábrázolásán a lovasok egyike sólymot tart a karján. Brilláns prezentációk voltak ezen kívül a középkori solymászó nőkről.

Foglalkoznak nők ma solymászával?

Naná! Sok nő foglalkozik solymászával, és annak irodalmával is. Például a konferencia egyik előadója is norvég solymász nő volt. A középkori nemes hölgynek szinte mindig volt saját sólyma. A vadászatot általában macsó tevékenységként könyvelik el, ezért mindig elég-tétel számomra, ha nőkel találkozom ezeken a konferenciákon.

Milyen kapcsolatban állsz te személy szerint a sólymokkal?

Lenyűgöző állat a sólyom. Elbűvöl maga a tény, hogy repül, hogy képes támadni, ölni. A sólyomtartás azonban vegyes érzéseket kelt bennem. Állatkínzásnak tekinthető, miközben a tartása a védelmével, tanításával is jár. A sólyom vadmadár, és nem lehet igazán megszelídíteni. Vannak olyan sólymok, amiket a solymászok az idény végén visszaengednek a természetbe, mert nem feltétlen az együttműködésük. Kivételes dolog egy vadmadárral együttműködni. ■

Tündöklés és bukás Párizsban...

ILYEN EGY FRANCIA KRIMI

..... Róna Éva .....

Párizsi családlátogatásomkor értesültem az izraeli újságíró által felgöngyöltett alábbi, érdekes történetről.

Az algériai férfi, Salem J. fiatal korában a francia Rivierián dolgozott életmentőként, ott került kapcsolatba dűsgazdag egyénékkel, akik számára szórakoztató-partnert közvetített.

Amikor rájött, milyen jó kereseti forrás a tengerpartnak, és disztíngvált bordélyházat nyitott Párizsban, melynek „Rendkívüli szórakozóhely” lett a neve. Magának a jó hangzású Mister Sinclair nevet választotta, de szoltították Báró úrnak is.

Kétféle módszerrel dolgozott. Világlapok címlapjain megjelenő fotómodelleket, manókeneket toborzott, akiket a busás pénzszerzés lehetőségével csábított ide, olajsejkek, vagyonos üzlemberek szórakoztatására.

A lányok alkalmazásának látszólag egyszerűek voltak a feltételei: életkor 19–24 év, vonzó arc, csinos külső, továbbá meg kellett felelniük bizonyos szempontoknak. A felső kategóriásoktól eleganciát, műveltséget követelt meg, az alsóbb sábeliektől fenntartás nélküli engedelmességet. Az előbbieket pazarul berendezett lakásba költöztette, ahol a nap és az éjszaka minden órájában rendelkezésére kellett állniuk. A kapcsolatot telefonon tartotta velük, úgy közölte a szórakoztatást igénylő címét, telefonszámát. Az utóbiaktól kifogástalan munkát, pontosságot követelt. Ők a Rendkívüli szórakozóhelyen meghatározott órákban álltak a vendégek rendelkezésére.

A jól menő lányok jövedelme elérte az évi százezer dollárt. Sinclair persze ennek a sokszorosát zsebelte be.

A vállalkozás csaknem tíz évig zökkenőmentesen virágzott. Ám senki sem sejtette, hogy az utolsó négy hónapban a rendőrség megfigyelés alatt tartotta Sinclair működését. Végül letartóztatták.

Az ellene felhozott vád szerint kihasználta a fiatal lányok szorult helyzetét, szolgálatába állította őket, s a jövedelemből jókora vagyonra tett szert. Mivel Franciaországban az illegálisan üzött prostitúcióból származó jövedelemszerzés bűncselekménynek számít, a főnököt több éves börtönbüntetésre ítélték.

A történetnek itt vége is lehetne, ha egy szemfüles izraeli újságíró nem kereste volna fel a Rendkívüli szórakozóhely egyik aktív alkalmazottját, a 21 éves Sandrine-t. Amit a találkozon megtudott, talán több is volt, mint amire számított.

A 180 cm magas, karcsú, feltűnően szép Sandrine Izraelben született. Kislány korában a szülei Franciaországba utaztak rokoni látogatásra. A körülmények úgy hozták, hogy később Párizsban telepedtek le. Sandrine tizennyolcadik születésnapját Izraelben, az itteni rokonokkal ünnepelte. Egy alkalommal, kellemes társaságban megismerkedett a Németországból Izraelbe látogató divatfotósral, aki a tengerparton fürdőruhás felvételeket készített a lányról egy képes magazin számára. A lány ennek alapján arra gondolt, hogy vonzó külsejével pénzret kereshetne, abból külön költözhetne szüleitől, önálló lakást bérelhetene...

Párizsba visszatérve beiratkozott az egyetemre. Szülei örültek, hogy a felsőfokú végzettséggel jobb jövő várhat a lányukra.

– Egyik este csengett a telefon – mesélte Sandrine –, egy férfihang udvariasan bemutatkozott, majd megkérdezte, volna-e kedvem részt venni egy klassz házi-bulin? Fontos emberekkel ismerkedhetek meg, tette hozzá.

Nem vagyok ostoba, sejtettem, mire megy ki a játék.

– Mondana néhány nevet? – kérdeztem magabiztosan.

– Neveket nem mondhatok, de garantálok, kellemes szórakozásban lenne része...

Kiderült, hogy a telefonáló úr kezébe került a német magazin, ott látta a rólam készült fotókat.

Csábított az ajánlat, a pénzszerzés lehetősége. A szüleitől kapott zsebpénzemet kozmetikai cikkekre költöttem, de új, divatos ruhákra nem tellett belőle. Taxival mentem a megadott címre, ahol valóban házibuli volt. Kedvesen fogadtak, jól éreztem magam a hozzám hasonló korú lányok, elegánsan öltözött, középkorú férfiak között. Amikor vendéglátóm megkért, maradjak éjszakára is, nem ellenkeztem. Másnap reggel a főnök remek szerződést ajánlott számomra. Az ajánlat érdekelt.

– Nehezen tudom elhinni – jegyezte meg az újságíró –, hogy ilyen könnyen belement a veszélyes ajánlatba...

– Három dolgot hajtott – válaszolta Sandrine –, a pénz, a kíváncsiság meg a kalandvágy. Az említett éjszakát követő hónapokban mindössze egyszer kaptam meghívást, amikor fényképeket készítettek rólam. Szerettem volna más ügynökségnél is próbálkozni, de a kollégáim felvilágosítottak, hogy sehol nem találok ennél jobbát.

– Ahhoz fel kellett volna hagynia a kurtizánkodással – jegyezte meg az újságíró.

– Persze! – bólintott rá Sandrine. – Csakhogy rövidesen újabb telefonhívást kaptam. A férfi ezúttal az ügynökség vezetőjeként mutatkozott be. Megkérdezte, hajlandó lennék-e valakivel vacsorázni egy előkelő vendéglőben, utána felkísérni az illetőt a szállodájába? Nem titkolt el semmit, ez is megmondta, hogy minimum ezer, maximum kétezer dollárra számíthatok. Beleegyeztem. Taxit küldött

értem. Így kezdődött, s hosszan tartó kapcsolat lett belőle...

Első alkalommal a pasas nem nevezte meg magát, csak a negyedik találkozáskor volt hajlandó közölni: Szólitson Mr. Le-Baronnak. Mulatságosnak véltém a bárói titulust, de kíváncságnak megfelelően így szoltítottam. Aztán megtudtam, hogy ő a híres Rendkívüli szórakozóhely főnöke, aki más ügyei mellett, a háttérből irányítja az intézményt, melynek végül vezetőségi tagja is lettem.

– Nem zavarta a beosztása?

– Ha az ember rutinosan csinál valamit, megszokja és gépiesen végzi. Persze eleinte elkaptam a szégyenérzetet, de rájöttem, előnyös külsőm a sors ajándéka, hadd húzzak már hasznót belőle. A főnökkel ritkán találkoztam, csak a vezetőségi üléseken. Becsületesen végeztem a rám bízott feladatot, nem csaptam be senkit, nem zavartam meg senkit magánéletét. A szüleit megkíméltem attól, hogy tudjanak arról, egyetemi hallgatóként ilyen munkát végzek. Nagy zúr lett volna, ha mégis megtudják. A főnök bukásával most bedugult a pénzforrás.

– Mennyi ideig vett részt benne?

– Két évig.

– És ezalatt mennyit kerest?

A lány elpirult, előbb hallgatott, majd idegesen felelt:

– Erről nem beszéllek! Annyit azonban még elárulhatok: tisztességtelennek és megvetendőnek itélem azt a pénzrehájsz életet, amit éltem. Főképpen meg azt, hogy a pénz elhomályosította az önbecsülésemet, és még jól is éreztem magam a bőrömben... A főnök lebukása kellett ahhoz, hogy erre rájőjek.

Az újságíró elismerésselnyugtázta Sandrine önkritikus megállapítását, s emlékeztette a bölcs mondásra: „Az okos ember a más kárára tanul, az ostoba a magáén.” De mivel Sandrine nem ostoba, ezúttal a kivétel erősíti a szabályt...

– nem azonban, hogy a számos tárogatót élvező kiadvány technikai kivitelezése nagyon csúnya (bár szét nem esik), a könyves szakma sírna, ha látná. De ezt csak az veszi észre, aki ért hozzá.

Kohn bácsival beszélget Csodaországban Sáfrán István, 2018.

Bizonyára számos olvasónk kísérte figyelemmel az interneten megjelent izrael70.hu oldalt, amelyen képeslapok és személyes visszaemlékezések – vagy családtörténetek – rajzolták meg, hogy a magyar zsidók miképpen járultak hozzá Izrael állam építéséhez. Ennek az ankijszgyűjteménynek két írásával köszöntjük a hetvenéves Államot. (A többi is elolvasható az izrael70.hu oldalon)

A Pál utcai fiúk

NEMECSEKEL EGY TEL-AVIVI GRUNDON IS TALÁLKOZHATUNK

Molnár Ferenc regénye Izraelben is klasszikus ifjúsági műnek számít. Olvasó nemzedékek nőttek fel rajta: az 1940-ben Mahanaim címmel megjelenő első kiadás szövegét Ruth Katz és Saul Kantzler fordították németről ivritre. Az elsőt hamarosan újabb és újabb kiadások követték.

..... Bódi Géza .....

„Legkedvesebb könyveim egyike.” (Slomit)

„Kilenc voltam, amikor először olvastam a könyvet: most, 31 évesen olvasom harmadszor.” (Sarit)

„Szem nem marad szárazon Nemecek halálát olvasva” – írta a Haaretz 2003-ban, és valóban: irodalmi blogokat és a hozzászólásokat böngészve, a könyvvel kapcsolatban ez a legsűrűbben előforduló vallomás.

„Az hiszem, ez volt az első irodalmi mű, ami megrákatott.” (Tami)

„Keserű könnyeket sirtam a regény utolsó lapjai felett.” (Rut)

„Most fedeztem csak fel, hogy Molnár Ferenc zsidó volt. Érdekes, menyire szerette Budapestet, Magyarországot! Nagy kedvencem ez a könyv. Máig előttem van a jelenet, ahogy az iskola mellett a kapzsi olasz árus szűkmarkúan méri a halvát (sic!), vagy amikor a hidegtől remegő Nemecek a Fűvészkert vizesmedencéjéből előbújva újra vízbe

lek a II. világháború idején igazi katonák voltak. Idegenkedve szemléli a gyerekek parancsot vakon követő militáns játékát, de aztán kellestelenül elismeri: ő is játszott katonásdit gyerekkorában, és ő is volt katoná, igazi háborúban. Bár elfelejthetné – teszi még hozzá, mielőtt méltatná a mű antimilitáns végkicsengését.

ZARÁNDOKÚT A PÁL UTCÁBA

Hogy mi lehet olyan vonzó az izraeliek számára a könyvben? Feltehetően ugyanaz, mint ami bárhol a világon. A több mint harminc nyelvre lefordított mű egyértelmű világsiker. Az izraeli olvasók lelkesedésére jellemző, hogy vannak, akik csak azért utaznak Budapestre, hogy felkeressék a Pál utcát és a sztori egyéb helyszíneit. Az utóbbi évek látogatói lelkesedve számolnak be a Pál utcai fiúk szoborcsoporról, a Fűvészkertől, míg a régebbi látogatók sajnálkozva írják, hogy az ő idejükben még nem voltak szobrok, és a kert is zárva volt. Közben pedig újabb olvasók

gény reprezentatív fiúalakjainak súlyát és jellemét így a grundhoz, tehát a hazához való viszony határozza meg. Az egyik ilyen fiú Nemecek Ernő, a másik Geréb Dezső. Nem tudom elképzelni, hogy Molnár Ferenc, aki ebben a könyvében tipikusan magyar zsidó íróként költött, egy ilyen halhatatlan remekművet írhatott volna, ha nem élte és szenvedte volna végig még kisdíák korában a magyar zsidó fiú hazával való azonosulásának konfliktusait, az asszimiláció korszakának konfliktusait.

A Pál utcai fiúk-ban ugyanis minden grundon focizó gyerek, mint például Csónakos vagy Csele természetesen érzi, hogy a grundhoz tartozik és hogy a grund öhozzá. Természetesen tekinti azt is, hogy a grundot meg kell védeni. De ahogy egyikük sem árulná el, úgy egyikük sem halna meg érte. A regényben a két szélsőséges magatartási formát Geréb és Nemecek testesítik meg. E két figura nélkül nincs regény. Az ő magatartásuk azért válik szélsőségségében reprezentatívá,

az első helyre. Nemecek, a pária, viszont meg akarja mutatni, hogy ő nagyobb hős azoknál, mint akik a grundhoz tartoznak, hogy neki fontosabb a haza, mint azoknak, és hogy mindent, de abszolúte mindent hajlandó megtenni érte. Ő meghal a grundért és Bokáért. A két zsidótipus még szociológiailag is pontosítva van. Geréb a jómódú zsidó gyerek, aki cseléd-lánnyal küldet levelet Bokának. Nemecek a szegény zsidó szabó gyereke. Nem véletlen, hogy az egész regényben csak Geréb apjával és Nemecek szüleivel találkozunk. a többiek zülei a regény szempontjából nem érdekesek. Nemecek szüleit, a zsidó páriákat, csak a gyerekük érdekli. Mit nekik a grund, mit nekik Boka János? Mi közük szegényeknek ahhoz, hogy fiuk kapitány lesz, hogy nevét ezennel csupa nagybetűvel írják? Geréb apját, az asszimilálódott zsidót viszont szenvedélyesen érdekli, hogy a fia nem volt áruló – retteg a gondolatától, hogy az ő fia elárulhatta volna a grundot. Említésre méltó, hogy Nemecek az, aki a fekete szakállas férfinak azt hazudja, hogy a fia becsületes maradt. Molnár Ferenc azonban zsidótlantitja regényét. Sem Gerébről, sem pedig Nemecekről nem tudjuk meg, hogy zsidók. Nemecek neve persze idegenül hangzik, nem magyarosított, feltehetően cseh. Ennyi jelzésre volt csak az írónak szüksége.”

Az átlag olvasó erről persze mit sem tud, és nem is baj. Ahogy Heller Ágnes folytatja: „Molnár Ferenc ... kitűnő művészi intuíciójának engedelmekedett, amikor ezt a két hőst „zsidótlantította”... a kisdíák történetét az író egy univerzális/egzisztenciális síkra képes emelni, ahol minden konfliktus mitologizálódik. ... Minden nép minden fia újraélt és újra-gondolja a becsületről, a hűségről, a barátságról, az igazságról alkotott első homályos, de erős érzéseit a Pál utcai fiúk történetében.”

TÖRÖKMÉZ

Nagy metafizikus kérdések ide vagy oda, mi, izraeliek jól tudjuk, hogy olykor az apró, profán részletek sem bírnak kevesebb fontossággal az életben. Senki ne csodálkozzon tehát a törökmézárust, pontosabban a portékáját körülölelő misztikus nosztalgia. Az izraeli rajongók közt élénk vita folyik a felejthetetlen csemege mibenlétét illetően. Azzal mindenki egyetért, hogy a fordítók tévednek, és szó sem lehet baklaváról. A vélemények azonban megoszlanak, mindenki másra esküszik: szultánkenyeret (lokom), diós toffee-t vagy halvát árul az olasz?

A kívülálló megjegyzése: az olasz torronét vagyis a törökméz olasz változatát árulta. De ehhez az olasz édességeket kell kóstolni, ismerni. ■

izrael70.hu

Az 1984-es kiadás egyik illusztrációja (Reich Károly rajza)

parancsolják. A végén rázott a néma zokogás... Az új fordítást megvettem az unokáknak is.” (Carmela)

„Először a régi fordítást olvastam, ami szerintem eléggé amatőr. Amikor kezembé került a legújabb kiadás, az volt az érzésem, hogy szinte ismeretlen könyvet olvasok” – írja Roi az 1984-ben elkészült, modernebb nyelvvezető, már a Pál utcai fiúk címmel megjelenő szövegről, amelyet Mordechaj Barkai professzor fordított magyarról ivritre.

Jarin Katz, a „Kore baszarim” (Könyv-olvasó) internetes oldal bloggere borzongva gondol bele, hogy a 20. század elején katonásdit játszó magyar, német stb. gyere-

nek támad kedve a Pál utcai látogatáshoz. Fura zarándokút ez egy mesebeli világba, amely azonban nagyon is élethűen jeleníti meg a korabeli magyar zsidóság hazafias típusait. Ahogy Heller Ágnes kiváló tanulmányában írja:

„A Pál utcai fiúk-ban három, minden kétséget kizáróan zsidó fiú szerepel. Ezek közül az egyik, Weisz, jelentéktelen, s mint ilyen, zsidónak is van ábrázolva. Zsidóságára azonban az író tudatos névválasztása utal. A gittegylet különben is egyfajta zsidó dolog. A grund és a grund védelme viszont nemzeti ügy. Boka János a magyar nemzetet reprezentálja, annak legszébb és legnemesebb vonásaiban. A re-

mert egyikük sem tartozik olyan organikusán a grundhoz, mint a többi fiú. Mi több, mindkettőjük életét és szenvedélyét a Boka Jánoshoz való viszony határozza meg. Mind Geréb, mind Nemecek éltető szenvedélye az a vágy, hogy igazán befogadják, hogy a grundon természetesen élő fiúk befogadják, hogy Boka elismerje őket. Hannah Arendt a zsidó asszimiláció korának két alaptípusáról beszél. Az egyik a parvenü, a másik a pária. Geréb a parvenü, Nemecek a pária. Geréb féltékeny. Úgy hiszi, hogy ő van olyan jó, mint Boka... miért nem őt választják akkor elnöknek? Geréb féltékenysége a parvenü féltékenysége, az újonnan jött pályázik itt

A hét törpe Hófehérke nélkül

AZ OVITZ CSALÁD

Az Ovitv család az erdélyi Rozália faluból származik, és övük a 20. század egyik nagyon különleges – ám kevésbé ismert – története. Ovitv Izsák Simson 1868-ban született, rendes magasságú, ortodox zsidó szülők gyerekeként. Törpésége miatt – összesen 92 centi volt – szülei úgy döntöttek, hogy tanulni küldik a fiút, aki így az akkoriban napokig tartó esküvők mókamestere és vőfélye lett. Később vándor rabbiként, kósersági szakértőként és szórakoztatóként kereste kenyerét. Két rendes természetű feleségétől összesen tíz gyereke született 1886 és 1921 között. A testvérek közül heten törpék voltak, és mindannyian megérték a felnőttkort.

..... Korányi Eszter .....

Izsák legfiatalabb gyermeke, Perla Pirooska csak 7 éves volt, amikor apja meghalt, addigra nagyobb testvérei már megtanulták tőle a komikus mesterséget, sőt anyjuk előrelátásának köszönhetően kiváló zenészek is lettek, akik gyerekméretű vonóshangszereken és dobokon játszottak. Izsák második felesége két évvel a férje után halt meg, de olyan tanáccsal látta el gyermekeit, ami egész életükben, sőt azután is elkísérte őket. Valószínűleg ennek köszönhetik sikereiket és szerencsés megmenekülésüket mind Auschwitzból, mind a kommunistává váló és bezárkózó Romániából. Batja üzenete egyszerűen hangzott: „Tüzőn-vízen át őrizzék egymást, soha ne hagyjátok el a másikat, és éljetek egymásért!” – bár ennek megvalósítása, főleg a borzalommal teli 20. században, már nem lehetett túl könnyű.

A liliputi együttes – sikerek a 30-as években

A kis erdélyi falut és környékét hamar kinőtte a csapat, amely egyébként a világ eddig ismert legnépesebb törpe családja is. Turnéikon bejárták egész Romániát, Magyarországot és Csehszlovákiát, hatalmas sikereket értek el. Zenés műsoraik során énekeltek jiddisül, magyarul, románul, németül. Az Erdély magyar elfoglalásával 1940-ben ott is életbe lépő zsidótörvények azt is megtiltották, hogy zsidók nem zsidókat szórakoztassanak, de sikerült különleges engedélyt szerezniük, és egészen 1944-ig, a németek magyarországi és erdélyi bevonulásáig folytatták fellépéseiket. Ekkor azonban nem volt menekvés: az egész családot, kettőjük házastársát és egyikük kisgyerekeit deportálták a falu többi, nagyjából hatszázötven zsidó lakosával együtt. Egy testvérük megszökött, de őt később megölték.

Mengele, az életmentő szörnyeteg

Auschwitzban semmi esélyük nem lett volna a túlélésre, de Mengele hatalmas tudományos lehetőséget látott abban, hogy egy ilyen népes törpe családot és rendes magasságú testvéreiket vizsgálata alá vessen, hogy bebizonyíthassa, hogyan degenerálódik a „zsidó faj”. Így is csodával határos, hogy nem csak ők menekültek meg, de rajtuk kívül még tizenkét ember, valódi és hazudott családtagjai is. A nyolc hónapon át tartó kísérletek szörnyűek voltak: napi többszöri vérvétel, éheztetés, fogaik kihúzása és egyéb rettenetek. Mivel Mengele nem talált semmilyen tudományos magyarázatot a törpéségre, és egyáltalán nem

sikerült semmilyen tudományos eredményre jutnia kinzásai által, az egyetlen, nagyközönségnek – náci tábornokoknak – tartott előadására magával vitte a halálra rémült törpéket, és meztelenül kiállította őket a színpadra. Az Ovitv család tagjai hamar felismerték azonban, hogy Mengele kezében van az életük. Ezért, bármennyire is ellenükre volt, végig barátságosak voltak vele, amit Perla a vele készített interjúkban mindig külön kiemelt, és arról is mesélt, hogy úgy tűnt, a dokornak is nagyon fontos volt az ő kényszeredett elismerésük és szeretetimitációjuk. Maguk sem hitték volna, hogy megéri a nem is remélt felszabadulást, különösen, hogy sok törpe társukat, akik egyedül vagy párosan érkeztek a haláltáborba, megölték.

Arról nem tudunk, hogy mi történt velük a tábor felszabadítása és nyolc hónappal későbbi hazatérésük között. A falu

ugyan megvolt, de házukat lerombolták, és velük együtt is csak ötven zsidó tért haza. Ismét előrelátásuknak és szerencsájüknak köszönhető, hogy előzőleg elásták vagyonukat, és hazatérésük után épségben megtalálták az elrejtett ékszereket és aranyat, így legalább nem földönfutóként kellett újrakezdeniük mindent.

Izrael

1949-ben érkeztek Haifára, és ott is telepedtek le. Hihetetlen, de már három hónappal az alija után elkezdtek előadásokat, és ezekkel ismét sikerült befutniuk. A legnagyobb színházakat töltötték meg szerte az országban, és zenés műsorukhoz humoros szkeccseket is csatoltak az új bevándorlók életéről, amelyeket az egyik testvér, Ábrahám írt. Az ötvenes évek közepén azonban visszavonultak a szerepléstől, mert a legidősebb testvé-

Róluk

Az Ovitv familia megdöbbentő történetét csak viszonylag későn tárták fel: Elizabeth Moskovics könyve, A sátna kegyelme 1987-ben jelent meg. Perla sokáig hallgatott, vagy csak ekkorra állt készen arra, hogy történetüket elmesélje – de élete utolsó éveiben több interjú is adott. Egy dokumentumfilm, a Liebe Perla 1999-ben megszólaltatta, és 2005-ben Yehuda Koren és Eilat Negev közreadta Szívünkben óriások voltunk című könyvet. 2006-ban egy újabb, ezúttal amerikai dokumentumfilm is készült, amit magyar szinkront is kapott. A testvérek moziüzemeltető korszaka meghílette Avi Nesher filmrendezőt is, és az Egy-szer voltam című filmjében (2010), bár nem említik nevét, de egyértelműen az egyik Ovitv nővérről mintázta hősét, Szilviát, akit egy híres román származású törpe színész, Bat-El Papura játszott. ■

izrael70.hu

A fene akar szabadságharcos lenni!

KEREKASZTAL BRUNCH ALFÖLDI RÓBERTTEL TEL-AVIVBAN

Alföldi Róbert, a Nemzeti Színház korábbi igazgatója a Drory magyar könyvtár meghívására érkezett Tel-Avivba. A színész–rendező baráti beszélgetésre ült le lapunk szerkesztőivel* egy neve-cedeki étteremben. Az izraeli magyar nyelv sajtóságai és a régi barátság okán tegeződünk, a beszélgetést pedig kisebb rövidítésekkel, de pontosan közöljük.

Bedő J. István: *Rendeztél külföldön, nem is egyet. Amikor szabadon választható a színdarab, az opera, olyankor a rendezéseid visszatükrözik a szabadságot, amit Magyarországon magadban érzel?*

AR: Az a nehézség, hogy egy otthoni rendezésnél zsi-gerileg tudod, miről kell beszélni. Amikor külföldön rendezel, akkor nagyon érdekes vagy, nagyon vonzó vagy, nagyon sikeres is lehetsz – de mindig nagy kérdés, hogy mennyire van talaja annak, amit te gondolsz. De két hónap vagy hat hét alatt nem lehet megismerni úgy egy országnak a működését, hogy a zsigeri ügyekről tudj beszélni. Tehát külföldön az ember megpróbál, mondjuk így, általános emberi ügyekről beszélni, és ez jó esetben összecusúszik azzal, ami ott van. Erre szoktam azt mondani, hogy lehetsz bármilyen sikeres külföldön, kulturális érdekesség maradsz.

Steiner Kristóf: *Ha valahol hosszabb ideje élsz, egy idő után részese leszel a társadalomnak, hiszen a társadalom azokból áll össze, akik beleszűletnek vagy odajönnek. És ahogy te megfigyeled, látod ezt a másfajta világot, az szintén fontos és releváns szelethez annak a világnak.*

AR: Igen, tíz év után valószínűleg megérzed valamit belőle, mert megismered. De úgy, hogy megérkezel szombaton, és hétfőn elkezded a munkát, úgy nem tudod megismerni. Olyan megesik, hogy próba közben kiderül valamiről, amiről otthon azt hitted, hogy úgy van, hogy ott egészen másképp van, ezért aztán változtatni kell. Sőt olyan is megtörtént, hogy nem értették, egy konkrét gesztust miért kérek. Olyan dolog volt ez, amit verbálisan nem lehet megfogalmazni, hanem az érzet az, ami beszél. Aztán elkezdünk róla beszélgetni, és kiderült, hogy az a gesztus nekünk, magyaroknak mást jelent, mint abban az adott országban.

Vadász Éva: *A lapunk célja a magyar örökség terjesztése Izraelben. Szerinted mit érdemes magyar örökségként külföldön nyújtani a mai Magyarországról elvándorolt embereknek?*

AR: A külföldön élő magyar embereken azt látom, hogy számukra a magyar örökség olyan dolog, ami bezárt és megállt. A múlt megőrzését értelmezzük magyar örökség-

nek. Azt őrizzük, ami régen volt, amit kihoztunk magunkkal. Ami csodálatos ugyan, de nem sok köze van a mához. Azt gondolom, hogy az örökséget úgy lehet őrizni, hogy a létező, élő, működő, fejlődő, mozgó jelent kellene valahogyan bemutatni, elhozni. Mert a hagyomány már megvan. Emberek kijönnek, fontos nekik a saját identitásuk, biztosan megőrzik a hagyományok azt a részét, amit már tudnak. Viszont a magyar örökséget rossz irányból értelmezzük, mert visszafelé nézünk. Főleg azok, akik hosszú ideje nem élnek Magyarországon. A tegnapi eseményen a Drory könyvtárban azt mondta valaki, hogy Gábor Miklós a legjobb magyar színész. Ez akár lehet igaz is, de a kérdező számára csak azért Gábor Miklós a legjobb, mert ő az utolsó magyar színész, akit ismert. Szerintem a kultúra akkor jó, ha jelen idejű.

Horváth-Nehab Katalin: *Miért kezdte el festeni?*

AR: Nagyon egyszerű a válasz. Engem iszonyúan érdekelnék a képek. Lassan jobban, mint a saját szakmám. Nagyon beleástam magam a képzőművészetbe, és keresem, kutatom, megmentem; megpróbálom rávenni a festő bolgár szeretőjét, hogy a képet, ami elkerült Skandináviába, és a nagymamája kamrájának a falán lóg, hazajuttathassam. A

szenvedélyemmé vált a műgyűjtés. Az én nevem úgy fog fennmaradni, mint nagy műgyűjtő.

HNK: *Vettél vásznat, festéket és ecseteket, és bele-vágtál?*

AR: Tudod, én mindent tudok, azonnal. Persze viccelek. Mindig csak mérni kell, aztán kiderül, hogy mi lesz. Én mindig zavarban vagyok, mert egy rendes, normális, mondjuk úgy, hogy jó vizuális érzékkel megáldott amatőr piktor vagyok. Ha nem lennék ilyen ismert pofa, akkor a kutyát nem érdekelnék azok a dolgok, amiket én összeviszva kenceficelek.

HNK: *És miért pont festeni kezdte?*

AR: Mert akkor egyedül vagyok. Ahhoz, hogy csináljak valamit, nem kell egy másik ember. Hogy valami történjen a színházban, ahhoz mindig kell egy másik ember. Ez csodálatos és borzalmas is.

SK: *Amikor az embert a társadalom periferiájára szorítják, vagy ráadásul kártékony elemnek címkézik, az művésziileg pozitív erő vagy agyonnyom?*

AR: Az olyan társadalmi közeg, amiben ez megtörténhet, az művésziileg inspiráló. Ha van egy sor konfliktus vagy megoldatlan társadalmi helyzet, fájdalom, meg nem értés vagy zűrzavar, akkor egy olyan embernek, akinek az a dolga, hogy reflektáljon a valóságra, annak ez nagyon színes terep. Az már személyiség kérdése, hogy ezt hogyan viseljük. Beindul-e a „csakazértis”, vagy agyonnyom. Ennek megítélésében fontos szempont, hogy nagyon nehéz elvárni az egzisztenciálisan kiszolgáltatott emberektől a kiállást vagy nem-behódolást. Nem szabad ilyet mondani (és nem is vagyok benne száz százalékgig biztos), de ha nem lennék ennyire független egzisztenciálisan, akkor is járatnám a pofámat. Durva a párhuzam, de belevágok: soha nem az volt az átkosban a problémám, ha valaki ügynök lett. A problémám az volt, hogy soha senki nem állt ki, és nem mondta azt: ügynök lettem. Nem tudom, hogy engem nem tudtak volna-e úgy megszarolni, hogy ne lettem volna én is ügynök. A magyar társadalom felnőtséget vagy felnőtté válás hiányát az mutatja, hogy a rendszer-váltás után 29 évvel még mindig tönkre lehet tenni embereket azzal, hogy kiderül róluk, hogy ügynökök voltak. Nem jött még létre egy olyan helyzet, hogy ha bárkitől kiderül, hogy ügynök, akkor a másik ötezer azt mondja, tudjátok mit? Én is az voltam! A kérdésre visszatérve: ha egyébként szabad vagy, a megcímkézés vagy a kizorítás biztosan inspiráló.

HNK: *Sokan úgy definiálják magukat, hogy valakihez viszonyítva ki vagyok, milyen vagyok. Itt Tel-Avivban viszont nincs ez a viszonyítgatás. Önmaguknak definiálják magukat az emberek.*

AR: Ha megengedheted a belső és külső szabadságot, lelkileg, egzisztenciálisan és mindenhogyan önmagadnak definiáld magad, az ösztönző. Ez nagyon erősen függ attól, hogy körülötted mi van. Gondold el: ötvenezer ember megy tünnetni, mert nem ért egyet azzal, ami történik. De ez az ötvenezer embert másnap, amikor be megy a munkahelyére, vajon ugyanazt képviseli? Vagy hangot ad annak, amit képvisel? A nagyon nehéz ebben az, hogy még elítélni sem lehet embereket. Azért vagyok zavarban ettől a kérdéstől, mert tudom, hogy sokan nem így gondolják.

Orbán Natália: *Milyen alapon dönt egy város vagy színház úgy, hogy téged nem lehet meghívni, ahogyan ez a közelmúltban megtörtént? Felmerült-e bárkiben az, hogy további lépéseket tegyen? A szakma részéről van összefogás?*

AR: Nincsen összefogás. Miért lenne? Komolyan mondom, az ember könnye kicsordul attól, amit az elmúlt néhány napban hallottam arról, hogy az itt élő magyarok mennyire széthúznak.

ON: *Nem idealista vagyok. Az ELTE ÁJK Alkotmányjogi tanszéke kiadott egy közleményt, melyben kiállt a kollégák mellett és visszautasította a megbélyegzés minden formáját, amely a diktatórikus rendszerek sajátja. De csak ők egyedül, a magyar ügyvédi kamara sem áll ki a listázás ellen.*

AR: Nem idealista, te reménykedő vagy! Az, hogy ez megtörténhet, az abszurdum. Ilyenkor kellene a szakma kiállása. Nem a személyemet, hanem a történetet illetően. Ez lehetetlenné tenne két dolgot: azt, hogy újra megtörténjen, és azt, hogy indok nélkül történjen. Nincsen összefogás, és szerintem minden egyes szakma elfogadta, hogy ez van, ennek a keretei között kell működni. Nem értek vele egyet és borzalmasnak tartom, de így tudunk működni.

Azt mondja nekem egy nagyon liberális, haladó gondolkodású színházi igazgató, amikor bármilyen ügyben megkeresik őt, hogy mondjon három mondatot, vagy csak írjon alá, hogy ne haragudj, én százötven emberért vagyok felelős. Ami első lépésben igaz mondat, de a következő lépésben nem igaz, mert ő a százötven emberéért úgy is felelős, hogy mi lesz velük öt-tíz-harminc év múlva. És hogy mondjak valami pozitívot, letiltottak ugyan Zalaegerszegen, letiltották az előadást Pécsen, de civilek megszerverték, hogy mind a zalaegerszegi, mind a pécsi előadást meg tudjuk csinálni. Nem ott és nem úgy, de a civilek – és nem a szakma, ez itt hangsúlyos – meg szervezték. Valami összefogás van, de az nem szakmai. Amíg ez nem érinti X vagy Y színházának hétköznapi működését, lehetőségeit, addig összefogás nem is lesz.

VE: *Az itt élő nagybátyám sokszor főlidézte, hogy mielőtt az édesanyját Auschwitzban a gázkamra felé vitték, azt mondta neki: Fiam, maradj Mensch. Ha az ember elfogad egy bizonyos rendszert, beleszűlyedhet és elfelejti, hogy mi az emberség.*

AR: Ha elfogadom a rendszert, akkor nem vagyok annyira veszélyben, és meg tudom csinálni azt, amit szeretnék. Az említett rendező a saját színházában már óvatosan csinálja, amit szeretne, de ő békén van hagyva, el van fogadva. És nem fog kiállni senki mellett. A FESZ, a Független Előadó-művészeti Szövetség irt egy levelet arról, hogy nem lehetséges indok nélkül elutasítani. Ennyi történt.

Sebő Anna: *A mostani eset előtt mikor tiltották be darabodat?*

AR: Ilyen nagyon egyértelműen még sosem. Öt-hat éve volt egy hasonló eset, meghívott rendezni egy új igazgató, aki közismerten a másik oldalon áll. Az előadás sike-

res volt, ismételni szeretett volna. Na, akkor a városi vezető mondta ki, hogy amíg ő itt van, addig én ott nem leszek. Szóval én halálosan fontosnak tartom magamat (nevet), de hogy a társadalomra veszélyes figuraként tartanak számon, az abszurd.

SK: *Hol tudunk hatást gyakorolni mi a társadalmi változásokra? Az Új Kelet újságban vannak bal- és jobboldali szerzők. Én szerzőként szeretem mindkét oldalról megközelíteni a dolgokat. A két szélsőséget nagyon hasonlóan látom. A te közönségedben is tökmind egy lehet, hogy hova szavaznak az emberek, konzervatívok, elfogadó-befogadók a változások vagy a másság iránt. Az emberek folyamatosan tanulnak, változnak. Nem lehet elkönyvelni valakit a politikai hovatartozása miatt jónak vagy rossznak. Valamiért iszonyú nagy fontosságot tulajdonítanak annak, amit mondasz vagy teszel – és ez igaz sok más emberre is, akit rossz értelemben szednek elő.*

AR: Ez a végtelen szenvedélyen alapszik. Azt gondolom, a legnehezebb azt megtanulni, hogy ne légy ugyanolyan indulatos, mint amit magad körül látsz. Meg kéne találni azt a biztonságot magadban, hogy amikor harmadszor is beszélgetsz valakivel, és harmadszor is a pofádba üvölt, akkor negyedszerre is azt mondja neki: Figyelj már ide egy pillanatra, érted? Hogy ne csúszs bele ebbe az érzelmi és idegromboló, beszűkült ízébe. Ha valakin meglátsz egy bocskaikat, akkor ne gondold, hogy az náci – ez a legnehezebb. Vannak, akiket szeretnél megváltoztatni, de nagyjából ugyanolyan vagy te is. Nem sikerül elérnünk, hogy oké, kiabáljál, de én nem fogok kiabálni. Amikor a kurucinfó kiadta a telefonszámomat, sokan hívtak. És én nem tettem mást öt napon keresztül, csak mindenkiel beszéltem. Nem lehetett mindenkiel megcsinálni, de sokakkal eljutottunk odáig, hogy normális hangon tudtunk beszélni. Nagyon nehéz, de meg lehet csinálni. Ezért mondom azt, hogy nagyon fontos a tömegmentés, de a dolgok nem ott fognak eldőlni.

Csináltam Fassbinder egy régi filmjéből – a félelem megesszi a lelket – egy előadást. Körülbelül arról a helyzetről szól, Németországban, '72-ben, ami most van nálunk. Az a nagyon érdekes benne, hogy ott a társadalom

a nehezebb problémáival valahogy nem a gyűlölet felé mozdult el. Hanem kinnal, keservvel, csikorogva a másik irányba. Van az előadásban egy jelenet, egy kiszobolt üzelmeltető német házaspáról. A pasi borzasztóan egyszerű, összeszedi a környéken a nagy szupermarket reklámújságit és eldugja, hogy ne oda menjenek az emberek vásárolni, hanem hozzá. És gyűlöli a bevándorlókat. Még azt a menekültet is, aki hozzá betér. Aztán kiderül, hogy ez a bevándorló nagyon jó autószerelő. És a kiszobolt ember Alihoz, aki megcsinálja az autóját. És rögtön legalább kérdőjelek merülnek fel benne. Fassbinder az egyes emberrel kínál megoldást. Mert ott a migráns egy személy, akit látsz, megismeresz. Ha viszont a kommunikációban tömegeket mutogatnak, azzal ríogatni lehet azt, aki még életében nem látott migránst

ON: *Miért keveredsz politikai ügyekbe? A darabjaid szólnak ilyen témákról?*

AR: Dehogyan. Én egy hétköznapi, oldszkül, populáris rendező vagyok. Egyáltalán nem vagyok anarchista. Viszont abban az időben a szabadság bástyája volt a Nemzeti Színház, ami ma engem egy hülye szabadságharcosnak állít be. A fene akar szabadságharcos lenni.

ON: *Vágysz egy saját színházra?*

AR: Egy saját színháznak annyi a feltétele, hogy az ember aránylag jó előadásokat csináljon. És legyen rengeteg pénze. Ami, ugye, probléma... ■

*Alföldi Róbertet lapunk munkatársai kérdezték: **Sebő Anna** korrektor, **Bedő J. István** olvasószerkesztő, **Orbán Natália** ügyvéd, **Horváth H. Katalin** grafikus, **Steiner Kristóf** vezető szerkesztő, **Vadász Éva** főszerkesztő

FOTO: ALEXANDRA MERLO

Elveszett kívánságok

ÉZ A FÖLD ÍGÉRET, NEM BIZONYÍTÉK

Valaha a Függetlenség Napja azt jelentette: megteremtettük a zsidó országot, amely nyitott lesz mások elfogadására és egyenlőséget teremt az itt élők között – és egykori vezetőink büszkék voltak erre.

..... Nimrod Dagan .....

Egy államot, amelynek alapköve a szabadság, az igazságosság és a béke. Szó sem volt az alkotmányban hátrányos megkülönböztetésről – sem színre, sem vallásra, sem szexualitásra vonatkozóan. Szabad vallás-gyakorlás, nyelvhasználat, oktatás, és kultúra – ez minden demokrácia alapja.

A tradíció, az ideológia, a generációk világából csaldottság és szomorúság rázott fel: miért kellett ilyen sokat vesztitennünk az ide vezető úton? A nagyszüleimre gondoltam, akik építették az izraeli álmot, akik cionizmuson nőttek fel, és a hagyományaik elsősorban a szeretetről szóltak. Milyen sokat adtak, mennyit veszítettek – csak mert zsidók voltak, és zsidók is maradtak. A holokauszt borzalmain túl, az európai zsidóság Palesztinába mentésén át a napokig, mikor ők – a nagymama és a nagypapa – nem ideológiát képviseltek, hanem a családotam. Nem tudtam, mennyit mindent hagytak hátra, csak azt, mennyit építettek.

Amikor az élet nehézségeket sodort eléjük, akkor is harcoltak azért, hogy élhessenek a mindannyiunknak kijáró bánásmóddal és a joggal az élethez. A szüleim mindketten szolgálták a seregben, ahogy a testvéreim is – mert úgy érezték, ez a kis közel-keleti ország sokkal több, mint egy darab föld. Ez az ország a mi biztonságunk, az ígértünk, a hagyományunk, a reményünk. A hely, ahol – ha elég erősek vagyunk – minden gonosz erőt legyőzünk, akármerről érkezzen is. Ahol minden álmunk valóra válhat, és szabadon élhetünk egy szabad országban. Fény a jójoknak, amely karjába emel és befogad mindenkit, ahogy minket is befogadott Izrael.

Nem választhattam ki, hova szülessek. Ide érkeztem meg, de ha mégis dönthettem volna, talán akkor is Izrael választom. Mert hiszek benne, ahogyan arra megtanítottak. Hiszem, hogy az embertársaink iránti szeretet és tisztelet mindennél fontosabb, minden vallási dogmáinál és minden faji kérdést háttérbe szorítva. Ahogyan én sem címkézek fel senkit, ahogy nem ítélek meg mások felett, hiszen ő is ember, az országomtól is elvárom, hogy ezt tegye. Mert ez a szüleim, a nagyszüleim országa – és ezek az ő értékeik. Nem hiszem, hogy több, jobb lennék bárkinél, ahogyan azt sem, hogy az én Istenem hatalmasabb lenne másokénál.

Adjunk meg egy esélyt az elveszett álmoknak. De ne a kormányunktól, ne a vallási vezetőinktől, még csak ne is a szokásainktól várjuk, hogy megvalósítsanak minket. Öleljünk magunkhoz másokat akkor is, ha ők mások – és próbáljuk meg szeretni azt is, aki nem pont ugyanolyan, mint mi. Nem ezt tanultuk a nagyszüleink történelméből? Nekem ezt jelenti a Függetlenség Napja. ■

A szerző az Izraeli Nemzeti Színház színésze

Magyar faültetés Izraelben

35 CSEMETE LELT OTTHONRA, AZ ÚJ KELET IS OTT VOLT

„Amikor az ostromlott Jeruzsálem sorsa megpecsételődtött, amikor már látták a zsidók az égő, pusztuló Szentélyt, akkor szókott ki a városból Johanan Ben Zakaj rabbi, hogy biztosítsa a zsidóság túlélését a szétszórás évezredeire. Javnában iskolát alapított, ahol ő és tanítványai megalkották a Szentély nélküli, a Tórára alapozott rabbinikus zsidóságot; és a szombat megtartotta a népet, mert a nép megtartotta a szombatot. Ez a rabbi, aki még látta állni a Templomot, azt tanította, ha egy facsemétét ültetsz éppen akkor, amikor halod, hogy megérkezett a Messiás, fejezd be, ültess el a facsemétét, és csak utána menj a Messiás köszöntésére.

..... Vadász Éva .....

A történelmi korok elmúlnak, a fák megmaradnak. Nem törekszenek semmire, nem akarnak eljutni sehová, állnak a helyükön, és a történelem őrzőiként figyelnek. A fák a folytonosság szimbólumai, a zsidó nép a faültető Johanan Ben Zakaj segítségével túlélte a száműzetés két évezredét, és újjáalapította az Államot. Újra itt vagyunk immár 70 éve. A folytonosság biztosított. Johanan Ben Zakaj szavainak engedelmeskedve, mi újra fát ültetünk.

A diaszpóra, ahonnan én jövök, és ahová nem sokára visszatérek, szintén itt van, és a lelkünk egy darabja itt marad Izraellel. Ma 35 facsemétét ültetünk el, majd a másik hazánkban, Magyarországon újabb 35-öt. A kétszer 35 fa a 70 éves évfordulót köszönti, a diaszpóra és Izrael együvé tartozását szimbolizálja. A mi kettős kötődésünk egészen addig fennmarad, amíg el nem jön az, akire a faültető rabbi is várt, és mi, zsidók évezredek óta várunk itthon és otthon egyaránt. De amíg eljön, addig óvjon bennünket Izrael szirtje és védelmezője: Áldott vagy Te, Örökkévaló, hogy megélnünk engedted ezt a napot.”

Ezt a rendhagyó beszédet nem mondta el végül Heisler András, a MAZSIHISZ elnöke a Córá erdőben a Keren Kajemet Leiszraellel (KKL-JNF) közösen szervezett faültetés alkalmával, a 32 °C fokra tekintettel, de a beszédek olvasva jók igazán, ezért a rendelkezésünkre bocsájította.

Daniel Atar, a KKL-JNF elnöke méltatta Heisler András ötletét, hogy a két országban fele-fele arányban ültessék el az Izrael eddig eltelt hetven évét jelképező hetven

A terebinthus (pistacia palaestina) fa bibliai növény (Mózes 1. 12:6, 13:18, 14:13)

Eszter Miron, a jeruzsálemi magyarok szövetségének elnöke

Berényi László, kulturális attasé, Magyarország Nagykövetsége, Tel-Aviv

Heisler András, a MAZSIHISZ elnöke beszédet mond a Córá erdőben

erdőgazdálkodás, a tűzvédelem és az elsvatagosodás elleni küzdelem, az egész világon. A KKL-JNF a tudásmegosztást a mezőgazdaság területén az elsvatagosodás elleni küzdelemben, Kenyában, valamint az erdősítés területén Olaszországban és Boszniában is gyakorolja.

Eszter Miron, a jeruzsálemi magyarok szövetségének elnöke a fák elültetése előtt felelevenítette, hogy ez a föld temetője lett a haláltáborok borzalmai után vele együtt ide települt fiatalok egy részének, kortársai közül sokan életüket áldozták új hazájukért az 1948-as első arab-izraeli (Függetlenségi) háborúban. Arra is felhívta a figyelmet, hogy éppen ezen a helyen alapítottak parkot tizenöt évvel ezelőtt Scheiber Sándor, a Budapesti Rabbiképző Intézet egykori vezetője emlékére.

Ron Luszitg, cfáti Magyar Nyelvtérletéről Származó Zsidóság Emlékmúzeumának igazgatója arról emlékezett meg,

erőgazdálkodás, a tűzvédelem és az elsvatagosodás elleni küzdelem, az egész világon. A KKL-JNF a tudásmegosztást a mezőgazdaság területén az elsvatagosodás elleni küzdelemben, Kenyában, valamint az erdősítés területén Olaszországban és Boszniában is gyakorolja.

A felemelő beszédek után Lastofka János, a Tel-avivi Magyar Nagykövetség első beosztottja mondta el a faültetők imáját.

A rekkenő hőszégyben szép számmal voltak jelen izraeli magyar ajkúak, és Eran Zavadí erdész segítségével elültették jókedvvel, békével a 35 terebinthus (pistacia palaestina) fát, ami egy bibliai növény (Mózes 1. 12:6, 13:18, 14:13).

Lastofka János, első beosztott, Magyarország Nagykövetsége, Tel-Aviv

FOTO: SAHARON SARA

Mit tud a „szerzetes kalapja”?

EHETŐ IS, NEM CSAK SZÉP

Tele van vele a határ, egyike a legigénytelenebb, ugyanakkor a legszebb növényeknek: élénkzöld levelei, arany- és narancssárga virágai akár a tavasz hazai hírnökei is lehetnének. A szerzetes kalapja tulajdonképpen a héber név (ková há'názir) szó szerinti fordítása, valószínűleg a levelek formáját idézi, pedig azok inkább a távol-keleti kulik fejedőjére hasonlítanak.

..... Markovits Mária .....

A névadás logikája részben visszatér a magyar nyelvben is: nevezük kapucinusvirágnak, másképpen kerti sarkantyúknak, de egyes vidékeken sárgó sarkantyúnak, sárga töcsérésnek, püclőnek, püclőnek ismerik. Latin neve: Tropaeolum majus.

Állítólag a spanyol hódítók vitték Európába, és a Közép-Keletre is Dél-Amerikából került.

Az említetteken kívül még hívják a „keretek álomvirágának” is, mert nem igényel különösebb gondozást, sőt eléggé gyors iramban terjed. Ha magvait gyümölcsfák közelébe ültetik, megvédi a vértetvektől; óvja a burgonyát és a paradicsomot a kártevőktől.

Gyógynövényként egyre ismertebb. Mustárolajat – azaz növényi antibiotikumot (!) –, illóolajokat és káliumot tartalmaz. Antibiotikus, vértképző és sebösszehúzó hatását is felfedezték. Leginkább fertőtlenítőként használják, magja olyan antibiotikumot tartalmaz, amely a bélfloóra károsítása nélkül pusztítja el a légzőszerveket megtámadó baktériumokat. Teákba és borogatásokba is teszik, magjait biokrémbe sajtolják. Kivonatot egyrészt erősítőszernek, afrodisziákumnak tartják, másrészt hajápolásra használják, főzet-

vel köhögést, meghűlést, húgyúti betegségeket gyógyítanak.

Az összes ehető növény közül ez tartalmazza a legtöbb luteint, ami növényi festékanyag (E161b), egy sárga színű karotinoid. A legutóbbi évek kutatásai szerint fontos szerepet játszik a szem és az érrendszer védelmében. A szaruhártyában és a szemlencsében segít kiszűrni a káros sugarakat, ezáltal csökkenti a szem belsejének „terhelését”.

Kevesebb ismert gasztronómiai felhasználása. Minden föld feletti része – szára,

levele és virága – ehető, kissé fokhagymához, mustárhoz hasonló, pikánsan fűszeres íze miatt salátákba aprítják. A virág íze az édes borséhoz hasonló, sajtokkal, salátákkal fogyasztják, de nem elhanyagolható dekorációs szerepe sem. Gyönyörűen mutat a salátástálak díszeként – egzotikus és ráadásul finom! Ha a növény bimbóit ecetes-sós lében tartósítjuk, a kapribogyóhoz hasonló savanyúságot nyerünk.

Fontos megjegyeznünk azonban, hogy a kerti sarkantyúka levele, szára és virága csakis nyersen fogyasztható; sütvé, fővé vagy szárítva elvesz pikáns aromája.

Szedjük és használjuk – a természet ajándéka szemnek és szájnak egyaránt! ■ (Forrás: a Wikipédia magyar, héber és angol nyelvű szócikkei)

Daniel Atar, a Keren Kajemet Leiszrael elnöke

facsemétét, és a két ország közötti kapcsolat fontosságát, a magyar származású apósát és a Debrecenben tanuló gyermekét említette meg. Kifejtette az Izraelen kívüli zsidó közösségekkel fennálló szoros kapcsolatok fenntartásának fontosságát: „Még ma is, 70 évvel Izrael megalapítása után, a cionizmus történelmi szerepe és ereje változatlan maradt a zsidó nép számára. Izrael állam nemcsak biztonságos a turbulens időkben is, ez a világ minden zsi-

dójának az otthona, és minden zsidónak része van benne – mondta. – A fák, amelyeket ma ültetünk el itt Izraelben, szimbolizálják a következő generációk iránti mély kötelezettségünket. Ha nem mi ültetünk holnap, ültetnek majd a sarjaink.”

A KKL-JNF és a magyarországi zsidó közösség közötti együttműködés lehetőségét teremti a magyarországi természet ápolására, ahol a KKL-JNF szakértelme olyan területeken is kamatozhat, mint a víz- és az

Hogyan történt akkor?

FÁJDALMASAN SZÉP EMLÉKEK

..... Arje Singer .....

Csak 14 éves voltam, lelkemben a megkülönböztető sárga csillaggal, és az akkor egyre kötelezőbb vörös csillaggal, de különösen a felragyogó két mágendáviddal.

A legjobb barátom, Jaksy szervezett be a cionista ifjúsági mozgalomba. Így kerültem a Bank utca egyik kopott bérházába. A falak olyan betűkkel voltak tele, amilyeneket addig csak az imakönyvben volt alkalmam olvasni. Jaksy volt az idegenvezetőm.

– Héber, ez a mi népünk nyelve – mondta huncut mosolyával.

– Hazánk nyelve – tette hozzá egy csodaszép szőke lány, aki kibontotta a nyakendőmet, és a fülembé súgta:

– Mi ilyet itt nem hordunk. Földművesek leszünk, Izraelben. Engem Pacinak hívnak.

Az éjjel megfordult velem a világ. Tudtam végre, hogy elértem életem célját.

A mozgalom úgy nőtt, mint eső után a gomba. Vasárnaponként Buda hegyei visszhangozták a héber dalokat. Péntek esteként a Dohány utcai templom előtt százával táncoltuk a horát. A kommunista hatalom 1949 elején megunt a cionista mozgalmak erősödését. A következő alkalommal a rabbi tudomásunkra hozta, hogy többé nem lesz szabad ima után énekelni a Hatikvát. Még aznap be is zárták a mozgalom helyiségeit. Jaksyval szomorúan ballagtunk haza.

Pészachkor a mozgalom tagjai ótnapos kirándulásra indultak, amiről akkor csak

GRATKA. HORVÁTH ENYHÉ ÁRTALIN

annyit tudtunk meg, hogy Pozsonyban ért véget. Minket, legfiatalabb gyerekeket otthon hagytak. Találkoztunk a Margitszigeten folytattuk.

Jaksyval azonban feltörtük a mozgalom korábbi helyiségét, és elvittük a zászlónkat. Hallottuk a házmester kiabálását: „A cionisták betörték, hívják a rendőrséget!” A zászlót az ingem alá rejtettem, és elmenekültünk a hátsó lépcsőn. De aztán senki sem követte a „besurranókat”. (Ma ez a zászló az ingem alá rejtettem, és elmenekültünk a hátsó lépcsőn. De aztán senki sem követte a „besurranókat”. (Ma ez a zászló a mozgalom múzeumában található Izraelben.) Másnap a Margitszigeten beszámoltunk arról, amit tettünk.

– Ez a zászló vissza fog vezetni minket őseink országába – mondta a szőke Paci. És a zászló valóban megtette a kötelességét, habár Paci végül lemaradt. Jaksy, legjobb

barátom szintén megbetegedett, kórházba vitték, ő sem tudott velünk tartani. Mi azonban átkeltünk az Ipoly folyón, és Szlovákiában folytattuk az alija első szakaszát. A csempész, akit a szlovák mozgalom küldött elénk, nem volt túl boldog, hogy éretlen gyümölcsön utunk, a fákról, a kertekből szedtük, lopkodtuk.

A csoportunkba került egy nyolcéves kislány is, Marika. Apját megölték a munkaszolgálatban. Édesanyja újraházasodott, a fickó éjjel-nappal verte Marikát. Édesanyja kihozta a pályaudvarra, mi mást tehetünk, magunkkal vittük. Szegénykét majdnem végig a hátunkon cipeltük. (Marika, ha élsz és olvasod, jelentkezz, adj hírt magadról!) Velünk jött még a tíz év körüli Péter is, akinek a bátyja a pészachi cso-

porttal indult tovább Pozsonyból. Igazi kis hős volt, nem kért segítséget, végig gyalogolta a hosszú utat. Sokkal később hallottuk róla, hogy Izraelben magas rangú katonatiszt lett.

Egy héti gyalogoltunk az erdőben, aztán végre találkoztunk a három taxival, amit a cionista mozgalom elénk küldött, hogy továbbvigyenek Pozsonyig. Fáradtan, éhesen, boldogan ültünk be, és egy hónappal később az őseink földjén szálltunk le a hajóról a haifai kikötőben. A miénk volt az utolsó szervezett csoport, amelyek a szlovák határt átlépve szökött el Magyarországról.

Saar Aliyából a Gal On kibucba kerülünk, de ott nem voltak olyan korú fiatalok, mint a mi csoportunk tagjai. Nyolc hónap után Nir Dávidba kerülünk, végül Emek Beit Seánban egyesültünk egy román csoporttal.

Elvégeztük az iskolát, szolgáltunk a hadseregben, megtanultuk az ország nyelvét, és szorgalmas országépítőként dolgoztunk, hogy felvirágoztassuk új hazánkat.

Paci eltűnt, soha többé nem találkoztunk vele. Jaksy Magyarországon maradt, mérnök lett, és életünk folyamán többször is találkozhattunk. Azóta már visszaadta lelkét az Örökkévalónak. A csoportból, amelyik Szlovákia felé indult, hogy elérkezzen az Igéret földjére, csak Channa, Mirjám, Joszi meg én élünk. A nyolcvanas éveinkben járunk, és nagyszüleiként unokáinknak, igyekszünk visszaemlékezni, hogyan is történt akkor. ■

Rémálom vagy veszélyes vízió

A SZÉTHÚZÁS TRAGÉDIÁJA

..... Avi Ben Giora .....

Immár hetven éve, hogy Izrael államiségét elismerte és megszavazta az Egyesült Nemzetek Szervezete. E hetven év alatt megnőtt a lakosság száma, és persze az ország gondjai is. Nem gyakori a történelemben, ha egy állam azzal kezd történelmét, hogy háborút indít a szomszédai ellen. Rádásul alig három évvel a világ-háború és a soá után.

Ma már nem titok, hogy a nagyhatalmak, amelyek megkötötték a békeszerződést, nem gondolták kellően végig, hogy garanciákat is kellett volna vállalniuk. Az angolok akkor már rég nem voltak a világ legnagyobb gyarmatosítói. Szinte valamennyi gyarmatukat vissza kellett adni az eredeti tulajdonosnak. Nem volt ez másrészt Izraellel sem. Am az angol politika még akkor is a régi recept alapján akart politizálni: Oszd meg és uralkodj!

Jellemző az angolokra, hogy Winston Churchill, akinek hálával tartozhattak volna, megbuktatták, nem lett miniszterelnök. Pedig a háború utáni Európát jobban tudta volna irányítani, és Anglia megőrizhette volna vezető szerepét. A béke biztosan rövid lett volna, hiszen ahogy Churchill jó néhányszor meg is említette: legyőztük a németeket, de a szabad világ legnagyobb ellenségét nem. Am a figyelemzetést egy senki sem hallotta, vagy nem vette komolyan.

Tény, hogy korábban ő maga is részt vett a tárgyaláson, melynek keretében Kelet-Közép-Európát felosztották és átengedték az oroszoknak. Ami utána következett, az már történelem. Sztálin és Hitler közé nyugodtan ki lehetne tenni az egyenlőségjelet. A sztálini Szovjetunió

túlságosan hasonlított a Harmadik Birodalomra. Ez volt az első olyan rémálom, amit nem vett komolyan a világ.

Izrael szempontjából sem volt persze mindegy, hogy képes lesz-e valaki megállítani az oroszokat. 1967-ig még úgy festett a dolog, hogy Moszkva lenyeli a keserű pirulát, és mégsem törekszik kijutni a Földközi-tengerre. Nyilvánvaló volt, hogy részt követelt a közel-keleti politikában, hiszen ha kimarad, az itteni olajlelőhelyek csak a Nyugat számára lesznek elérhetőek. Ezt viszont nem engedhette meg magának.

Egyes kutatók szerint egészen a '67-es háborúig Izrael lett volna az állam, amellyel a Szovjetunió megvalósítja az ellenőrzést a Közép-Kelet fölött. Am ez a terv még 1956-ban megdőlt, az elhíresült szuezi (avagy sinai) háború alkalmával.

Nasszer, Egyiptom akkori vezetője álamosítani akarta a Csatornát. Az angolok és a franciák, akik eddig működtek a fontos vízi útvonalat, persze nem akartak lemondani erről a bevételről. Terveik megvalósításához Izrael akarták felhasználni. A titkos terv értelmében Izrael megtámadja Egyiptomot, az angol és francia erők meg majd jönnek, és „rendet csinálnak”. Merész és vakmerő terv volt. Még így utólag is félelmetes belegondolni, mi történhetett volna Izraellel, ha a szovjet komolyabban veszi a dolgokat, és teljesen beavatkozik, vagyis katonai segítséget küld a válságzónába. De a Nyugatnak szerencséje volt, mert a magyar események lekötötték az erejét. Fontosabb volt számára a régi „gyarmat”, mint a Közép-Kelet. Izrael meg – szinte „nevető harmadikként” – elfoglalta az egész Sinai-félszigetet.

Ennyi év távlatából már bizonyos: a Nyugat akkor tervbe vette, hogy leszámol az oroszokkal, ha katonasággal avatkoznak bele a konfliktusba. A Csatorna kisajátításának aztán meglett az eredménye. Nasszer bizonyítani akarta a többi arab államnak, hogy ő a legerősebb, ezért lezáratta a Tírán-szorost, amely az egyetlen kijárata volt Izraelnek a Vörös-tengeren keresztül az óceánra. Izrael hat nap alatt győzelmet aratott, és visszafoglalta Jeruzsálemet.

A konfliktus az 1973-as Jom Kippur-i háborúban csúcsondott ki. Izrael történelmében talán ez volt az egyik legvadabb rémálom. Szerencsére még aktívak voltak az ország valamikori katonai vezetői. Rabin és Dajan, a két mitosszá vált alak, valamint a tisztiek, akik sikerre vitték a hatnapos háborút, egymásnak estek. A miniszterelnök, Golda Meir megbízott bennük. Am a kivagyiság, az irigység meg a hatalmi harc kevés híján katasztrófoshoz vezetett. A katonatisztek egymással csatáztak ahelyett, hogy az ellenséggel háborúztak volna. Ha akkor nincs Saron, aki a saját feje után ment, és minden más parancsot megtagadva önállóan cselekedett, ma másképpen nézne ki Izrael.

1973 után az oroszok kénytelenek voltak feladni a Közép-Keletet. Már ekkor létrejöhetett volna a későbbi békeszerződés Egyiptommal, am a talonban akkor még benne volt az orosz kártya. Nem akarom tovább részletezni az elmúlt negyven év fekete lapjait: libanoni háborúk, palesztin autonómia, meg az azzal járó, ma is eleven terrorveszély. Ezek a rémálomok változatlanul fenyegetik Izrael létét. Az ország ismét olyan helyzetbe került, hogy vagy meg tudja védeni magát, vagy hagyják elveszni.

Nem veszett el a remény?

AZ ÁLLAM HETVENEDIK ÉVE ELÉ

..... Halmos László .....

Nem könnyű megszokni annak itt, aki nem ebben a „levantei-ká-európai” milliókerekben nőtt fel. Akkor sem, ha még otthonról a zsidó hagyományokkal felvértezve lépett az ország földjére, és itt elmondta az áldást. Sok minden rakódik erre az újrakezdésre; bizonytalan biztonság az első években, külső terrorveszély most, aztán a belső súrlódások és ellentétek: európai és afrikai gyökereik, vallásosak és világiak között húzódo kulturális szakadékok, a konzervatívok és a szabadelvűek közötti törésvonalak, a politikai pártok végét nem érő vitái.

Tizenévesen kaptam kézbe Leon Uris rongyosra olvasott Exodusát. Hogy a hatalom nem szerette a hatvanas években, az enyhe kifejezés. A második fejezete így indul: Zsitomir 1882. A legelső alija pionírjairól beszél, akik abban az évben menekültek az Orosz Birodalom pogromjai elől. Ugyanebben az évben egy másik csoport is érkezett az Arab-sivatag felől. A Sors avagy a Felsőbb Hatalom elkezdte érvényesíteni akaratát: Izrael fiai-lányai visszatelptésért. Hogy ez az akarat kétezer évvel ezelőtt vajon miért üzette ki ugyanezt a népet ugyaninnen? Az ő útjai kifürkészhetetlenek.

A „felmenők” egy csaknem néptelen, lakhatatlan kő-sivatagból és mocsárvilágból teremtettek élhető, emitt csodált, amott gyűlölt országot. A zsidóság visszatelepülésének 100-120 éve során nagyjából két nagy közösség alakult ki: az európai askenázi és az afrikai-ázsiai mizráchi

(szefárd). Lassan összeolvadnak a száz országból elszármazott törzsek. Hiszem, hogy így új, erősebb, ellenállóbb nemzetté leszünk.

Szinte minden olé szembesül két megjegyzéssel a korábban érkezettekől: „Bezzeg, amikor mi jöttünk” és/vagy „Ti már a készbe jöttetek”. Ez az országunk fejlődésének dinamikájáról árulkodik. A fejlődést a háborúk, a terror, a létünkre törő ellenség is legfeljebb csak lassítani tudta.

Az arab–zsidó ellenségeskedés négy és fél évtizede nemzetközi terrorrá szélesedett. Az 1972-es müncheni olimpián 11 izraeli sportolót gyilkoltak meg, 1982 júniusában Londonban rálöttek Slomo Argov izraeli nagykövetre: a következő harminc évben élőhalottként feküdt a kórházban. A sor sajnos nem zárult le. Hetente temetünk olykor naponta. Arab terrorista által leszárt polgárokat, és katonákat, akik közé autóval hajtottak. A Moszad és a különböző kommandók sok tettet kézre kerítettek és megölték, am a körzet megnyugvása még ma is távol van.

Egy valamikori kínai tábornok az országát megszálló japánokat bőrbetegségnek, a határokon belüli rablókat vérbetegségnek nevezte. A metafora világos. Nálunk a külső ellenség támadásainál is nyugtalanítóbbak a sűrűsödő korrupciós ügyek. Az előbbiek idegenek, utóbbiak – vér a vérünkben. Ma Izraelben alig akad igen magas és alacsonyabb állású vezető, aki be ne sározdott volna, vagy akire ne vetült volna gyanú.

Az Állam hetvenedik évében árúbőség van, nyugati színvonalú a járműpark és az autók, a földből a kaliforniai szilícium-völgylelkel versenyző informatikai vállalatok nőttek ki. A nemzeti parkokban százezrek töltik az ünnepeket, a repülőjáratok zsúfolásig megtelnek ki-

rándulókkal. Ezt a helyzetet azonban egyre kevesebben élvezik. A jómódúak és a leszakadó rétegek közötti olló egyre szélesebbre nyílik. Egész társadalmi csoportok küzdenek a mindennapi megélhetéssel: olyanok is, akiknek van állandó munkájuk.

Ha körülnéznünk határainkon túl is, délen a népességrobbanástól fuldokló Egyiptomot, keleten a régebbi palesztin és az újabb szíriai menekültek tömegeitől lassan szétrobbanó Jordániát találjuk. Egyiptom ma: élelmiszerek, palackozott víz és szinte minden importból. Mi lesz holnap, ha a népesség eléri a százmilliót? Jordánia őshonos beduinjai ma már kisebbséget alkotnak. A szíriai menekültek másfél-kétfélmillió tömege is súlyos teher az ugyancsak vízhiánnyal küzdő, immár tízmillió országának. 1988-ban a Hasemita királyság még csak 3,25 millió lakosú volt. Megháromszorozódott egy nemzedék alatt!

Északon a hét éve tartó polgárháború által dúlt Szíria, ahol súlyos biztonsági kockázatot jelent számunkra a fegyveresen beavatkozó Irán. Libanont lényegében már átvette a minket iráni rakétákkal fenyegető Hezbollah terrorszervezet. Az orosz jelenlét sem kecsseget semmi jóval, és az iszlamizálódo Törökország is alig leplezetten ellenséges. Nem merem, nem is akarom továbbgondolni.

Sok évvel ezelőtt, még szülővárosomban, Budapesten tanultam meg Izrael nemzeti himnuszának héber szövegét. A Hatikva negyedik sora így kezdődik: od lo ávdatikvaténu. Nem veszett el a reményünk.

Hiszek benne. ■

Jövőre veled Jeruzsálemben

AZ ARANY VÁROS MESÉI

..... Krasznai Éva .....

Úgy gondoltuk, vendégeinknek a legjobb, legizgalmasabb program Jeruzsálem megtekintése lesz. Ott is az óvárosi bolyongás. Igen, mert ott a történelmet különböző metszetekből láthatják. A zsidó, a keresztény, a muszlim múlt, római emlékek. Azt hiszem, a földgolyón sehol másutt nem mutatható egy helyen ennyi csoda.

Nem először jártam ott, és soha semmi nem csorbította az áhitatomat. A mellkasomat összeszorítja az izgalom, a légkör, bármelyik részén is kaptunk az Óvárosnak. Habzsolom a látnivalókat, a tömeget, figyeljük a mozgást, a turisták özönét. Fantasztikus színek, fények, illatok nyűgöznek le. Zúgássá erősödik az izgatott látogatók zaja, harsánnyá válik az áhitat.

Itt vallásos keresztények bottalodznak Jézus útján, amott hívő zsidók lépnek be-ki egy középkori épület kapuján, hogy azután gyors léptekkel fussanak tovább. (Egyszer egy rabbitól megkérdeztem, hogy miért rohannak az ortodox zsidók? Mintha nem tudnának sétálni. Elgondolkodott, majd azt mondta: biztosan dolguk van.) Pajeszos kisserácok futkároznak, élvezik az élet minden pillanatát. Várandós ortodox asszonyok tolják babakocsiban csemetéiket, tyúkanyóként figyelik a nagyobbacskák szárnypróbálgatásait.

FOTO: SALAMON SARA

Az árusok a különböző vallási-történelmi negyedekben a maguk kulturális stílusában, tónusában kínálják portékáikat. Kinek kopott a boltja, kinek fényes, ki saját árukészletét igyekszik az arra járóknak eladni, ki a másét sózná rá a gyanútlan kiváncsiságot. Emitt jobb a világitás, másutt meg szinte homályba vész, amit kirkának.

Béketlen botorkáltunk a muszlim negyedben, a barátaink vettek néhány apróságot is a kötelező rövid alku-dozás után. Mert a suk – az suk, onnan üres kézzel nem

szabad távozni. Kifelé mentünk éppen, amikor az addigi döngicselés felerősödött, biztonsági emberek, rendőrök rohantak el mellettünk. Szorongás lett úrrá rajtunk. Rendőrautók, mentőautók vijjogva, idegborzoló zajokkal száguldottak tovább. Félreugrottunk, hagytuk az egyenruhásokat végigdübörögni a sikátorokban.

Odalett az áhitat, oda minden, ami normális, ami emberi. A jelen, a felfoghatatlan abnormalitás észrevételte magát. Utóbb megtudtuk, a politikai uszítók által felhertgelt, megtévesztett palesztin több kézzúrással megölt egy zsidó biztonsági őrt. Éppen amikor ott jártunk. Hirtelen beleszóppentünk a valóságba, a 70 éves ország egyik hétköznapijába, mert hasonló dráma bármikor, bárkivel megeshet.

Elvették egy ember életét, megalázták a múltat, a jelent és a jövőt. Pedig itt a több ezer éves történelmi városnak, az ott élőknek, a különböző vallásoktól izgalmas világnak van helye, az egyedülállóságnak, a rendkívüli-ségnek, a szépségnek, a csodának van itt helye, és nem a gyilkos indulatoknak.

Nem és nem! Nem veheti át a terepet a rossz, ahol a jónak van helye. Az imádságnak, a hitnek vagy a nem-hitnek, az embernek. Végül ennek a meggyőződésnek birtokában jöttünk el, azzal, hogy jövőre találkozunk ismét Jeruzsálemben... ■

Zsidóság magyar szemmel

EGY KIÁLLÍTÁS MEGINDÍTÓ KÉPEI

Bea Bar Kallos – Imádkozók egy budapesti zsinagógában

Kluger Zoltán 1896. február 8-án Kecskeméten született Magyarországon, majd 1933-ban a fasizálódó országból Palesztinába menekült, és úgy döntött, marad. 1958-ig élt és dolgozott itt, Izraelben, és dokumentálta magas színvonalon a hétköznapokat. Az ő képein keresztül ismerte meg a világ az éppen születő ország első pillanatait, és ő adott arcot a modern zsidó népnek úgy, hogy közben az újjászülető hagyományokat is megmutatta.

Kallos Bea mintegy hatvan évvel később az MTI fotóriportereként kezdte el a saját gyökereit keresve fotózni a budapesti zsidóság mindennapjait. Képein a vallásos élet pillanatai mentén rajzolódik ki a mai magyar zsidóság sokszínű arca, a hagyományok megőrzése, a zsidó élet. Képeit a Magyar Sajtófotó pályázaton öt alkalommal díjazták.

A kiállítás május végéig látható a Kneszet Kulturális, Oktatási és Sportbizottságának üléstermében.

Bea Bar Kallos – Kislány az emlékezés kövét helyezi el Budapesten a „cipők” emlékművénel

Zoltán Kluger – Egykori buchenwaldi foglyok egy menekülthajó fedélzetén

Bea Bar Kallos – Modern ortodox család Hanukát ünnepel Budapesten

Bea Bar Kallos – Mussie Oberlander esküvője Budapesten

Bea Bar Kallos – Haszid zsidók Pészahra készülnek Budapesten

Sokan és sokszor felteszik a kérdést, hogyan maradhatott fenn a zsidóság évezredek át a diaszpórában. Erre létezik egy kétségtelenül adekvát válasz: a hit és a hagyomány okán. Még ha vannak és voltak is különbözőségek a keleti, spanyol vagy askenázi zsidók hagyományai között, az alap, az örökség közös. Erre a közös örökségre hivatott ablakot nyitni a Csizek Gabriella kurátor által létrehozott kiállítás. Ma ugyanúgy imádkoznak Budapesten egy kis zsinagógában, ahogy Kluger Zoltán hetven éve készített képeiről köszönnek vissza a hagyományos mozdulatok, viseletek, történetek. Ez az, ami összeköti Magyarországot Izraellel, ami hidat teremt a két nép, a két ország és kultúra között. A közös hagyomány, melynek részei és részesei vagyunk mindannyian.

A magyarság oszthatatlan része a magyar zsidóság, és Izrael népének oszthatatlan része a zsidó magyarság.

Zoltán Kluger – Farmer szánt Kfar Hassidim földjein

Az én szubjektív Izraelem

NEM CSAK IZRAELBEN

Először is tisztázuk: (még) nem élek Izraelben, bár a fiam az aktuális decemberi kiruccanásunk alatt feltette az álnaiv kérdést, hogy miért is, hiszen ott lát a legboldogabbnak. Szóval bármi lehetséges, vagyis látogatóként most még csak az előnyeit élvezem. Viszont így „vénségemre” azért elég bőséges közös történetünk keletkezett.

•••• Turcsányi Gabriella ••••

Az én Izrael-történetem ott kezdődött, hogy hatodéves egyetemistaként a belgyógyászat gyakorlaton együtt töltöttük a napokat egy középiskolai évfolyamtársammal, aki egyszer csak megkérdezte, nincs-e kedvem elmenni pár hétre Izraelbe. Akkor már évek óta terveztem, nem kellett sokat kapacitálnia. Gondolkodás nélkül vágtam rá, hogy dehogynem. Így kerültem bele egy nagyon korai Szochnut-csoportba, és töltöttem el majdnem egy hónapot a felfedezéssel. Végigjártuk a szokásos útvonalat, majd szabad program keretében maradtunk még egy kicsit. Ez azután meghatározó élmény maradt egy életre. Aludtunk az éilati tengerparton, csavarogtam katonákkal a jeruzsálemi Óváros városfalán, gyűjtöttem sabbati gyertyákat egy amerikai lánycsappal, és voltunk ebédelni egy (akkor még) Szovjetunióból alijázott vallásos családnál. A nagymamának nagyon bol-

dog perceket szereztünk azzal, hogy előkapartuk orosz tudásunk maradvékát.

És aztán évekig maradt a vágyakozás. Mert vagy pénzünk nem volt, vagy kicsi volt még a gyerek, vagy valami más jött közbe. Ezalatt szaporodtak ott a barátaink, és erősödött a menni akarásunk. A gyerek egyre többször tette fel a kérdést, hogy miért is megyünk minden évben máshová nyaralni. És hogy minek nézessék az én régi képeimet, saját élményeket szeretne. Hát lehet ennek ellenállni? Persze, hogy nem. Így tehát néhány évvel ezelőtt összebeszéltünk a barátainkkal, és nekiindultunk a kétéhes nyaralásnak. Természetesen imádtuk. Szabadulni egy kicsit (na jó, turistaként) kóvályogtunk az országban, szívtuk magunkba a hangulatot, a színeket, az érzéseket – és persze hallgattuk a már alijázottak történeteit. Nagyon furcsa érzés volt húsz év után újra a Kotelnél állni. Mintha csak tíz perc telt volna el, mintha az a galamb ugyanott ült volna akkor is, egyszerűen magába szippantott az időtlenség. Gyakorlatilag

elvesztünk, attól kezdve újra meg újra vissza kellett térni.

Közben úgy hozta a sors, hogy mindenféle szakmai kapcsolat is kezdett kiépülni a barátiak mellé, és a kettőt sikerült egyre jobban összegubancolni. Ennek eredményeként van összehasonlítási alapom a magyarországi Országos Mentőszolgálat és a Magen David Adom működéséről, nézhettem végig egy katasztrófyakorlatot Naharián és szagolhattam bele a sürgősségi ellátásba. (Ejjen a szakbarbárság jelszóval...) És így ma már nem azt érzem, amikor leszáll a repülő, hogy nyaralni megyek, hanem hogy hazaértem. Már nem kétéhes nyaralást tervezünk, hanem kiugrunk pár napra egy kis izraeli levegőt szívni, de előtte feltöltjük a telefonkártyát, mert mégiscsak egyszerűbb úgy elérni mindenkint. Már senki nem csodálkozik, amikor azt mondom, hogy majd ha egyszer nyugdíjas leszek, milyen jó lesz a tengerparton lakni. És persze, mint tiszteltbeli izraeli, tagja lehetek ennek a szerzőgárdának, és írhatom az apróságaimat.

Mitől is vált nemzetközivé az én Izrael-élményem? A közelmúltban néhány napra Marokkóba utaztam, ahol is meglepetten vettem észre, hogy az én szubjektív Izraelem ott is utolért. Mert az nem volt elég, hogy a zajos izraeli csoportot már messziről, mindenféle kétség nélkül szűrtem ki a marrakeshi medinában. Péntek este (mint mindenhol, ha külföldön járunk) megkerestük a helyi működő zsinagógát, hogy megnézzük, mennyiben különbözik a miénktől (mondanom sem kell, sokban), és belefutottunk egy ott lévő izraeli családba. És pont ugyanúgy, otthoniaként beszélgettünk velük, mintha magyarországi turistatársak lennének.

Azt hiszem, abban a pillanatban ismerem fel, hogy a lelmem egyik fele menthetetlenül izraeli lett. Megyek is, megnézem a repülőjegyeket, és próbálok valami kis szabadságot kisírnai a főnökömtől... Ha rendes lesz és elenged, cserébe vadászok neki végre egy helikopteres kipát, amire vágyik... ■

Számláljuk az Omer napjait

KALÁSZOKKAL, KÉVÉKKEL

Az ókori Izraelben Pészach második napján kezdték az árpa aratását. Ennek a mezőgazdasági feladatnak a vallás kitüntetett szerepet szán, hiszen végül is minden vallás az ember és a természet együttélésére vezeti vissza gyökereit. Az előírás szerint e naptól kezdve minden nap egy búza- vagy árpakalászt kellett áldozatként bemutatni a templomban, majd ha hét kalász összegyűlt, kévé fontak belőle, aminek a héber neve omer. A vetőmag mértékegységét is így nevezték.

••••• Singer Zsuzsa •••••

Ha visszaemlékezünk az ígéretekre utaló pészachi négy borosophárra, akkor tudjuk azt is, hogy nem négy, hanem öt ígérlet hangzott el a Tórában – azonban az ötödik beváltására csak egy későbbi nemzedék idején kerül sor. Ez az ígérlet szólt arról, hogy a nép a Kánaánba jut, és örökölni kapja annak földjét. Rabbijaink úgy értelmezték, hogy az esemény azért is külön ünnepet, mert ekkor kaptuk a Tízparancsolatot, ekkor intézményesült a zsidóság vallása, törvényekkel, Tórával stb.

Az Omer számlálása azt az időszakot fogja át, amíg el nem érünk a következő ünnephez, a Sávuothoz – mind fizikailag, mind spirituálisan. Számláljuk a napokat, a heteket a 49. napig, és az ötvenedik napon beköszönt a Tóráadás ünnepe. A dolog egyszerű: naponta végy egy búza- vagy árpakalászt, amiből hetednapon kévét kötsz, és ha a hét kévé is megvan, megtetted, amit vállaltál. Ma már persze ritkán kötnék kévét, de a vallásos körökben nagyon is aktívan számlálgatnak. Minden este áldást mondanak, és bejelentik, hogy hányadik napja számolják – képletesen – az Omer.

Az Omer számlálásának végén tejjel-mézzel folyó ünnep következik, azonban nem a tej a főszereplő, hanem az új kenyér. Mert a Pészach az aratás kezdetére is utal. Mi Pészachról és Sávuothról beszélünk, a keresz-

tények a Húsvétot, utána meg a Pünkösdöt ünneplik. Közös elemek ezek, a kereszténységbe átkerült a hagyomány, csak éppen más történetekkel színezzük.

Az Omer a Tóráadás eseményéig számol. Kabbala nevű szent könyvünk szerint ez az ötven nap egyben a lelki följebb emelkedés időszaka is. De miért is? A zsidók éppen csak kiszabadultak a rabszolgasorból, de egyáltalán nem voltak még készen arra, hogy befogadják az egyistenhitet, és annak az egynek a követelményei szerint éljenek. Az ókori Izraelben ezt úgy jelezték, hogy egy köteg szénát tettek az oltár elé. Az állatoknak szánt széna a lélekben még felkészületlen vagy éppen száraz lelki zsidókat jelképezte. Mind ahogy telt az idő, és a zsidók sok mindent megtapasztaltak, sok mindenen keresztülmentek, képessé váltak lelkükbe és szellemükbe fogadni a hitet, amely szerint élünk mindmáig. Ekkor az oltáron a szénát érezt, cséplésre, őrésre, kenyérsütésre alkalmas búza- vagy árpakalászokkal váltották fel.

A Pészachtól számított 50 nap tehát különösen fontos időszak, ami alatt mindenki magába fordulhat, javíthat önmagán, akár a vallás felé közeledve, hogy mint ember próbáljon jobba, tisztábbá válni – akár tanulásal, akár jótettekkel.

Az Omer számlálásának időszaka egyébként félgazszi időszak is. A híres Rabbi Akiva és 24.000 tanítványa veszítette életét (i. sz. 135-ben) a pestisjárványban. Erre emlékez-

ve a mélyen vallásos zsidók nem tartanak esküvőt vagy más családi ünnepet, nem hallgatnak zenét, nem vágják hajukat, és igyekeznek minden olyan tevékenységtől tartózkodni, ami veszélyt jelenthet, beleértve az úszást is.

A számlálást a Lag Ba'Omer nevű ünnep szakítja meg a 33. napon, amikor a Római Birodalom elleni, Bar Kochba-féle felkelést ünnepeljük. Mivel azokban az időkben örömtüzekkel volt szokás közölni a jó hírt, mi is tábornöket gyűjtünk. (Ezen a napon állítólag a járvány is szűnetelt.)

Más miatt is emlékeztet ez a nap. Ezer-nyolcszáz éve ekkor halt meg Rabbi Simon Bar Jochai. Rasbi (ahogy röviden említik a nevét) olyan magas spirituális szinten állt, hogy az ő mennyibemenetelét senki sem meri kétségbe vonni. Élete nagy műve a tanítványával együtt írt Zohár, a ragyogás könyve. Ez az ún. Tikun (ki/javítás) módszer mutatja be, és noha rejtett formában, de leírja mindazt, amit a természettel egyensúlyba került ember megél. A Zohár a zsidó vallás kincséül tisztelt alapműve. Egyes for-

FOTO: SALAMON SÁRA

rások szerint a rabbi és tanítványai megállás nélkül dolgoztak nappal ezen a könyvön, de éjjel is, fátylafényben. Ezek okozták aztán a tűzvészt is, amiben a rabbi is odavesztett. A vallásos zsidók a tűzvészt „felemelő tűznek” nevezik, ami a rabbit a Teremtőhöz juttatta.

A Pészachot Izraelben a rostori/rácson sült peccsenye illata járja át – a grillezést már az ünnep másnapján elkezdődik. Aki csak teheti, megy a szabadba, viszi magával a sütőgetni valókat. Sül a burgonya, a virsli, a nyársakon meg a marshmallow (mályvacukor) nevű habizé,

aminek a mályvához már semmi köze. Ez a szorgos szabadtéri konyhaművészkedés jellemzi az egész nyarat, és főképpen a Függetlenség Napját.

És az ünnep alig ért véget, már itt is van a marokkói zsidók Mimuna ünnepe. Ekkor mindenki lisztből süt finomságokat, általában lepényfélét (palacsinta, ilyesmik), és jó nehéz, mézzel, cukorsziruppal leöntött, olajban sült tésztafélét. Aztán beköszönt a Sávuo, kenyérfélékkel, tejjel, vajjal, sajtokkal. Aztán pedig... JÖN A NYÁR! ■

Jeles napok idején

SCHNAPP LEA NÉLKÜL NINCS ÚJ KELET

Szép az izraeli tavasz! Minden kizöldül, virágzik, újjáéled. És ebben a tavaszi zsongásban, forrongásban helye van a múltnak is: méltósággal emlékezünk a hatmillióra, majd egy hét elteltével az öt-új hazáért elesett katonák hősiességét hájtunk fejet, hogy aztán önfeledt ünneplésben oldódjunk fel – 70 éve van már hazánk, innen senki és semmi nem hurcolhat bennünket. Megküzdöttünk érte. Sok-sok lemondás, áldozat, de még több hősiesség és építő munka eredményeként szabadon zenghet az ének: Izrael népe éli! Am Jiszráél chájl!

***

Haifán, ahol jó néhány évtizeddel ezelőtt léptünk partra rozoga hajónkról, gyökeret vertem. Ez lett az én egész világom, amely aztán lassan,

Schnapp Lea fiatalok társaságában

együtt a gyerekeimmel, unokáimmal és dédunokáimmal, átévődött, velem-velünk együtt átköltözött a fővárosba, és lám itt is sikerült gyökeret eresztenünk, de Haifa megmaradt olyannak, mint az első, legszebb és felejthetetlen szerelem.

A város első polgármestere Aba Chusi, alpolgármestere Ráv Jákov Katz volt. Utóbbi később Kneszet-képviselő is lett. Azóta sem volt a városnak ennyire rátermett, elkötelezett vezetője. Az ő idejünkben épült a Herzl utcai nagytemplom. Az utcák vagyogóan tiszták voltak – ma már az új olék el sem hinnék...

Aba Chusi körül legendák keringtek. Hajnalban például a szeméthordók között járkált. Bár a várost mindig a „vörös Haifa-ként” emlegették, jeruzsálemi unokáim kiskorukban vigasztalva mondták nekem a sábati séták közben: „Szavtá, Haifa is Erec Jiszráél!”

Van, aki azt tartja, hogy a Messiás Haifáról fog érkezni, mivel itt van Eljáhu próféta barlangja – bár így történe! Hetven évvel ezelőtt, Erev Peszáchkor szabadult fel Haifa. Azon az éjszakán 18 zsidó fiú esett el az angolokkal és arabokkal vívott súlyos harcokban.

***

Jád lebánim. Ez a két szó ma már fogalom Izraelben, és nem szorul arra, hogy más nyelvre fordítsák le.

Minden város, minden helység polgármestere, városi tanácsosok, polgárok szív-

ügyüknek tekintették, hogy a Jád lebánim szervezetnek méltó épületet emeljenek.

Haifán például a Jád lebánim épületkomplexum a Kármel-központnak nevezett városrészben van. Azért emelem ki most a haifai emlékházat, mert a tengerparti város lakosaként jó ideig követtem tevékenységüket, amely az Izrael háborúiban elesett közel ezerháromszáz haifai katona emlékét hivatott megőrizni. A szervezet elnökségének tagjai, szervezői és élharcosai főleg olyan szülők, akik elvesztették fiaikat, s akik el is várják, hogy az elesett fiúk emlékét a létesítmény az „élők házaként” őrizze meg. Legyen benne élet, útmutatás, Izrael szeretete legyen a soha ki nem apadó, örök forrás. Ez fájdalom, de mégis... elégtétel.

A Jád lebánim házban tízezer kötetes könyvtár is helyet kapott, az elképzelhető

***

most Menáchemra emlékezem. Előfordul, hogy felébredek éjjel, mert vagy egy ajtó nyikorog, amit jobban kellene csukni, vagy a vízcsap nincs jól elzárva, s a cseppek koppanása felzavar álmomból. A napokban történt: éjjel úgy hallottam, mintha a konyhában „sirna” a vízcsap. Kimentem, hogy elzárjam. Nem, a vízcsap nem csöpögött, az én szememből hullottak a könnyek. Úgy éreztem, hogy egy kiégett tankból, a nagyon messzi távolból egy kedves, jól ismert, soha el nem felejtett katona mosolyog felém. Ő mondta egyszer, hogy „sir a vízcsapod”...

Míg a gyerekek itthon voltak a házbán, sokszor jöttek barátok, hol az egyikhez, hol a másikhoz. Ha nem találták itthon, akit éppen kerestek, hát szépen elkészöntek, vagy üzenetet hagytak és elmentek. Nem úgy ám Menáchem. Mert Menáchem mindhárom gyermekemnek jó pajtása volt, de ha egyiküket sem találta itthon, akkor is otthonosan leült, hogy meghittent elbeszélgetni velem. Menáchemnek nem élt az édesanyja. Sokszor gondoltam arra, hogy mennyi örömet lenne ebben a csupaszív, jó modorú, kedves gyermekben. Úgy tűnik, ilyen ünnepek közötti napok voltak akkor is, amikor váratlanul beállított hozzánk Menáchem. Még poros volt a katonabakancsa, az oldalzsákot, meg a fegyvert letette az előszobában, és én meghatottan gondoltam arra, hogy az első útja hozzánk vezetett, mielőtt hazament volna lemosni magáról az út porát. Örültem, hogy volt a kedvenc mákos kalácsból is éppen. Egyszer csak felállt, megpróbálta szoroson elzárni a vízcsapot, ám nem ment. – Sir a vízcsapod – mondta nevetve. Pillanatok alatt szétszedte, és még le is szaladt valami tömitést vásárolni. Vidáman fejezte be a munkát. És már nem sir a csapom, ahogyan Menáchem mondta.

– Veszélyes helyen szolgálsz? – kérdeztem sokszor. – Vigyázz magadra! – Az má? És akkor mi van? Védjük a házat, nem igaz? – volt a válasza. Mosolygott, amikor utoljára láttam. A kfár-chászidimi katonai temetőben nyugszik. Élt 23 évet. Ezért hallottam talán úgy az éjjel, mintha sirna a vízcsap, és újra megsirattam. A kedvest, a tisztát, a sudár Menáchemet, ahogyan a fény elem varázsolja 23 éves

alakját: együtt voltak tankosok Jonával, aki még alig volt 19 éves. Mellettem szülők álltak. Nézték a világitó betűket: egyetlen fiúk, Joszi volt az a hatalmas ár, amelyet az országért fizettek.

Igen, méltó emlékházat emeltek a hős fiúk emlékére. Az egyik emlékmű arany betűkkel hirdeti, hogy bár ne lenne többé háború és könny, és válna a gyász könnye örömkönnnyé.

A köbe vésett, megszentelt nevek mellett rabbi mondja el évente a Jizkor imát. Mindezt meséljük el azoknak, akik most és ezután jönnek Erec Jiszráelbe, hogy ők is emlékezzenek. Emlékezzenek arra, hogy sok háború és tömérdek kiöntött vér árán létezik ez az ország, amelyik olyan nagy szeretettel várja haza idegen országokban élő fiait.

lottak parcellái között meglátogassuk Menáchem sírját.

Az évek múltak, az élet ment tovább... Ám szívünk mélyén mindig megzúdul egy hang, őket halljuk a szél zúgásában, az esőcseppek koppanásában, amint áldott földünk termékeny talajára hullnak.

Vannak közöttünk új bevándorlók, akik még az új élet felépítésével foglalkoznak, az öt-új hazába való begyökereséssel. Még nem hallják, de egyszer majd ők is megérik, ha sokáig együtt lesznek, hogy mindenütt, a természet szépsége mögött, a fölénk boruló égbolt kékjében ott vannak ők, akik életükkel váltották meg hazánkat, Isten legszebb ajándékát.

Ne felejtsetek el őket soha!

***

Az egész ország készül a hetvenedik Jom Háácmautra. Gondolatban ismét Haifán vagyok. Ebben a városban találtam otthonra kerek két évvel a felszabadulás után. Itt láttam először táncolni a boldog zsidó ifjúságot, amely végre önálló, szabad hazára talált. A hajnali órákig ropták a hórát a Herzl utca szélében-hosszában.

Régi ismerősünk, egy idős tiszt mesélté egyik alkalommal: – Ben Gurion magához hívatott ötdöm-magammal. Velem volt Jirmijáhu, Jákov Dori, Jigál Jádín és Mose Karmel. „Ti vagytok Haifa felszabadító egységeinek a parancsnoksága” – rendelkezett az Öreg. Vitanak nem volt helye.

Én pedig naivan megkérdeztem, hogy milyen rangja volt akkor? Elmosolyodott. Láttá, hogy nem vagyok sem katona, sem történéssz. Hiszen 1948 áprilisában talán nem is voltak rangok, nem volt formális katonaság sem, mert még Izrael Állama sem létezett. Aztán tovább mesélt.

– Haifa felszabadításakor különös nehézséget okozott az a tény, hogy nem csupán az arab ellenséggel kellett megküzdenünk. Major Stockwell, az angol katonai parancsnok igencsak kemény dió volt. Minden utcát, úgyszólván minden házat a sötétség leple alatt kellett bevennünk, nevésségesen kevés, „illegális” fegyverrel és még kevesebb municióval.

– És mégis – folytatta lelkesen –, Pészach ünnepére virradóan uraltuk Haifa városát. Nem voltunk többé „illegálisak”. De – s itt elszomorodott a hangja – tudja mi volt az első fegyveres katonai felvonulásunk a felszabadult Herzl utcán? Az éjszakai harcokban elesett 18 bajtársunkat kísértük utolsó útjára katonai pompával...

Amíg mesélt, körülött bennünket a színes forgatag. A kirakatokban az utolsó divat ruhakölteményei. Pompás virágok a szemközti árusnál...

Gondolatban lerovom kegyeletem a Haifát felszabadító tizenyolc hősi halott és az Izrael háborúiban elesett, mostanra már csaknem huszonnégyezer hősünk emléke előtt... ■

ELDAD ILANI

Bullagária hercege Tökéletes történet

2. RÉSZ

– És...? – kérdezte Beni.
– És... mi? – kérdeztem vissza.
– És... hol a mese?
– Ez volt a mese.
– Ez nem volt mese – közölte Beni, aki a mesék nagy szakértője. – Legfeljebb egy száználmas mese.

– És mi volt száználmas ebben a mesében?
– Hogy mi volt száználmas ebben a mesében? Te most gúnyolódsz? Hát például... milyen országban?
– Mit milyen országban?

– Milyen országban élt az a királyfi? – Beni kezdett dühös lenni.

– Tényleg, milyen országban? – motyogtam. – Á, igen, Bulla-gá-riában!
– Bullagáriában? Rendben, kezd alakulni – dűnyögte Beni. – És hogy hívták ezt a királyfit?
– Ümmm... Bulligrov. Krisztiánó Bulligrov herceg – vágtam ki szinte már motyogás nélkül.

– Ezt a nevet most találtad ki, nem igaz? – szegezte nekem a vádat Beni.
– Dehogyan. Esküszöm neked, hogy tényleg így hívták. Csak elfelejtettem mondani. – És a hercegnőt? Őt hogy hívták?
– Bulligrova grófkisasszony – vágtam ki, de amint megláttam Beni vádló tekintetét, igyekeztem gyorsan megváltoztatni valami kevésbé száználmasra. De hát tényleg, mit képzeltem? Bulligrov herceg és Bulligrova grófkisasszony? Ez már nem csak száználmas, ez a lustaság netovábbja. – Bocsánat, Brigitta Sztójcskova ófelsőbbégi grófkisasszony.

Beni elégedettné tűnt. Végül is nem minden nap találkozik az ember ilyen előkelő nevekkel.

– Tehát, élt egyszer – összegezte az eddigieket Beni –, élt egyszer Bullagáriában egy Bulligrov nevű szőke herceg. Mert szőke volt, ugye? – kérdezte Beni.
– Mézbarna – feleltem, mert már nem akartam száználmas lenni, mézbarna hajszínnel pedig nem találkozik minden nap az ember. Legalábbis nem a mesékben.

– Mézbarna – egyezett bele Beni. – Bullagária hercege beleszeretett Brigitta Sztójcskov ófelsőbbégi grófkisasszonyba, a szőke... ő szőke volt, ugye?
– Mahagóni – vágtam rá azonnal.

– Mahagóni – örült meg Beni, de aztán a homlokát ráncolta. – Feleségül vette a mahagóni hajú grófkisasszonyt, és boldogan éltek, amíg meg nem haltak. És kész?

Ennyi a mese? Semmi nem történt velük? Biztos vagyok benne, hogy a messzi-messzi Bullagáriában még egy csomó minden történt. Például... egyáltalán, pontosan mikor is szeretek egymásba? Nyáron? Télen? Hogy ismerkedtek meg?

És akkor, egy szempillantás alatt újra megjelent előttem a mese. Beni valahogy mindig tudja, mit kérdezzen. Rövid, ám velős kérdésekkel. Bár a történet tökéletes, itt-ott még ki kell egészíteni néhány részlettel, hogy kiderüljön, pontosan hogyan is volt. Például a rettenetes bullagáriai versenyekkel, a kegyetlen és ellenséges rovománokkal, a marcona bér-gyilkossal, akit a rovománok küldtek, meg hogy hogyan menekült meg Bulligrov a halál torkából. Kétszer is. De ne szaladjunk a dolgok elébe!

Beni tudta, hogy pontosan ez fog történni velem. Hátradől, megsimogatta teli pocakját, magára húzta a takarót, és várta a folytatást.

HOGYAN IS KEZDŐDÖTT?

– Na, tehát – fogtam bele. – Sok-sok évvel ezelőtt, élt egyszer Bullagáriában egy nagy király, az óriások magasztos császára, mindennek nagyura, név szerint Negyedik Konsztantin, és annak egyetlen fia. A család egy elvarázsolt kastélyban élt, Bullagária legmagasabb hegyének... az... az... az Alborginió hegyének tetején – tettem hozzá gyorsan, mert láttam, hogy Beni szemrehányó pillantást vet rám, hogy megint átugranék egy ilyen fontos részletet. – Az apró csöppöcskét Krisztiánónak keresztelték. Első Krisztiánó,

a királynő szépnagyapja, Bullagária királyságának megalapítója után. Krisztiánó szépen növegetett, csinos, bátor és csibész kis királyfi lett belőle. Főleg csibész. Mindig tele volt horzsolásokkal és karcolásokkal, mert mindenre felmászott: kerítésre, háztetőre, fákra, sziklára. Már ötévesen megmászott szinte minden veszélyes sziklát Bullagáriában.

Egy napon, amikor Krisztiánó már hatéves volt, az apja elé állt, és így szólt:

– Apám, iskolába akarok járni!

Hideg veríték lepte el Konsztantin homlokát, akit az egész királyságban félelemtől reszkette neveztek óriások császárának, a felesége pedig otthon úgy hívta, Kosztya, drágám. A dinasztia negy-száz éves fennállása óta egyetlen herceg sem járt iskolába. Magántanítók tanították őket a kastélyban.

– Felejtél el, öcsi – mondta a király. Amikor dühbe gurult, egészen megfedkezett a királyfi modorról.

– Apám! – emlékeztette Krisztiánó társadalmi rangjára.

– Öméltóságom megtiltja, hogy iskolába menj – nyerte vissza önuralmát Kosztya, és folytatta abban a hangnemben, ahogy az az óriások magasztos császárához illik.

– De papa... – váltott gyorsan hangnemet Krisztiánó. Pontosan tudta, hogyan kell szólni egy dühös apacsászárhoz. – Öméltóságom megtiltja, hogy iskolába menj – ismételte az apa.

– Apucika... – ismételte Krisztiánó.

– Öméltóságom megtiltja – mondta újra a király.

– Papuci – mondta most már harmadjára Krisztiánó, tudván, még egy perc, és nyert ügye van.

– Öméltóságom... – tört meg egy kissé a király hangja.

KICSIKELET

PAGONY gyerekkönyvek

– Apucipapuci – könyörgött Krisztiánó lesütött szemmel.

A nagy király, az óriások magasztos császára, mindennek nagyura, Negyedik Konsztantin elhalkított egy percre, majd elvágólagosan kijelentette:

– Öméltóságom megparancsolja, hogy mostantól iskolába kell járnod.

Krisztiánó arca felragyogott. Kosztya pedig alig tudta elrejtini mosolyát.

Hát így történt. Évszázadok óta először, Bullagária királyának gyermeke elment a főurak iskolájába. Testőrei az utca túloldalán rejtőzve figyelték, amint leendő királyuk focizik, fogócskázik és bújócskázik, mint bármelyik gyerek. Az órák alatt az osztály ablaka alatt bújtak el, és hallgatták a tanárokat, bőszen jegyzetelve, hogy jelenthessék a királynak és a királynőnek, mi mindenre választott helyesen a királyfi. Így telt el három és fél év.

Amikor negyedikesek lettek, Krisztiánó egy napon hazajött, megállt apja királyi trónszéke előtt, és azt mondta:

– Osztálykirándulásra megyek.

A király és a királynő éppen egy szertartáson vett részt... Megnyikordult a bejárati ajtó, anya jött haza. Miután meglátta, hogy éppen Beninek mesélek, lábujjhegyen átvágott a nagyszobán, levett egy könyvet a polcra, és letelepedett a nagy fotelbe. Beni szobája mellett.

– Éppen egy szertartáson, egy... egy... ceremónián... – anya hazajövelele összezavart. Bullagária régi és nemes hagyományú szertartásán törtem a fejem.

Írta: Eldad Ilani Fordította: Demény Eszter Megjelent a Pagony Kiadó gondozásában

Nyár van, nyár!

MEGANNYI PROGRAM VÁR ISRAEL-SZERTE

Felvillanyoz és letaglóz szinte naponta, immár öt éve, Izrael megdöbbentő sokszínűsége, az egyik pillanatról a másikra változó természetes és épített táj, a gondtalan könnyedség és mellette a nyugtalan aggodalom, a veszekedésből örömmé átalakuló találkozások, a magánszféra (szinte) teljes hiánya. Megérint engem és megdöbbent. Ennek fényében szedtem össze néhány programot; érdekesek lehetnek az itt élőknek, de azoknak is, akik csak látogatónak jönnek egy kis előnyaralásra.

Zöld hónap Tel-Avivban

Ránk fér egy kis tavaszi nagytakarítás, meg egy cseppnyi környezetudatosság. Értsem én, hogy jó dolog papírpohárból inni a kávé az utcán, és hogy az egyszer használatos teríték olcsóbb és kényelmesebb, mint mosogatni. Csak éppen augusztus tájékán mindez a fürdés élményét teszi tönkre a „szeretett borszínű tengerben”. Május második hétvégéjén speciális családi túrákat vezet a GreenTelAviv a tengerparton, és segíthetünk a búvároknak a partközeli vizek és a homok megtisztításában.

Részletek természetesen a Facebookon: <https://www.facebook.com/greentelaviv>

Túrák, amik felráznak

Ha a kevésbé boldogító valósággal akarunk találkozni, annak se nehéz megtalálni a módját.

A híres-hírhedt Breaking the Silence szervezet missziója, hogy bemutassa az izraeli és a nemzetközi közönség számára a hadsergő működésének kevésbé napos oldalát. Túrákat vezetnek angolul és héberül Hebronba és a dél-hebroni dom-

bokhoz, a vezető mindig egy vagy több leszerelt katona, aki ezeken a területeken szolgált. Mindkét helyszínre általában hivatott egyszer látogathatunk el. A programot 16 éven felülieknek ajánljuk!

A Green Olive Tours az alternatív valóság bemutatására koncentrálo kollek-tív és társadalmi vállalkozás. Vezetéseket angolul és héberül vállalnak, egyéni vendégeknek és csoportoknak egyaránt. Heti állandó programjuk a Jeruzsálem zöld vonal túra, ez a városot mutatja be '67 előtt és után. További útvonalak: palesztin nagyvárosok, Tel-Aviv és Jaffó, Silwan és Dávid városa, és indulnak sok vidéki célpontra is. Készüljünk fel, hogy több kérdéssel, mint válasszal fogunk elbúcsúzni tőlük.

Lodba könnyű eljutni, azonban ott eligazodni – bár kisvárosról van szó – nekem nem mindig sikerült teljesen. A világ egyik legrégebb óta lakott városában található néhány fontos műemlék (mozaikok, templomok, mecsetek). A lakosság összetétele a perifériára jellemző: arabok, oroszok, etiópok hoznak létre különleges egyveleget, mert akarva-akaratlanul együtt alakítják a város szövetét. Tíz év múlva állítólag rá lesz ismerünk majd a városra, melynek vezetése nagy léptékű rehabilitációra készül, lecserélik a 70-es évek lakótelepeit, az óvárost pedig felújítják. Ennek épp ideje, mert az óvároshoz a függetlenségi háború óta nemigen nyúl-tak hozzá. Amíg e változások le nem zajlanak, tekeregjünk nyugodtan, és együnk egy jót Abu Misel éttermében (Sderot Tzahal 29), délben vagy este – mindig ajánlható.

A Breaking the Silence aktuális túraidőpontjai: <http://www.breakingthesilence.org/>
Green Olive Tours: <http://www.tourisnglish.com>

Jeruzsálem-nap

A város felszabadosításának/egyesítésének 51. évfordulója. Az ünneplés és a derűs fel-fordulás biztos nem fogja felülmúlni sem a tavalyi, sem az idei születésnapot, de ha el akarunk gondolkodni azon, hogy mit is jelent nekünk ez a város, megünnepelni azt, hogy bármikor eljuthatunk a Siratófalhoz, vagy a városban keresztül a Holt-tengerhez, akkor érdemes május 18-án idelátogatni. Sok önkormányzati és magánrendezvényt szerveznek, és persze lesz zászlós felvonulás is, keresztül az óvároson.

Nyitott házak, Tel-Aviv

Ha a politikával kevésbé terhelt szórakoztató ismeretterjesztésre vágyunk, akkor ugyan-azon a hétvégén, május 18-20-án ime: nyil-nak a házak. Sok-sok, a közönség elől álta-lában elzárt hely kapuja nyílik meg a fehér városban. De nem csak házakban lehet körülnézni, mert lesz graffiti-túra Florentinben, közösségi kertészkedés, családi gyerekpro-gramok, beszélgetések, filmvetítések és még sok egyéb, angolul és héberül.

Részletek itt: <http://www.batim-il.org>

Izrael Fesztivál

Ahogy minden évben, idén is megren-dezésre kerül Jeruzsálemben a rengeteg hírességet és kulturális ingyencéget fel-vonultató Izrael Fesztivál, május 23. és jú-nius 9. között. Nekem ezek a programok tűnnek a legérdekesebbnek:

HipHopLand – nem tudom elő-re elképzelni, hogy a kortárs hip-hop és breakdance és a 70. születésnap hogy jön össze, de talán pont ezért (ha nem va-gyunk amúgy hip-hop rajongók) érdemes 23-án este Talpiotba látogatni.

10 000 mozdulat – Boris Charnatz francia művész kortárs tánc koreográfiája, ahogy a címe is mutatja, megszámlálhatat-lanul sok mozdulat, 18 táncossal, egy órán keresztül, május 29-én a Jeruzsálemi Szín-házban. És hátha olvassa ezeket a sorokat néhány illetékes: hatalmas büszkeség és öröm lenne, ha 2019-ben a formabontó és rendkívül magas színvonalon alkotó ma-gyar kortárs tánc-koreográfusok egy vagy több alkotását láthatnánk ugyanitt!

Tánc és politika – Monster Truck, kor-társ tánc nigériából. Posztkolonializmus és egyéb aktuális kérdések, június 6-án.

Nézzük más szemmel! – kétórás au-diovizuális városnézés a svájci-német Rimini Protokoll csapat vezetésével, an-golul és héberül, sok-sok napon keresztül. *Jegyvétel és info: www.israel-festival.org, il és *5239*

B'NAI B'RITH a netanjai Löw Immanuel Páholynak hírei

A Bnai Brith Löw Immanuel Páholyanak vendége volt dr. Schöner Zsuzsa ügyvéd, a netanjai Margoa Hotelben rendezett találkozón az ügyvédnő ismertette azokat a jogi feltételeket, amelyek meghatározzák a magyar állampolgárság megszerzésének módját a családtagok számára. Tájékoztatót az örökösödési jogokról, a szükséges eljárásokról. A sokak számára fontos ismereteket tartal-mazó előadás után a páholy tagjai által felvetett, egyedi problémákat érintő kér-désekre válaszolt, és beszélt saját életéről is. Az előadást a páholy elnöknője nyitotta meg, zárszó és köszönetet Leöb Akiva mondott.

lyet Török Ferenc rendezett Szántó T. Gábor novellája és közösen írt forga-tókönyvük alapján. (A kötet 2017 tava-szán jelent meg.) a film egy nyári nap története: az 1945 után visszatért két

ortodox zsidó miatt pánikol a falu népe, mert kiderül, hogy a zsidók deportá-lását egyáltalán nem tétlenül nézték végig, és meglehetősen jól jártak vele. a film több fesztiválon nyert díjakat.

A B'nei Brith Löw Immanuel Páholynak májusi programjai:

2018. május 15. (kedd, 17.00)

Budacsek Mariann mérnök előadása:

Újdonságok a digitális világban

2018. május 29. (kedd, 17.00)

évadzáró, ennek során

A veréb is madár

című, 1968-as vígjátékot vetítjük, kettős főszerepben Kabos Lászlóval.

Szeretettel várunk mindenkit programjainkra.

A zsidóké a politika?

ÉPP CSAK ANNYIRA, MINT AMENNYIRE MINDENKI MÁSÉ

A közkeletű vélekedés szerint a zsidók mindenről szeretnek vitázni, főleg ha olyan témáról van szó, ami az utóbbi években életünk minden területére belépett. Adta magát tehát, hogy a Talmud nem csak nőknek a közelgő parlamenti választások kapcsán is tartson egy vitaestet, hiszen egy másfajta, de szintén elterjedt vélekedés szerint a zsidók a politikába is szeretnek beleszólni. De valóban így van ez? Nos, erre próbált meg válaszolni az este két meghívott vendége: Bedő Viktória, aki rabbiállgató New Yorkban, és Balázs Gábor eszmetörténész.

•••• Keller-Alánt Ákos ••••

A zsidók hatalomhoz való hozzáál-lását mindig alapvetően meghatá-rozta, hogy a világon mindenhol kisebbségben voltak (kivéve persze Izraelt az utóbbi 70 évben). Jeremiás (29:7) azt tanította, hogy el kell fogadni a világi ural-

dezte a rabbitól, hogyan tekintenek egy olyan házasságra, melynek válólevelét a rabbinátus már kiadta, de a világi bíróság még nem. A megkérdezett rabbi úgy okoskodott, hogy az elvált feleség csak akkor mehet férjhez, ha az állam is kimondja a válást, hiszen a zsidó házás-ságkötésnek feltétele a teljes szabadság:

Borgula András

Bedő Viktória

Balázs Gábor

kodó és a többségi társadalom szabályait, mert ez a biztosíték arra, hogy a zsidók is háborítatlanul éljenek (Fáradoztatok annak a városnak a békességén, ahová fogságba vittelek benneteket, és imádkoz-tatok érte az Istenhez, mert annak békes-ségétől függ a ti békéségetek is). A fel-tétlen elfogadással persze nem mindenki értett egyet, de idővel az lett a konszen-zus, hogy a törvényeket be kell tartani, ám a király hatalma sem korlátlan. Az igaz-ságtalan és önkényes szabályok betartását meg lehet tagadni, és az állami törvények nem ütközhetnek a vallási törvényekkel. Ha pedig mégis ellentmondanak egymás-nak, akkor a zsidó törvény az előbbre való.

Ez a probléma napjainkban is felme-rül, hiszen több nyugat-európai ország tervezi betiltani a köser/halal vágást (az állatvédelemre hivatkozva) vagy a körül-metélést (hiszen azt csonkolásnak tartják). Bedő Viktória szerint – noha egyértelmű, hogy ezek a szabályozások az iszlám ellen irányulnak és a migrációs válság okozta társadalmi feszültségre adott válaszok – a zsidóknak küzdeniük kell a vallás-gy-korlátozó törvények ellen. „Poli-tikai erőt kell felmutatni, és lobbizni kell az ilyen szabályozások ellen, összefogva a muszlim közösséggel.” Amerikában nagy hagyománya van az ilyen jellegű politikai érdekvérvényesítésnek, Európá-ban azonban a történelmi tapasztalatok egészen más hozzáállásra kényszerítet-ték a zsidó közösségeket. „A zsidó poli-tika alapvetően mindig a túlélésre játszott, ami az állandó kisebbségi létből követke-zik” – magyarázta Balázs Gábor. A túlélé-

ÁLLAM KONTRA VALLÁS

Ez utóbbival kapcsolatban a nemzetállamok létrejötte idején kezdtek felbukkanni a nehézségek, mikor a polgári jogok meg-jelenésével párhuzamosan egyre több olyan terület kezdett el szabályozni az állam, amely addig kizárólagosan vallá-si kérdésnek számított, mondta el Balázs Gábor. Nemcsak a nemzetállamok kezd-ték gyanakodva nézni a kettős identitású zsidókra, de a különböző rabbi is eltérő-en ítélték meg, hogy előbbre való-e a val-lásjog a világi jognál. Napóleonn – nem sokkal azelőtt, hogy a zsidók polgárjogot kaptak volna Franciaországban – azt kér-

si politika lehet passzív, konfliktuskerülő, vagy agresszív, támadó jellegű. Mindkét taktika legitím, és a konkrét körülmények-től függ, melyik segítheti inkább a túlélést, tette hozzá az eszmetörténész.

RABBI KONTRA POLITIKA

De mennyire folyhatnak bele konkrét poli-tikai kérdésekbe a vallási vezetők? Itthon gyakran elítélően vélekedünk azokról a keresztény (vagy akár zsidó) vallási vez-tetőkről, akik nyíltan kiállnak valamelyik párt mellett, ám Izraelben teljesen természet-szik kiérni a rabbi tanácsát a választások előtt.

Balázs Gábor szerint mindez csak azoknak felháborító, akik nem valláso-sak, és szekuláris szempontból tekintenek a vallásra. „A rabbi a közösséget érintő minden kérdésben szinte döntési jogkör-rel rendelkezik. Jobban ismeri a forráso-kat, életmódja miatt közelebb áll istenhez, tehát saját érdekem is őt követni.” Épp emiatt egy vallásos embernek nem tűnik úgy, hogy a rabbi átlépne bizonyos hatá-rokat akkor, ha tanácsot ad, akár a választásokkal kapcsolatban is. „Másoknak egy politológus mondja meg, kire érdemes szavazni. Itt is ugyanarról van szó, legfel-jebb másként definiáljuk a szakértelmet.”

Bedő Viktória szerint Izraelben azért is erősebb lehet a rabbi szerepe ilyen kérdésekben, mert ott a vallási kérdések jobban előtérben vannak a törvényhozás-ban is. Ugyanakkor Magyarországon sem ismeretlen a probléma, hiszen pár éve a kormány úgy döntött: az Országgyű-lés dönti el, mely közösségek tekinthet-ők egyháznak. „Ha én olyan közösséget képviselnék Magyarországon, melynek nincsenek egyházi jogai, kampányba kez-denék az ellen a hatalom ellen, mely nem adja meg nekünk ugyanazokat a jogokat, mint más közösségeknek”, mondta Bedő Viktória. De ha nincs is a közösséget eny-nyire közvetlenül érintő intézkedés, akkor sem kell hallgatnia egy rabbinak. „Ha nem is konkrét párt mellett kell kiállni, egy rabbi azt elmondhatja, hogy olyan poli-tikai erőre kell szavazni, amelyik kiáll majd mellettünk. Itt egész egyszerűen érdekvé-delemről van szó, a rabbinak pedig köte-lessége a közösség érdekeinek védelme.”

Balázs Gábor szerint itthon egy rabbi-nak, mielőtt megszólalna ilyen kérdések-ben, érdemes a közösségben felmérnie, hogy a hívók elvárják-e az ilyen jellegű kiállást. A vita során felmerült, hogy Ma-gyarországon azért nem ilyen egyszerű ez a kérdés, mert az egyházak különösen ki vannak szolgáltatva az államnak. „Sok-szor értelmezhetetlen az értékalapú meg-közelítés, mert az érdekek kerülnek elő-terbe” – hangzott el a közönség sorából egy vélemény. Mikor egy sor közösségtől megvonták az egyházi státuszt, csendben maradtak azok, akik hivatalosan is egyhá-zak maradhattak, ami azt mutatja, hogy mennyire hiányzik a szolidaritás. „Válasz-tási időszakban még kockázatosabb meg-

szólalni” – tette hozzá Mircea Cernov. Ezt támasztja alá, hogy a választások kapcsán a Mazihsz részéről nem szólt meg senki, sőt még arra sem buzdítják a híveket, hogy menjenek el szavazni, mert a szerve-zetben attól tartanak, hogy ezt is lehet úgy értelmezni, hogy kiállnak az egyik oldal mellett. A Szim Salom hitközség rabbija, Kelemen Kata, aki hallgatóként szintén je-len volt, egy személyes történetét osztotta meg. Pár hete az egyik Tóra-tanulás alkalmával előjött a téma, hogy a zsidóknak aktívan keresni kell az igazságot, és tenni kell is érte. Szóba kerültek a választások is, és Kelemen Kata rabbiéként elmondta a közösségnek, hogy az igazság aktív ke-resésébe beletartozik, hogy igenis el kell menni szavazni, mert ha nem megyünk el, akkor lemondunk az igazság keresésének egy fontos lehetőségéről. Ennél konkrétabb iránymutatásra nem volt igény a közös-ségben, pártok nevei szóba sem kerültek, de a politika van olyan fontos kérdés, ami elől egy rabbi nem térhet ki. ■

Köszönjük a Talmud nem csak nőknek/ Talmud not only for women kezdemé-nyezésnek

Új Kelet 100 visszatekintés

EGERVÁRI VERA ROVATA

Rothschild Edit
HAZÁMBA VÁGYTAM

Fiatal éveim boldog álmódása: te voltál Erec, vágyaim netovábbja.

Kineret partjára s pálmák után sirtam, amíg imámban a Messiást hívtam.

Citrusok illatát sóvárogva égtem, s én, a gálutzsidó, vágyó szívvel éltem.

Mikor bibliából mesélt Édesapám, forró szeretettel csüngtem az ajakán.

Lelki szemeimmel messzi-múltba láttam, az ósapák földjére így hazataláltam.

A náci pokolból mikor hazatértem, minden rögöd-köved ismerős volt nekem.

Napod simogatott, szellőd átölelt, fáradt testem-lelkem pihenésre lelt.

Valóság lett az álom, teljesült a vágy, Erec! Hú gyermeked hazára talált!

Vissza az alapokhoz

ÖNFENNTARTÓ KONYHA

Azt mondják, minden vallás esszenciája: „úgy szeress másokat, ahogy önmagad szereted” – minden más csak magyarázat. Nos, majdnem így van ez a konyhával is – naná, hogy minden egyes receptet annyiféleképpen variálhatunk, ahány kombináció akad a Rubik-kockán. De néha érdemes lassítani, és visszanyúlni a gyökerekig.

Balázs Ibi receptjei

Pontyfilé sóskamártással

Hozzávalók: 800 g pontyfilé, só, 50 g vaj; a sóskamártáshoz: 800 g friss sóska, 1 fej vöröshagyma, 5 evőkanál olaj, 1 púpozott evőkanál liszt, 1 kávéskanál burgonyaliszt, 4 dl tej, 2 dl víz, só, 1 kávéskanál cukor, 1 dl tejföl

A pontyot 8 kisebb szeletre vágjuk, majd kisujjnyi távolságonként beirdaljuk. Megsózzuk, olvasztott vajjal megkengetjük, és grillrácsra fektetjük. Előmelegített sütőben, erős tűzön (200 °C; légkeveréses sütőben 180 °C) 12-15 percig sütjük. Tálaláskor sóskamártással öntjük le.

A sóskát megmossuk, laskára tépkedjük, lecsepegtetjük. A hagymát finomra vágjuk, az olajban megfonnyasztjuk, és rádobjuk a sóskát. Kevergetve addig pároljuk, amíg teljesen szét nem fő, és a leve is elpárolg. Ekkor a liszttel meghintjük, 1 percig óvatosan pirítjuk, hogy oda ne kapjon. A tejet és a vízzel elkevert burgonyalisztet ráöntjük, habverővel kevergetve 3-4 percig forraljuk, ezalatt mártászerűen besűrűsödik. Közben megsózzuk, az ízet cukorral korrigáljuk, végül tejfővel düsitjük.

Ponty vörösbortban

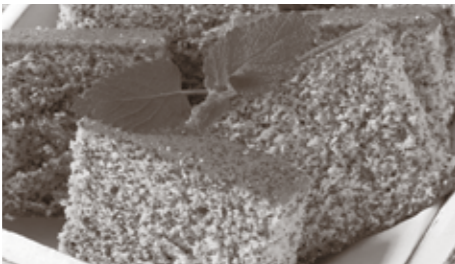
Hozzávalók: 1 nagyobb (1,5-2 kg-os) konyhakész ponty, só, 2-3 szál petrezselyem, 1 szál zellerzöld; a mártáshoz: 2 dl vörösbort, 2 dl víz, 4-5 tojássárgája, 1 evőkanál citromlé, 1 kávéskanál cukor, só, bors ízlés szerint

A pontyot ujjnyi vastagra szeleteljük, a fejét, az uszonyait és a farkát levágjuk. a halhúst sóval bedörzsöljük és egy órán át pihentetjük. Közben enyhén sós vizet forralunk, beledobjuk a petrezselymet és a zellerzöldet, majd mikor gyöngyözve forr, óvatosan beletesszük a halat is. A szeleteket kb. 15 percig főzzük.

A mártáshoz elhabarjuk a tojássárgájával a bort és a vizet, citromlével és cukorral kellemesen pikánsra ízesítjük, kissé megsózzuk, borsozzuk. Kis lángon, folyamatosan kevergetve felforraltjuk, közben a híg mártáshoz hasonlóan besűrűsödik. Szűrőlapáttal tálra helyezzük a puha hal-szeleteket és a forró mártással leöntjük.

Mákpiskóta

Hozzávalók: 3 tojás, 250 g cukor, 2,5 dl tej, 200 g darált mák, 1 csomag sütőpor, 200 g liszt, vaníliás cukor, a tálaláshoz porcukor; ízlés szerint meggy, mazsola

A tojásokat elkeverjük a cukorral és a tej felével. Ha habos, hozzáadjuk a mákot, majd a sütőporral elvegyítet lisztet és a tej másik felét. Beleszórhatunk néhány szem meggyet és beáztatott mazsolat. Kikent, lisztezett tepsiben, előmelegített sütőben, közepes lángon (170-180 °C) kb. 30-40 percig sütjük. (Tüprőbával ellenőrizzuk!) Ha kihült, tetszés szerinti formára vágjuk, és vaníliás porcukorral meghintjük.

Diós lepény

Hozzávalók: 150 g vaj, 150 g + 200 g cukor, 150 g darált dió, 150 g liszt, 1 szem citrom, 4 evőkanál tej, 3 tojás, vaníliás cukor.

A vajat 150 g cukorral kikavarjuk, majd hozzákeverjük a diót és a lisztet. Ezután (ebben a sorrendben) belekeverjük a vaníliás cukrot, a citrom reszelt héját, a tejet és végül a tojások habját. A tésztát kivajazott, lisztezett kisebb formába tesszük. Közepes lángon megsütjük.

A tetejét a következő krémmel borítjuk: a maradék cukrot kikeverjük a tojássárgájával, és a citrom levével ízesítjük. A tészta tetejére simítjuk, és néhány percre visszate tesszük a sütőbe, de csak amíg meg nem szárad.

Steiner Kristóf receptjei

Leg-leg-leg főzőszósz – Hagymapirításra, grillezéshez, pácként

**olivaolaj
balzsamcsecet
agaveszirup
mustár
fokhagyma
só, bors**

Mindannyiunkkal előfordul – velem biztosan –, hogy nosztalgikus kőncseppet morzsolunk a régi, nem-is-annyira-szép idők emlékére, mikor még bátran leemel-tük a szupermarket polcáról a gyári tész-taszószot, az édes-savanyú mártást meg a hasonló, E-számokkal kismárfázott nya-lánságokat.

Ezek helyett jön jól egy alapmű, amely dzsókereként használható hagymapirítás-hoz, barbecue szósszal kikeverve tökéletes pác a Mentés korábbi számának sztár-jához, a Kristóf Lakomáiban is ott kuksoló „répléhez” vagyis a répavirslihez.

A felsorolt hozzávalókat, persze az árán-nyok is érdekesek, egyszerűen összetur-mixolom. Egy csésze olivaolajhoz 3 evő-kanál balzsamcsecet, 2 evőkanál szirup, egy evőkanál mustár, egy (vagy két) gerezd préselt fokhagyma, és gáláns mennyiségű (vagyis nem túl fukar) só és bors kerül. Kora nyári estéken, a szabadban grillezett tofu + cukkini + gyöngyhagyma nyárs egyene-sen szomjazza e keverék társaságát!

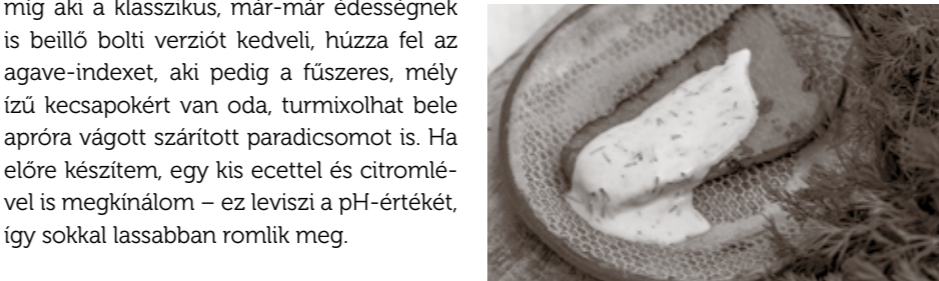
Kecsap (helyett) – a tökéletes paradicsommártás

**sűrített paradicsom,
paradicsomkonzerv vagy friss paradicsom,
agave- vagy juharszirup,
olivaolaj
só, bors**

Az indokolatlan kecsapvásárlás éppen olyan, mint amikor kényszeresen nézünk egy régi rossz sorozatot, csak mert az első évad még jó volt. Pedig otthon seperc alatt krealítható paradicsomkrém, ráadásul kedvünk szerint állíthatunk az ízek egyensúlyán és intenzitáson. Eppen ezért most nem írok arányokat – aki lazább, természetesebb kecsapot szeretne, mérsékelje vagy hagyja el a sűrített paradicsomot, míg aki a klasszikus, már-már édességnek is beillő bolti verziót kedveli, húzza fel az agave-indexet, aki pedig a fűszeres, mély ízű kecsapokért van oda, turmixolhat bele apróra vágott szárított paradicsomot is. Ha előre készítem, egy kis ecettel és citromlé-vel is megkínálom – ez leviszi a pH-értékét, így sokkal lassabban romlik meg.

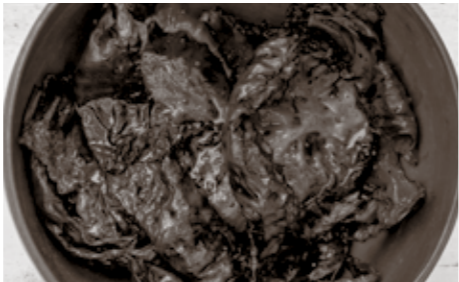
Titkos tejföl tejmentesen

**tahini,
citromlé,
kókusztej vagy kókuszkrém,
olivaolaj**

Azt hiszem, még a legvegánabb vegán is egyetért velem, hogy a tejföl bizony nagyon finom (volt) – jómagam éveig kúszkód-tem, hogy tofuból és mandulatejéből, meg egyéb egyáltalán-nem-tejföl-szerű hozzávalókból összehozzak egyet. Aztán megvilágosodtam: tahini! A szezámmagpaszta, amelyet vízzel keverve szinte fehér krém-mé varázsolunk, a Közél-Keleten tökéletesen alkalmas tejfölnek mind állagában, mind ízében – ha rásegítünk egy kicsit.

1 csésze ál-tejfölhöz 3 evőkanál tahinit, 1 citrom levét és 3 evőkanál zsíros kókuszkrémet használok (Figyelem: nem a kókusztejkonzervet, hanem amire általában az van írva: coconut cream!) Mindezt megfényesítem 3 kanál olivaolajjal. Kézzel sem ordngósság kikeverni, de remekül viszi a mixer is – egy-két perc intenzív kavarásra van szüksége, hogy igazán krémes legyen. Én nem fűszerezem – így igazán natúr, tej-főlszerű. Illik az édességekhez is, sós lakomákon viszont mehet bele a fokhagymától a zöldfűszereken át egészen a paprikáig bármilyen – kedv és hőbort szerint.

Ez a káposzta-lakoma ismételtén Luca barátom nevéhez fűződik, aki a tunki-tunki szendvicsszerűként Magyarországot is meghódító zöldborsókrémet krealta. Luca egy nap egy baráti mulatságra érkezett tel-avivi vendégházunkba, a Yafo Creative-

Mindig is a változatosság és a változás inspirált. Az alijázás számomra egy hosszú fejlődési folyamat egyik állomása volt. Meghozta azt a hétköznapiokban vágytam. A világ hatodik legnagyobb startup ökoszisztémájában, Tel-Avivban élni, ahol hat napon keresztül örült gazdasági verseny folyik, majd Shabbatkor mindenki megpihen és új ötleteket talál ki – számomra a lehető legideálisabb és legmotiválóbb környezet a szakmai kiteljesedésre. Is.

Budapesti reklámügynökségeknél végzett munkáim után saját kreatív ügynökséget alapítottam Izraelben, BURIBA néven. Üzleti modellem az izraeli és a nyugati cégek igényeit szolgálja ki. Szakmai díjakban részesült csapatunkkal – designerek, web- és mobilapplikáció-fejlesztők – kelet-európai áron kínálunk innovatív szolgáltatásokat és 24/7 elérhetőséget a versenyképes árat a távmunkának és a többnyire magyar munkaerőnek köszönhetően sikerült kialakítani. A csapattagokat különböző vállalási előírások kötik, ezért a munka a szükséges pihenés mellett – mely egyeseknek a Shabbat, míg másoknak a vasárnap – folyamatosan halad.

Az izraeli piacok-sokkivárást állítélenk, de mérete kétségtelenül előnyös a számunkra. A kapcsolatépítés lényegesen di-

Burián Barbara

A HÓNAP VÁLLALKOZÓJA

Nem hiszek a szerencsében, abban viszont igen, hogy kemény munkával, egy kis fantáziával, kitartással és a változásra nyitott szemlélettel mindenki megcsinálhatja a saját szerencsáját. Leginkább kíváncsiságom az oka, hogy mindenben lehetőségét látok.

rektebb és közvetlenebb, mint Magyarországon, ezért a piaci szereplők viszonylag könnyebben figyelnek fel az érdekességekre. Ez is az egyik oka annak, hogy a #fortunecookieWorks (online is elérhető) kampányunk rövid idő alatt jelentős sikert ért el. Azokat a reklámügynökségeket kerestük meg, amelyeknek szívesen dolgoznánk alvállalkozóként. Kreatív ötletünk koncepciójának megfelelően kóser szerencsesütitkbe rejtettük az általunk írt, öniróniával fűszerezett és olykor komikus üzeneteket, melyek azt jósolják meg, hogy miért lenne kölcsönösen szerencsés az együttműködésünk. A kampányt több nemzetközi online reklám-hírporthal is közölte, köztük az első számú, már-már reklámműzeumnak tekinthető, amerikai Ads of the World is. Nagyszerű érzés, hogy a szakma elismerte munkánkat. ■

www.BURIBA.com
@BURIBA.III

Gyakorlati tudnivalók friss oléknak

HOL ÉRDEMES ELKEZDENI AZ IZRAELI ÉLETÜNKET?

A sikeres alija, majd a befogadóközpontban eltöltött, kultúrsokkal és szorgos tanulással teli hónapok után felmerül a kérdés: merre tovább? Ki-ki vérmérséklete, önbizalma, meglévő szakmai gyakorlata, baráti és rokoni kapcsolata (és az ő tapasztalata) alapján választ új lakhelyet a régi-új hazában. Van, aki a kezdeti megélhetési költségek minimalizálására törekszik, másokat a jobb munkalehetőségek vonzanak, de bőven akadtak alijázó barátaink között olyanok is, akik csupán a jószerecsére bízták magukat, és ha az idő úgy hozta, országon belül váltani is mertek. Álljon itt pár szubjektív történet, együtt néhány friss (2018. márciusi) objektív összehasonlító adattal arról, mire számíthatunk, ha egy-egy város mellett tesszük le a voksunkat.

Kati és Péter néhány éve egy északi kibucban kezdte meg az úlpánt, majd onnan a tvériai befogadóközpontba költözve folytatták izraeli életüket. Fialatok lévén könnyen alkalmazkodtak, szívesen dolgoztak az egyik helyi étteremben és szállodában. Később, amikor változott a biztonsági helyzet, és az elmaradt vendégek miatt először egyikük, majd másikuk is munka nélkül maradt, úgy döntöttek ideje a merkáz (az ország középső része) felé venni az irányt, mert úgy tudták, ott több munkalehetőségre számíthatnak.

„Nem tévedtünk, valóban gyorsan találtunk új munkát, de magunk is meglepődünk, milyen hatalmas árkülönbségek voltak a lakbérben és az armona (helyi ingatlanadó) összegében. Hod Hasaronban kezdünk, ott a tvériaihoz képest 50 százalékkal volt magasabb a lakbér, és a kedvezmények elmúltával az armona is komoly összeget tett ki. Mivel anyagilag

Hod Hasaronban a fogyasztói árak ma átlagosan 7,05 százalékkal alacsonyabbak, a lakberek 100 százalékkal magasabbak, az éttermi árak 15,6 százalékkal alacsonyabbak, az élelmiszerek árai 4,79 százalékkal magasabbak, a helyi vásárlóerő 18,02 százalékkal magasabb, mint Tvérián. Egy háromszobás, 80 négyzetméter körüli lakás bérleti díja ma 1500-2500 sékel között van Tvérián, az armona egy ilyen lakásra átlag havi 200 sékel. Hod Hasaronban ugyanilyen lakásért 3500-4500 sékel/hó bérleti díjat kell fizetni, az armona havonta 300-350 sékel között mozog, vagyis körülbelül másfélszeres.

mélyponton voltunk, amikor elhagytuk Tvériát, nem volt lehetőségünk, hogy a nehezen összeszedett bútorainkat magunkkal hozzuk, szinte csak a ruháinkkal és néhány könyvvel költöztünk egy félig bebútorozott lakásba. A hiányzó darabokat aztán később persze pótoltuk.”

Géza és Marika már a nyugdíjas korhoz közeledve érkezett az országba. Mivel rokonai egy része Petah Tikván élt, kézenfekvő volt, hogy itt kezdenek bele a nagy kalandba. Korukra tekintettel már nem mehettek befogadóközpontba, így az első hónapot a rokonoknál töltötték, de ilyekezték minél hamarabb saját lakást bérelni. Először egy mindössze 17 négyzetméteres, raktárból átalakított garzonban (stúdió) laktak, de mivel mindketten dolgoztak, hamarosan sikerült átköltözniük egy háromszobás földszinti lakásba. Nagyon fontos számukra, hogy a költségeiket

Egy háromszobás, 80 négyzetméter körüli lakás bérleti díja ma 3300-4200 sékel között van Petah Tikván, az armona egy ilyen lakásra átlag havi 300-500 sékel. Két személy megélhetésére további 3500-4000 sékel szükséges.

kézben tudják tartani, ezért a városközponttól távolabbi, tömegközlekedéssel jól elérhető, de olcsóbb környéket választottak. A gyermekeik nem élnek Izraelben, a támaszt számukra a városban lakó rokonok, barátok közelsége jelenti. Csak akkor hagynák el Petah Tikvát (és akkor sem szívesen), ha 70 éves koruk után valamelyik közeli városban kapnának olcsó bérű állami lakást.

Jutka a választ követően két kicsi gyerekekkel indult Asdodból, hogy a lényegesen magasabb lakberek ellenére jobb megélhetéshez jusson, és a gyerekeinek is jobb életkörülményeket tudjon teremteni Tel-Avivban. „Kompromisszumokkal teli első két éven vagyunk túl – meséli az egyedülálló anya, aki napközben pincérként dolgozik, és néha az estéit is a munkahelyén tölti. Ilyenkor bébiszitter vigyáz a srácokra, vagy besegítenek a barátok. – Az első lakásunk a Karmel piacához közeli kis utcában volt, a tengerparti sávban. Az aprócska, alig 33 négyzetméteres lakásért több mint ötezer sékelt fizettem havonta,

viszont közel volt a munkahelyem és az óvoda, a főleg mozgásgigényét megkönnyen levezette a tengerparti rohangálás és a gyakori pancsolás a tengerben. Lassan-lassan rendeződik a helyzetünk, már nem kell ezresekért kiadnom az óvodáért, hamarosan beköltözünk egy háromszobás lakásba. És ha néhány év múlva a srácokn kitör a kamaszkor, akár futja majd mindenkinek külön szobára is. Bizonyára a tengerparttól távolabb, de kulturált körülmények között.

Tel-Avivban a fogyasztói árak átlag 2,66 százalékkal magasabbak, a lakberek 100 százalékkal magasabbak, az éttermi árak 8,66 százalékkal magasabbak, az élelmiszerek árai 5,28 százalékkal alacsonyabbak, a helyi vásárlóerő 20,32 százalékkal magasabb, mint Asdodon. Egy háromszobás, 80 négyzetméter körüli lakás havi bérleti díja ma 3300-4100 sékel között van Asdodon, az armona egy ilyen lakásra átlag havi 250-300 sékel, Tel-Avivban egy ugyanevű lakásért (elhelyezkedésétől és állapotától függetlenül) 6500-9000 sékel/hó bérleti díjat kell fizetni, az armona havonta 500-650 sékel, vagyis nagyjából kétszeres.

Születésnap vers

Ez az ország olyan kicsi, hogy a glóbuszon nem fér el a neve a területén.
 Ez az ország az egyetlen a világon, amelyet a külföldön tartózkodó adófizetői állítottak fel.
 Ez az ország a korlátlan határok országa.
 Ez az ország, amelyben az anyák tanulják fiaiktól az anyanyelvet.
 Ez az ország, amelyben a fiúk az apjukra ütnek.
 Ez az ország, amelyben héberül írnak, angolul olvasnak és jiddisül beszélnek.
 Ez az ország, amelyben minden évben 50 napig chámszin van és 314 napig elviselhetetlen sivatagi hőség.
 Ez az ország, amelyben minden polgárnak joga van a véleményét megmondani, de a törvény senkit sem kötelez odafigyelésre.
 Ez az ország a legfelvilágosultabb a Közel-Keleten – hála az araboknak.
 Ez az ország, amelyben a nagytőke úgyszólván teljesen zsidó kézben van – nagy is az elkeseredés miatta.
 Ez az ország, amelyben nem utaznak szombaton, hogy csend legyen hétközben a hívők körül.
 Ez az ország, amelyben mindent megvehetsz pénzért, kivéve a lakást, mert az drága.
 Ez az ország, amelyben lopják, sikkasztják és pocskolják a közvagyonot, hogy jusson valami a kis egzisztenciáknak is.
 Ez az ország, amelyben minden csecsemőnek jogában áll eltérni a papája politikai felfogásától.
 Ez az ország a választások országa, de nincs benne választék.
 Ez az ország szakszervezeteinek elválaszthatatlan, szerves részét képezi.
 Ez az ország, amelyben egy kis „petek” hegyeket képes elmozdítani, de aztán nincs az az aktahegy, amely visszatenné őket a helyükre.
 Ez az ország, amelyben senki sem akar dolgozni, ezért minden héten három nap alatt építenek fel egy új várost, hogy aztán a hétvégéig lóghassanak.
 Ez az ország többet eszik, mint amennyit termel és „pint” itt nem hal senki éhen.
 Ez az ország, amelyben nem várnak a csodára, hanem ceruzával a kézben tervszerűen számolnak vele.
 Ez az ország, amelyben csak úgy szólítják a külügyminisztert, hogy „Smá Mose”, de aztán rögtön hasra is esnek előtte.
 Ez az ország az egyetlen a nemében, ahol az államforma autóbusz-kooperatíva.
 Ez az ország, amelynek léte állandó veszélyben forog szomszédaitól, de lakosai mégis a szemben lakó szomszédoktól kapnak ulkuszt.
 Ez az ország, amelyben minden ember katona, és a katonák mégis emberek.
 Ez az ország csak 10 éves, de olyan okos és tapasztalt, mintha már 12 volna.
 És mégis: Ez az ország az **egyetlen**, amelyben élni érdemes.

Ez az ország az én országom.

Megjelent a Tízéves Izrael Jubileumi évkönyvében (1958. Tel-Aviv, szerkesztette Züszman Alfréd)

TANÁR ÚR KÉREM

Halmos László összeállítása

KÉRDÉSEK

1. Izrael nemzeti légiforgalmi vállalatát, az El Al-t 1948 novemberében, a függetlenségi háború idején alapították. Mit jelent a név, és honnan származik?
2. Fővárosunk, Jeruzsálem héber neve, Jerusálajim kettes számban (duális) van, mint a páros szavak nevei: jádajim (kezek), ráglajim (lábak) éjnajim (szemek) stb. Vajon miért?
3. Felsorolna több ilyen végződésű izraeli településnevet?
4. Az „alija” szó felmenetelt jelent. Így nevezik a zsidóság Izraelbe történő vándorlását. Mi
5. Arra a kérdésre, hogy mi a Negev, általában rávágják: sivatag. Igaz ez?
6. Honnan kapta Eilat városa a nevét?
7. Rehovot ma a „tudomány városa”, itt van a Weizman Intézet, a Héber Egyetem mezőgazdasági fakultása és a város határába települt az informatikai ipari park. Ki adta neki ezt a nevet?
8. Jaffa városa ma Tel-Aviv csatolt része. Ki alapította?
9. Ígérte földje... Miről van szó, és mekkora a kiterjedése?

VÁLASZOK

1. Szó szerint „hozzá-rajta”. Hósea (Hóseás) próféta könyvéből, 11:7.
2. A hagyomány szerint két Jeruzsálem létezik: egy földi és egy égi.
3. Givátajim (Tel Aviv elővárosa, jelentése „két domb”), Rámátajim (Hod Hásáron része; két magaslat), Beerotajim (egykor „magyar” mosáv Netanjától keletre; „két kút”), Máchánajim (kibuc Cfát közelében; „két tábor”).
4. Az ország bármely vidékéről „olim”, azaz felmennek Jeruzsálembe. Jeruzsálem bármely pontjáról „felmennek” a Templomhegyre, és a zsinagógában „felmennek” a Tóraolvasó emelvényhez.
5. Nem. A szó azt jelenti: száraz. (A „magvet”, törülköző szóban is ez a gyök jelenik meg). Kevesebb csapadék éri, mint a Gálilt vagy a tengerparti régiót. Sivata-gossá csak a középkortól tették a beduinok fekete kecskéi, amelyek a fák-bokrok kérgét is lerágnak, elpusztítva ezzel minden növényzetet.
6. Valószínűleg a Negevben őshonos, szárazságtűrő pisztáciafáról, amelynek a héber neve éla.
7. Maga Izsák ősapánk, aki egy kutat ásott, és amelyet elnevezett Rehovotnak, azaz tágaságoknak, „mert immár tágas helyet szerzett nekünk az Örökkévaló, ahol szaporodhatunk ezen a földön.” (1Móz 26:22) Amúgy az a Rehovot a Negevben volt, Beer Sevától délre. Mai utódját 1890-ben alapították a „Bilu” mozgalom úttörői.
8. A hagyomány szerint Jáfet, Noé fia. A város egyik főutcája viseli a nevét. Tény, hogy a Földön ez az egyik legrégebben lakott emberi település.
9. Mózes I. könyvében, a 15. fejezetben olvashatunk egy koromsötét éjszakáról, amely Ábrahám ősatyánk fölé borul, és az Örökkévaló hangja szól: „Az utódaidnak adom ezt a földet Egyiptom folyójától (ez ma a Wadi El Aris, a Szináj-félsziget keleti részén) a nagy folyamig, az Eufráteszig.” (1Móz 15:18)

7007

70 magyar képeslap a 70 éves Izraelnek album, magyar felmenőkkel, izraeli szívvel

Látogasson el az izrael70.hu weboldalra, ahol 2018. február 8. és április 18. között - Izrael állam alapításának 70. évfordulójáig, 70 napon keresztül, egy-egy magyar-izraeli történettel ismerkedhet meg!

Ajándék tőlünk, magyar-gyökerű izraeliektől, a hetvenedik születésnapjára készülő ünnepeltnek.

70 גלויות ברכה בהונגרית לכבוד 70 שנה למדינת ישראל אלבום עם שורשים הונגריים - ועם לב ישראלי

בקרו באתר izrael70.hu שם יופיעו מדי יום הסיפורים ההונגרים החל מיום 8 לפברואר 2018 עד ליום העצמאות ה-70 למדינת ישראל (18 לאפריל).

מתנה מאתנו, ישראלים ממוצא הונגרי למדינה שחוגגת 70 שנות עצמאות.

izrael70.hu

